

Мери Шели

Франкенщайн
Или новият Прометей

Нима, Създателю, съм искал от пръстта човек да ме изваеш, мигар аз самият съм те молил от мрака да ме извлечеш?

Джон Милтън
„Изгубеният рай“

АВТОРКАТА ЗА СВОЯ РОМАН

Когато издателите избраха „Франкенщайн“ за серията „Избрани романи“, те ме помолиха да напиша как е създадена книгата. Откликва охотно, още повече, че така ще отговоря на един въпрос, който непрекъснато ми задават: как още като младо момиче ми хрумна и развих толкова отвратителна идея? Вярно е, че никак не обичам да излизам на преден план, и то в писмена форма, но тъй като този разказ ще си остане само приложение към мое по-ранно произведение и ще се ограничи с темата за моето авторство, едва ли мога да се обвиня в себенапрапничество.

Няма нищо чудно в това, че като дъщеря на родители с широка литературна известност аз много отрано започнах да мисля за писане. От дете най-обичах да прекарвам часовете за отмора в „съчиняване на истории“. Но имах и по-любимо занимание – да строя въздушни замъци, да сънувам наяве, да потъвам в мечти за въображаеми събития. Мечтите ми бяха не само фантастични, но и по-приятни от всичко, което пишех. В писането аз бях просто един добросъвестен имитатор – вместо да записвам роденото от собствения ми ум, подражавах на направеното вече от други. Това, което пишех, бе предназначено поне за още едни очи – за приятелката ми от детските години, докато мечтите бяха само мои, с никого не ги делях, те ми даваха убежище, когато бях огорчена, върховно удоволствие, когато бях свободна.

Детството ми премина предимно в провинцията и дълго време живях в Шотландия. Често посещавах по-живописни местности, но най-обичах безлюдните и печални брегове на Тей, недалеч от Дънди. Сега, след време, ги наричам безлюдни и печални, но тогава не ги възприемах така. За мен те бяха орлово гнездо на свободата, приятно кътче, където необезпокоявана от никого, да общувам с рожбите на моята фантазия. Тогава пишех, ала написаното не беше нещо изключително. Волните полети на въображението ми се раждаха и укрепваха под дърветата на нашия обширен двор или в подножието на близките голи планини. Героиня на тези разкази не бях аз – моят живот ми изглеждаше прекалено скучен. Не си въобразявах, че съдбата ще ми отреди да преживея романтични страдания или чудни приключения; не се затварях в собствената си личност и населявах всеки час от деня със създавания, далеч по-интересни за онази възраст от личните ми изживявания.

По-късно животът ми стана по-напрегнат и фантазията отстъпва място на действителността. Съпругът ми обаче още от самото начало настояваше да се покаже достойна дъщеря на своите родители и да впише името си в страницата на славата. Непрекъснато ме подтикваше да се стремя към литературна известност, а и аз самата тогава няхах нищо против, макар че впоследствие това ми стана безкрайно безразлично. Той желаше да пиша не толкова защото ме считахше за способна да създам нещо, достойно за внимание, а за да прецени дали крия в себе си обещание за в бъдеще. Но въпреки това аз не пишех. Пътуванията и семейните грижи запълваха времето; единственото литературно занимание, на което се отдавах, бе четенето и общуването с неговия далеч по-изтънчен ум.

През лятото на 1816 г. заминахме за Швейцария и се настанихме в съседство с лорд Байрон. В началото прекарвахме приятни часове край езерото, а лорд Байрон, който в това време пишеше третата песен на „Чайлд Харолд“, единствен от нас поверяваше мислите си на хартията. Той ни ги поднасяше една след друга, окъпани в цялата светлина и хармония на поезията, и те увековечаваха божественото великолепие на небето и земята, чието въздействие споделяхме с него.

Но лятото се оказа влажно и неприветливо, неспирните дъждове често ни задържаха по цели дни в къщата. Там попаднахме на няколко тома разкази за привидения, преведени от немски на френски. Те включваха „Историята за неверния любовник“, който, щом се опитва да прегърне своята годеница, се оказва в обятията на бледия призрак на своята бивша изоставена любима. Там прочетох и разказа за грешния родоначалник на семейство със злочестата орис да дарява младите синове на своя обречен род с целувката на смъртта, щом те навършат пълнолетие. Удари ли полунощ, появява се неговата гигантска призрочна фигура, като Хамлетовия баща, с доспехи и маска, и обяна от лунна светлина, бавно тръгва по мрачната алея. Сянката му се губи в стените на замъка, но след малко портата се отваря, чуват се стъпки, вратата на спалнята се открява и той се приближава до ложето на младежите, потънали в дълбок, здрав сън. Когато се навежда да ги целуне по челата, на лицето му е изписана вечна мъка; от този миг нататък те започват да линееят като откъснати цветя.

Отпосле тези разкази не ми попаднаха пак, но са все така свежи в паметта ми, сякаш вчера съм ги чела.

– Нека всеки от нас да напише по един разказ за призраци – предложи лорд Байрон и ние приехме.

Бяхме четирима. Самият той започна една история, фрагмент от която публикува като приложение към „Мазепа“. Шели, на когото повече се удаваше да възпява своите идеи и чувства в блясъка на сияйна образност и в музиката на най-мелодичните стихове, украсили нашия език, отколкото да съчинява фабулата на някаква история, опита със спомени от своята младост. На горкия Полидори¹ му хрумна някаква страхотия за една дама, наказана да крепи върху раменете си оголен череп вместо глава, защото надничала през ключалката, за да гледа не помня вече какво, но във всеки случай нещо много непристойно и непозволено; когато героинята му изпадна в състояние, по-жалко от това на прочутия Том от Ковънтри², той повече не знаеше какво да прави с нея и бе принуден да я отпрати в гробницата на Капулетите – единственото място, което ѝ подходило. Така знаменитите поети, раздръзнени от плоскостта на прозата, набързо се отърваха от една чужда на темперамента им задача.

А аз се зах сериозно да измисля история, която да съперничи на разказите, вдъхновили ни за тази идея. История, която да възбужда тайнствените страхове на нашата природа, от която да побиват студени тръпки, да кара читателя да не смее да погледне зад гърба си, да смразява кръвта му, да ускорява ударите на сърцето. Не успееш ли – моята история за призраци щеше да е недостойна да се нарича така. Седях и напънах ума си – но напразно. В главата си усещах онази типична празнота, най-голямото проклятие за писателя, когато единствено тъпото Нищо откликва на страстния ни зов. Всяка сутрин ми задаваха един и същ въпрос – „Измисли ли нещо?“ – и всяка сутрин бях принудена покрусено да отвърна с отрицание.

Ала всичко си има начало, както би казал Санчо Панса; а то е свързано с нещо, което се е случило преди това. Индийците дали на света слон, за да го подтира, но самия слон поставили върху костенурка. Откритието, нека скромно си признаем, не означава тръгване от нищото, а от хаоса; затова преда всичко са нужни материали: то може да даде форма на тъмни, аморфни вещества, но не може да

1. Домашният лекар на Байрон. – Б. пр.

2. Герой от легендата за лейди Годива. През 1040 г. жестокият граф Летрик обложил с непосилни данъци жителите на Ковънтри. Жена му, лейди Годива, се застъпила за гражданите, а графът подигравателно ѝ предложил да обиколи гола града, ако иска: да изпълни молбата ѝ. Годива се съгласила, но предупредила хората да не поглеждат навън. Някой си шивач на име Том обаче надничнал през процеп на щорите и моментално ослепял. – Б. пр.

създаде самите тях. Винаги когато става дума за открития и изобретения, дори из областта на фантазията, трябва да помним Колумб и неговото яйце. Изобретението се състои в умението да схванеш потенциалните възможности на един предмет и да формираш и моделираш идеите, които си подсказал.

Разговорите между лорд Байрон и Шели бяха многобройни и продължителни, а аз бях тяхна предана, макар и почти винаги безмълвна слушателка. В един такъв разговор те засегнаха различни философски доктрини, между които тайната на зараждането на живота и възможността тя да бъде открита някога и формулирана. Говореха за опитите на доктор Дарвин³ (нямам пред вид какво докторът е извършил или твърдеше, че е извършил, а по-скоро какво му приписваха, че е извършил, тъй като само това има отношение към моя разказ), който бил поставил парче фиде в стъклена епруветка и по някакъв неведом начин то започнало да се движи съзнателно. Но не по този начин ще се създаде един ден живот. По-вероятно ще бъде съживен някой труп – галванизмът бе подсказал такова нещо – или органите на живи същества ще бъдат произвеждани, сглобявани и дарявани с топлотата на живота.

Докато траеше този разговор, нощта се стопи; полунощ отдавна бе минала, когато се оттеглихме за почивка. Отпуснах глава върху възглавницата, но не можах нито да заспя, нито да стана и се замислих. Неканено, въображението ме облада и ме поведе, дори съзнанието ми с образите, чиято яснота надхвърляше обичайните граници на един сън. Видях – със затворени очи, но изострено умствено зрение – бледия студент по скверни изкуства, коленичил пред нещото, което бе сглобил. Видях как ужасяващото привидение се протяга, а след това, задействувано от някаква мощна машина, показва признаци на живот и започва да мърда с непохватни, полуживи движения. Ужасна трябва да е тази гледка, както би бил безкрайно ужасен всеки човешки опит да се възпроизведе изумителният механизъм, създаден от Твореца. Успехът ще изуми студента; полудял от страх, той ще хукне да бяга далеч от собственото си гнусно творение. Ще се надява, че останала сама, слабата искрица живот, която е вдъхнал в това същество, ще изгасне и оживено по несъвършен начин, то ще се разпадне на мъртва материя,

---

3. Става дума за дядото на знаменития естественик Еразъм Дарвин (1731 – 1802), лекар, ботаник и поет. – Б. пр.

а той ще заспи с вярата, че тишината на гроба е погълнала завинаги краткотрайното съществуване на отвратителния труп, който му се е сторил люлка на живота. Заспива, но се стряска; отваря очи: о, ужас, чудовището е застанало до леглото му, разтваря балдахина и вперва в него воднисти, ала пронизващи очи.

Отворих от ужас очи. Така се бях въживяла в това видение, че ме побиха тръпки от страх и ми се искаше да изместя злокобния образ на моята фантазия с обкръжаващата ме реалност. И сега виждам стаята, тъмния паркет, спуснатите щори, през които се процежда лунна светлина, и чувството, че там някъде са огледалното езеро и високите бели Алпи. Не можех лесно да се отърва от гнусното видение – то още ме преследваше. Опитах: се да мисля за нещо друго. Върнах се към моя разказ за призраци – моя нещастен, досаден разказ. Ех, да можех да съчиня такъв, че и читателят да се изплаши, както аз се изплаших през тази нощ.

Завладя ме идея, радостна и бърза като светлината. „Открих! Това, което ме ужаси, ще ужаси и другите; трябва само да опиша привидението, споходило среднощния ми покой.“ На сутринта обявих, че съм измислила една история. Започнах с думите: „Беше мрачна ноемврийска нощ“ и дадох само резюме на кошмарите, които сънувах будна.

Първоначално замислих малък разказ от няколко страници, но Шели започна да ме увещава да разширя идеята. Аз не дължа на мъжа си нито една случка, нито едно чувство, но ако той не ме насърчаваше, разказът никога нямаше да добие вида, в който бе представен на публиката.

И сега, когато отново пускам по белия свят моето зловецко творение, изпитвам привързаност към него, защото то бе родено в онези щастливи дни, когато смъртта и мъката бяха само думи без истински отклик в моето сърце. Неговите страници са съхранили много разходки, много пътувания, много разговори от времето, когато не бях сама; а спътника си вече няма да видя, поне на този свят. Но това се отнася само до мен читателите ми нямат нищо общо с тези спомени.

Ще добавя само няколко думи за промените които внесох. Те засягат главно стила. Не съм изменила нищо в самия разказ, не съм вмъкнала нови идеи и случки. Поизгладих езика там, където беше прекалено грапав и пречеших на повествованието, като посочените промени са изцяло в началото на първата част. Ала навсякъде те са в страничните линии на разказа, без да докосват неговата същност и сърцевина.

Лондон, 15 октомври 1831

ПЪРВО ПИСМО

Англия, за мисис Савил
Санкт Петербург, 11 декември 17...

Ще се зарадваш, като научиш, че началото на едно начинание, което ти очакваше с такива мрачни предчувствия, не бе съпътствувано от никакви злополуки. Пристигнах тук вчера и първата ми грижа е да уверя милата си сестра, че съм добре и вярвам все по-силно в успеха на своето дело.

Вече съм далеч на север от Лондон; а като се разхождам по улиците на Петербург, усещам как студеният северен вятър милва страните ми и това ме ободрява и изпълва с наслада. Ще разбереш ли какво чувствавам? Този вятър, идващ от местата, към които се стремя, ме кара да предвкусявам онзи леден простор. Въодушевени от многообещаващия полъх, моите мечти стават още по-пламенни и по-живи. Напрасно опитвам да убедя самия себе си, че полюсът се владее от ледове и самота; във въображението си всеки път го виждам като царство на красота и радост. Там, Маргарет, слънцето никога не залязва; широкият му диск се плъзга по хоризонта и разпръсква вечно великолепие. Там – ще ми разрешиш, сестричке, да се доверя на предишни мореплаватели – няма сняг, нито мраз и след като преплуваме спокойното море, вятърът ще ни отведе върху места, несравними по красота и приказ с всичко на обитаемата земя. Техните богатства и природа може да се окажат безпримерни, както без съмнение и небесните тела в онези неоткрити, откъснати от света земи. Какво ли не е възможно в страната на вечната светлина! Може би ще открия там чудната сила, която привлича стрелката на компаса, или ще сложа ред в хилядите астрономически наблюдения; една такава експедиция е достатъчна, за да се обясни веднъж за винаги тяхната привидна противоречивост. Ще заситя своето алчно любопитство с една част от света, която никой досега не е познал, и ще се разходя по една земя, където още не е стъпвал човешки крак. Това са моите съблазни и те са достатъчни, за да победят страха от опасностите и смъртта и да ме склонят да предприема това трудно пътешествие с радостта на дете, което тръгва в лодка с другарчетата си на откривателска експедиция по родната река. А ако всички тези предположения се окажат погрешни, не можеш да отречеш неоченимата услуга, която ще направя на идните

поколения, като открия път през полюса за онези страни, до които понастоящем са необходими месеци, за да се стигне, или ако разкрия тайната на магнита, което, ако е постижимо, може да се осъществи единствено посредством едно подобно начинание.

Тези разсъждения разпръснаха тревогата, с която започнах това писмо, и усещам как сърцето ми гори от ентузиазъм, той ме извисява нагоре, чак до небесата; нищо не допринася така за успокояването на духа, както непоколебимата цел – точка, върху която душата фокусира интелектуалния си поглед. Тази експедиция е светлата мечта на моите юношески години. Четях ненаситно пътеписите за разни плавания, целящи достигането на северния Тих Океан през полярните морета. Може би си спомняш, че цялата библиотека на добрия ни чичо Томас се състоеше от пътеписи за различни откривателски пътешествия. Образованието ми беше занемарено, но аз страстно обичах да чета. Разучавах тези томчета и денем, и нощем и колкото повече се запознавах с тях, толкова повече у мен се засилваше разочарованието, познато ми от дете, когато научих, че предсмъртната молба на моя баща била чичо ми да не допуска да се посветя на мореплаването.

Тези видения обаче се разпръснаха, щом започнах да чета поезия, която омая душата ми и я извиси до небесата. Аз също станах поет и цяла година живях в рай, създаден от самия мен; представях си, че може би и аз ще заслужа един ден кътче в храма, посветен на Омир и Шекспир. Ти знаеш добре за неуспеха ми, знаеш колко тежко изживях разочарованието. Но по същото време наследих състоянието на братовчед ни и мислите ми се върнаха в предишното русло.

Шест години изминаха, откак замислих това пътуване. Мога да си припомня дори часа, в който реших да се посветя на тази велика цел. Като начало започнах да калявам тялото си на трудности. Придружавах китоловци на няколко експедиции в северните морета; доброволно се подлагах на студ, глад, жажда и безсъние, през деня често работех повече от обикновените моряци, а нощите отделях да изучавам математика, медицина и онези области на физическите науки, от които мореплавателят би извлякъл най-голяма практическа полза. На два пъти се хващах като трети капитан на един гренландски китоловен кораб и превъзходно се справях с работата. Трябва да призная, че се почувствувах горд, когато капитанът ме повиши в капитан втори ранг и най-искрено ме покани да остана при него на служба – толкова високо ценеше моята работа.

Кажи сега, мила Маргарет, не заслужавам ли да постигна някаква велика цел? Животът ми можеше да протече в охолство и разкош, но аз

предпочетох славата пред всяко изкушение, което богатството изпречваше на пътя ми. О, ако можех да дочуя поне един насърчителен глас! Смелостта и решимостта ми са непоколебими, ала надеждите ми постоянно се менят, а духът ми често е подтиснат. Ще потегля на дълго и трудно плаване, в което ще трябва да призовавам на помощ цялата си издръжливост, а ако ме връхлети беда, от мен ще се очаква не само да повдигам духа на другите, но понякога, когато те се предадат, сам да си вдъхвам сили.

Сезонът е най-подходящият за пътуване през Русия. Русите препускат по снега с шейните си; в тях е приятно и според мен далеч по-удобно, отколкото в английските карети. Студът не е нетърпим, ако се увиеш добре с кожи; вече възприех това облекло, защото не е все едно да се движиш по палубата и да стоиш с часове на едно място. Без движение кръвта едва не замръзва във вените. Нямам намерение да се простя с живота си по време на етапното пътуване от Петербург до Архангелск.

Ще тръгна за този град след две или три седмици; намерението ми е да наема там кораб, нещо, което не е трудно, като платиш на собственика застраховка, и да набера моряци измежду опитните китоловци. Не възнамерявам да вдигна платна преди месец юни; а кога ще се завърна? Ах, скъпа сестричке, как да отговоря на този въпрос? Ако ме чака успех, ще минат много, много месеци, може би години, преди двамата с теб да се видим отново. А не успея ли, ще ме видиш или много скоро, или никога.

Сбогом, моя скъпа, прекрасна Маргарет. Дано небето те отрупа с благословии, а мен да опази, та да мога отново и отново да ти засвидетелствувам своята признателност за цялата ти обич и доброта.

Твой любещ брат
Р. Уолгън

ВТОРО ПИСМО

Англия за мисис Савил
Архангелск, 28 март, 17...

Колко бавно минава времето ми тук, заобиколен от сняг и мраз! И все пак направих и втората крачка по пътя на моето дело. Наех кораб и набирам моряци; тези, които вече ангажирах, ми изглеждат мъже, самоотвержени, а и дръзки, на които мога да разчитам.

Усещам обаче една празнота, която с нищо не успявам да запълня; а отсъствието на желания човек е безкрайно зло. Аз нямам приятел, Маргарет: когато горя с ентузиазма на успеха, няма кой да сподели моята радост; когато ме сполети разочарование, няма кой да разсее унинието ми. Вярно е, че мислите си ще поверявам на хартията, но тя е жалък посредник за споделяне на чувства. Жадувам за обществото на човек, който да ми съчувствува, с когото да се разбираме само с поглед. Може би ще ме сметнеш за романтичен, скъпа сестричке, но аз остро усещам нуждата от приятел. До рамото ми няма любещ и същевременно безстрашен човек, с образован и всеобхватен ум, с вкус като моя, който да одобрява или коригира плановете ми. Как би могъл един такъв приятел да оправя недостатъците на твоя беден брат! Аз съм стремглав в действията и нетърпелив при трудностите. Но още по-голямо зло е моето самообразование: през първите четиринадесет години от живота си аз тичах като бесен из поляните и не четях нищо друго освен книгите с пътеписи на чичо Томас. На същата възраст се запознах със знаменитите поети на родната си страна, но осъзнах необходимостта да овладее други езици освен майчиния едва когато вече не беше в моята власт да извлека от това убеждение някаква съществена полза. Сега съм на двадесет и осем години, а съм в същност по-невеж от петнадесетгодишен ученик. Вярно, мислил съм повече, а стремежите ми са по-всестранни и възвишени; но ми липсва, както се изразяват художниците, фиксаж; затова много ми е нужен приятел, достатъчно внимателен, за да не меzakлейми като прекалено романтична натура, и достатъчно да държи на мен, за да ме наставлява.

Ала напразно се вайкам; не е възможно да си намеря приятел в морската шир, нито тук, в Архангелск, сред търговци и моряци. Но все пак и в техните сурови сърца се таят чувства, различни от калта на

човешката природа. Моят помощник например е завидно безстрашен и предприемчив; страстно жадува за слава или по-точно да напредне в професията си. Той е англичанин и въпреки предразсъдъците на своята нация и професия, които образованието не е смекчило, пази много от благородните човешки качества. Запознах се с него на борда на китоловен кораб; а когато го срещнах без работа в този град, лесно го склоних да участва в моето начинание.

Капитанът е чудесен човек, известен на кораба с кроткия си характер и мека дисциплина. Това обстоятелство, съчетано с прочута почтеност и безпримерна смелост, ме накара охотно да го наема. Младостта ми, преминала в самота, и най-добрите ми години, прекарани под твоите топли женски грижи, така са изнежили характера ми, че нямам сили да превъзмогна острото си отвращение към обичайната жестокост, която цари по корабите: не мога да повярвам, че е необходима; затова, щом чух за капитан, прочут с доброто си сърце, с уважението и покорността, с които му се отплаща екипажът, разбрах, че съм сполучил, като съм си осигурил неговите услуги. Научих за него по доста романтичен начин: от една дама, която му дължи своето щастие. Ето накратко неговата история. Влюбил се преди години в млада, заможна рускиня и след като натрупал завидно състояние от законна военна плячка, бащата на момичето дал съгласието си за брак. Той се срещнал с любимата преди насрочената церемония, а тя се хвърлила в краката му, обляна в сълзи, умолявала го да не я погубва, защото обича друг, ала баща ѝ никога не би се съгласил да се оженят, защото бил беден. Моят великодушен приятел успокоил дамата и щом тя му съобщила името на любимия си, начаса се отказал от нея. Бил купил стопанство и възнамерявал да прекара там остатъка от живота си, но дарил всичко на своя съперник, а парите от военната плячка му дал, за да си купи добитък; след това сам ходатайствувал пред бащата на момичето да разреши брака ѝ с любимия човек. Ала старецът отказал категорично, тъй като се чувствувал обвързан с честната си дума. Моят приятел като се убедил, че бащата е непреклонен, напуснал страната и се завърнал чак когато чул, че бившата му годеница се е омъжила по волята си. „Какъв благороден човек!“ – ще възкликнеш ти. Да, такъв е; но в същото време е съвършено необразован; мълчалив е като риба и притежава някакво безгрижно невежество, което, макар и да прави поведението му още по-необичайно, намалява интереса и съчувствието, които иначе би събуждал.

И все пак не мисли, че моята твърдост е разколебана, понеже се оплаквам или виждам утеха за моите неволи в нещо, което вероятно не ще

постигна. Решимостта ми е неотменима като съдбата; пътуването ми засега се отлага, докато времето ни позволи да отплуваме. Зимата е страшно сурова, но пролетта е обещаваща и казват, че тук настъпвала твърде рано; сигурно ще вдигнем платна по-рано, отколкото предполагам. Не ще върша нищо прибързано: достатъчно добре ме познаваш, за да имаш вяра в моето благоразумие и загриженост, когато безопасността на други е в мои ръце.

Не съм в състояние да опиша чувствата, които събужда в мен това пътуване. Невъзможно е да изрази трепетното усещане, колкото сладостно, толкова и тревожно, с което се готвя да отплувам. Потеглям към неизследвани места, към „земята на мъгли и снегове“⁴, но нямам намерение да убия албатрос и затова не се страхувай за моята сигурност – няма да се завърна при теб изнемощял и скръбен като „Стария мореплавател“. Сигурно се усмихваш на моето сравнение, но ще ти разкрия една тайна. Често съм отдавал своето страстно въодушевление и влечение към грозящите загадки на океана тъкмо на тази творба на талантливия, надарен с най-богато въображение съвременен поет. Нещо необяснимо става в моята душа. В действителност аз съм практичен, дори усърден труженик, който работи упорито, без да се щади; но същевременно храня любов към дивното, вяра в небивалото и те се вплитат в моите проекти и ме извеждат от утъпканите пътеки на човешкия живот към дивите простори на океана, неоткритите земи, които възнамерявам да изследвам.

Но да се върна към по-съкровени мисли. Ще те видя ли отново, след като прекося ширните морета и се завърна през най-южния нос на Африка или Америка? Не смея да се надявам на такъв успех, но в същото време не се осмелявам до допусна и обратното. Засега те моля да продължиш да ми пишеш при всяка възможност: може би писмата ти ще пристигат, когато ще са най-нужни, и ще поддържат моя дух. Обичам те с много нежност. Спомняй си за мен с любов, ако не получиш друго писмо.

Твой любещ брат
Робърт Уолтън

---

4. Тук и по-нататък се цитира поемата на английския романтик Коулридж „Старият мореплавател“. – Б. пр., Цветан Стоянов превежда на български заглавието на поемата като „Старият моряк“ – Б. Nomad.

ТРЕТО ПИСМО

Англия, за мисис Савил
7 юли, 17...

Скъпа сестричке, пиша ти набързо няколко реда, да те уведомя, че съм жив и здрав и изминах вече доста дълъг път. Това писмо ще стигне до Англия по един търговец, който се завръща от Архангелск; той е почитен от мен, защото аз сигурно ще видя родната земя след много години. Духът ми обаче е висок: хората ми са храбри и както личи, непоколебими; не ги смущават дори огромните ледени блокове, които постоянно ни съпътствуват и предвещават опасностите по пътя ни напред. Достигнахме вече северните ширини; но лятото е още в разгара си и южните ветрове, понесли ни с голяма скорост към бреговете, които аз тъй страстно желая да достигна, макар и не така топли като в Англия, ми вдъхват неочаквана живителна топлина.

До този момент не са ни сполетели никакви премеждия, които си заслужава да опиша в писмо. Една-две силни бури и избиването на пробойна са произшествия, каквито опитните мореплаватели не си правят труда да запомнят; и ще бъда безпределно доволен, ако нищо по-лошо не ни споходи занаяпред.

Сбогом, моя скъпа Маргарет. Бъди сигурна, че както за мое собствено, така и за твое добро, не ще се хвърлям безразсъдно в опасности. Ще бъда хладен, непреклонен и благоразумен. Ала успехът неминуемо ще увенчае моите усилия. Защо не? Стигнал съм чак дотук, проправяйки сигурен път през непроходимата водна шир: дори звездите са очевидци и свидетели на моето тържество. Защо да не продължа все така по непокорената и все пак послушна стихия? Какво ще спре дръзкото сърце и непоколебимата воля на човека?

Препълнената ми душа неволно сама се излива върху хартията. Но трябва да приключа. Бъди благословена, любима моя сестричке!

P.U.

ЧЕТВЪРТО ПИСМО

Англия, за мисис Савил

5 август, 17...

Случи ни се нещо толкова неправдоподобно, че нямам търпение да го опиша, макар че е много вероятно да се видим, преди писмото да стигне до теб.

Миналия понеделник (31 юли) ни заобиколиха ледени блокове, които притиснаха кораба от всички страни, и ние едва си проправяхме път. Положението беше доста опасно, особено пред вид гъстата мъгла, която ни обвиваше. Затова застанахме на дрейф с надеждата да настъпи някаква промяна във времето и атмосферата.

Беше около два часа, когато мъглата се вдигна и ние съзряхме необятни и неравни ледени простори, ширнали се навред до безкрая. Някои от моите другари изстенаха, умът ми натежа от напрегнати мисли, ала в този миг една необичайна гледка привлече вниманието ни и разсея безпокойството за собствената ни съдба. На половин миля от нас видяхме ниска карета, закрепена върху шейна, теглена от кучета, която се движеше на север; някакво човекоподобно същество с гигантски ръст седеше върху шейната и направляваше кучетата. Следяхме през далекогледите как пътникът напредва бързо, докато се изгуби сред далечните неравни ледове.

Тази гледка предизвика неописуемо удивление. Смятахме, че се намираме на хиляди мили от всякакъв бряг, ала внезапната поява на този човек означаваше, че в същност не се бяхме отдалечили толкова, колкото предполагаме. Но заклещени сред ледовете, не можехме да тръгнем по дирите му, а само го проследихме с поглед и напрегнато внимание.

Около два часа след този инцидент дочухме мъртвото вълнение и още преди да падне нощта, ледът се пропука и освободи кораба ни. Въпреки това останахме неподвижни до сутринта от страх да не се сблъскаме в тъмнината с големите, свободно плаващи блокове лед, които се появяват след пропукването. Възползувах се от това време, за да си почина няколко часа.

На сутринта обаче, щом съмна, се изкачих на палубата и намерих моряците струпани отстрани на кораба; очевидно разговаряха с някой в морето. Оказа се шейна като онази, дето видяхме предния ден, до-

влечена до нас от течението върху голям отломък лед. Само едно от кучетата бе останало живо, а върху нея се виждаше човек, когото моряците увещаваха да се качи на кораба. Той не беше, както ни се стори, вчерашният пътник, дивак от необитаем остров, а европеец. Като се появих на палубата, боцманът каза:

– Ето го капитана, и той няма да допусне да загинете в открито море.

Щом ме съзря, странникът се обърна към мен на английски, макар и с чужд акцент:

– Преди да се кача на вашия кораб – каза той, – бихте ли ми казали за къде пътувате?

Можеш да си представиш моето удивление, когато чух този въпрос от човек на ръба на гибелта, от когото бих очаквал да даде мило и драго, за да се добере до моя кораб. Отвърнах му, че плаваме, с цел да открием Северния полюс.

Това, изглежда, го задоволи и той се съгласи да се качи при нас. Господи! Ако ти, Маргарет, можеше да видиш този човек, когото убеждавахме да се спаси, почудата ти би била безпределна. Крайниците му бяха почти премръзнали, а тялото изнемощило до крайност от умора и лишения. Никога не съм виждал по-изпаднал човек. Опитвахме се да го пренесем в каютата; ала той припадна веднага, щом го лишихме от свежия въздух. Върнахме го обратно на палубата и там го свестихме, като го разтрихме с коняк и го накарахме да глътне малко. Щом прояви признаци на живот, ние го увихме в одеяла и го отнесохме до комина на кухненската печка. Той постепенно дойде на себе си и хапна малко супа, която бързо го възстанови.

Изминаха два дни, в които все още не бе в състояние да говори, и неведнъж си мислех, че страданията са го лишили от разум. Когато се пооправи, аз го преместих в собствената си каюта и се грижех за него, доколкото позволяваха другите ми задължения. Не бях виждал такъв интересен човек: обикновено погледът му е някак див, дори налудничав, но на моменти, ако си проявил внимание към него или си му направил и най-малката услуга, цялото му лице се озарява от лъч на доброта и благодост – нещо, което не съм срещал у другико. Ала най-често изпада в меланхолия и отчаяние, понякога скърца със зъби, сякаш не може да понася повече бремето на скърбите, които го подтискат.

Когато гостът ми се посъвзе, едва го опазвах от моите хора, които нямаха търпение да му зададат хиляди въпроси; ала аз не им позволявах да го тормозят с празното си любопитство; в такова състояние на плътта

и душата възстановяването му зависеше изцяло от пълната почивка. Веднъж обаче моят помощник го попита: защо е тръгнал толкова навътре в ледовете с онази странна шейна?

Лицето му моментално посърна от най-дълбока печал и той отвърна:

– Търся един, който избяга от мен.

– Да не би човекът, когото следвате, да пътува по същия начин?

– Да.

– Тогава, струва ни се, че го видяхме – в деня, преди да ви намерим, забелязахме един човек върху шейна, теглена по снега от кучета.

Това събуди интереса на непознатия и той зададе множество въпроси за посоката, в която се е движел демонът, както той го нарече. Малко по-късно, когато останахме насаме, той каза:

– Аз без съмнение разпалих вашето любопитство, както и на тези добри люде; но вие сте прекалено тактичен, за да ме разпитвате.

– Естествено – би било действително безцеремонно и нечовешко от моя страна да ви додявам.

– Все пак вие ме избавихте от едно необичайно и гибелно положение и любезно ме възвърнахте към живота.

Скоро след това той ме попита дали смятам, че пропукването на леда е погълнало другата шейна. Отвърнах, че не мога да му отговоря със сигурност, защото ледът се пропука след полунощ и пътникът може дотогава да е стигнал до безопасно място; но не съм в състояние да преценя.

От този момент нова искрица живот запламтя в отпадналото тяло на непознатия. Той изяви огромно желание да излезе на палубата, да дебне за шейната, която бяхме видели; но аз го убедих да остане в каютата, защото бе прекалено отпаднал, за да издържи на суровите атмосферни условия. Обещах му, че друг ще следи вместо него и начаса ще му съобщи, ако нещо се появи.

Това е моят разказ до момента на необичайната случка. Непознатият постепенно възстановява здравето си, ала е много мълчалив и става неспокоен, ако друг освен мен влезе в каютата. При все това обноските му са толкова кротки и благи, че всички моряци проявяват интерес към него, ако и да са общували много малко. Що се отнася до мен, аз го заобичах като роден брат и неговата нестихваща и дълбока мъка ме изпълни със съчувствие и състрадание. Трябва да е бил благороден човек в добрите си дни, щом сега, толкова съсипан, е пак обаятелен и радушен.

Споменах ти в едно от писмата си, скъпа Маргарет, че едва ли ще

намеря приятел в безкрайния океан; и все пак открих един човек, когото бих бил щастлив да имам за сърдечен другар, преди неволята да сломи духа му.

Записките за непознатия ще продължа с прекъсвания, стига да има какво ново да запиша.

13 август, 17...

Привързаността ми към моя гост расте с всеки изминат ден. Той събужда едновременно невероятна жал и удивление. Как мога да съзерцавам без чувство на най-силно състрадание такъв благороден човек, сломен от зла беда? Той е толкова благ и същевременно мъдър; добре е образован, а като говори, думите му, макар и подбирани най-грижливо, се леят бързо и с небивало красноречие.

Вече почти се съвзе от болестта и е постоянно на палубата – явно дебне да съзре шейната, която мина преди неговата. При все че е нещастен, той не се е затворил изцяло в собствената си зла участ, а живо се интересува от плановете на другите. Често разговаряме за моите проекти. Той изслушва внимателно всичките ми доводи в полза на евентуалния успех и всички най-малки подробности за мерките, които съм взел да го подсигурия. Съчувствието, което проявява, ме кара да говоря неусетно с езика на моето сърце, да дам израз на страстите, пламтящи в моите гърди, да призная за цялата жар, която ме топли, че бих се простил с богатство, живот, всяка надежда, за да придвижа напред моето начинание. Струва си да се пожертвува един човешки живот, за да се постигне знанието, което аз търся, защото то ще ме дари с власт, която ще употребя срещу враждебните на човешкия род стихии. Докато говорех, по лицето на моя слушател се спусна мрачна сянка. Забелязах, че отначало се опитваше да подтисне чувствата си; закри с ръце очите си. Гласът ми трепна и замря: съзрях сълзи да се процеждат през пръстите му и стон се отрони от развълнуваните му гърди. Млъкнах; най-после той проговори с накъсани фрази:

– Нещастнико! Нима си луд като мен! Нима и ти си пил от онова омайно биле? Изслушай ме – нека ти разкажа моята история, и ти ще запратиш надалеч от устните си тази чаша!

Както можеш да предположиш, тези думи силно възбудиха моето любопитство, но пристъпът на огорчение, който го парализира, отслаби силите му и бяха необходими много часове на отдых и тихи разговори,

за да възстанови спокойствието си.

Когато обузда силните си чувства, той започна да се презира, заде-то робува на силни страсти; и овладявайки мрачната стихия на отчаянието, отново поведе разговор за моите дела. Попита ме за предишния ми живот. Разказът ми беше кратък, но подсказа различни теми за размисъл. Говорих за моето желание да си намеря приятел, за жаждата ми да споделям задушевно със сродно мислещ ум – нещо, което не е било досега моя съдба; изказах убеждението, че човек, който не е изпитал тази благодат, не може да се похвали, че е бил щастлив.

– Съгласен съм – откликна непознатият. – Ние сме наполовина хора, несъвършени същества, ако някой по-мъдър, по-добър и по-скъп от самите нас – а такъв трябва да е истинският приятел – не ни помогне да усъвършенствуваме нашата слаба и грешна природа. Имах някога приятел – най-благородния човек – и поради това мога да съдя какво е приятелството. За вас има надежда, а и целият свят е пред вас, така че нямате основание да се отчайвате. Докато аз – аз изгубих всичко и не мога да започна живота си отново.

Щом изрече това, по лицето му се изписа съдържана, уталожена болка, която ме трогна до дъното на душата. Ала той остана безмълвен и не след дълго се оттегли в каютата си.

Даже такъв, паднал духом, той почувствува по-дълбоко от всеки друг красотите на природата. Звездното небе, океанът и всяка гледка сред тези чудни местности са все още в състояние да извисят душата му над земята. Такъв човек има две съществувания – може да страда мълчаливо, да бъде сломен от разочарования, но при все това, щом се вгълби в себе си, той се превръща в неземеен дух с ореол около челото и никакво страдание или зло не може да смути сиянието на този ореол.

Дали не се усмихваш на моя възторг от този неземеен странник? Не би го направила, ако можеше да го видиш. Книгите и уединението са образovali и изтънчили твоя ум и са те направили някак си възискателна; ала от това би станала и по-възприемчива спрямо невероятните достойнства на този изключителен човек. Понякога се опитвам да реша кое негово качество го издига така високо над всеки друг човек, когото познавам. Мисля, че то е някаква интуитивна прозорливост; бърза, но непогрешима способност да преценява; проникване в причините, което няма равно на себе си по яснота и точност; прибави към всичко това дарбата му да се изразява и един глас, чиито променливи интонации са като музика, покоряваща душата.

19 август, 17...

Вчера непознатият ми рече:

„Вече ви е станало ясно, капитан Уолтън, че съм преминал през големи и несравними мъки. Бях помислил по едно време, че споменът за тези несгоди ще си отиде заедно с мен, но вие ме принудихте да променя решението си. И вие, както някога и аз, преследвате знание и мъдрост; затова пламенно се надявам удовлетворението на вашите желаниа да не ви клъзне като отровна змия, каквото беше моят случай. Не съм сигурен, че разказът за моите злощастия ще ви бъде от полза, ала като си помисля, че следват същия път, че се излагате на същите опасности, които ме доведоха до това състояние, надявам се, че ще извлечете от моята история надлежна поука. Тя би ви направлявала, ако успеете в начинанието си, и ще ви утеши в случай на провал. Пригответе се да чуете за преживелици, които обикновено се смятат за невъзможни. Ако ни заобикаляше по-кротка и обикновена природа, бих се страхувал от вашето недоверие, може би дори и присмех; но в тези диви и тайнствени места много неща ще ви се сторят възможни – неща, които биха предизвикали смях у хора, незапознати с вечноменящите се сили на природата; освен всичко това аз съм убеден, че разказът ми, в своята последователност, крие вътрешни доказателства за истинността на събитията, от които е съставен.“

Можеш да си представиш колко бях радостен да чуя предложението му; ала при все това не можех да допусна отново да изживее мъките си, разказвайки за своите несгоди. Изпитвах огромно нетърпение да чуя обещания разказ – донякъде от любопитство и донякъде от непреодолимо желание да облекча неговата участ, ако това е възможно. Изразих тези чувства в своя отговор.

„Благодарен съм ви – отвърна той – за вашето съчувствие, ала то е напрасно. В очакване съм на едно-единствено събитие, след което ще почина в мир. Разбирам чувствата ви – продължи той, виждайки, че искам да го прекъсна, – но грешите, приятелю, ако ми позволите да ви наричам така; нищо не ще промени съдбата ми: чуйте моята история и ще се убедите колко безвъзвратно е решена тя.“

После ми каза, че ще започне разказа си на другия ден, когато се

освободя. Това обещание изтръгна от мен най-топли благодарности. Реших всяка нощ, когато не съм обвързан неотменимо със служебни задължения, да записвам, по възможност с неговите думи, разказаното от него през деня. Ако пък съм зает, то поне ще водя бележки. Този ръкопис несъмнено ще ти достави удоволствие; а аз самият – който го познавам и ще чуя всичко лично от него – с какъв интерес и състрадание бих го прочел един ден! Дори сега, когато започвам да пиша, плътният му глас гали слуха ми, бляскавите му очи ме съзерцават с цялата си меланхолична доброта; виждам тънката му ръка да маха оживено, а чертите на лицето му се озаряват отвътре. Странна и мъчителна ще да е била бурята, която е прегърнала славния кораб, следващ своя курс, и го е съкрушила по такъв начин.

ГЛАВА I

Родом съм от Женева; семейството ми е измежду най-уважаваните в тази република. Дедите ми години наред са били съветници и съдии; баща ми с чест и достойнство е изпълнявал не един обществен пост, Той бе уважаван от всички, които го познаваха, заради своята почтеност и неотслабваща грижа за общественото благо, Цялата си младост посветил на държавните дела; различни обстоятелства му попречили да се ожени рано, така че станал съпруг и баща на семейство едва в залеза на живота си.

Тъй като обстоятелствата на неговата женитба ярко рисуват характера му, не мога да се стърпя да не разкажа за тях. Един от най-близките му приятели бил преуспяващ търговец, който след редица неудачи изпаднал в дълбока бедност. Този мъж, чието име е Бофор, имал горд и непреклонен нрав и не можел да понесе живот в немотия и забрава в една страна, където преди е бил личен човек поради положението и богатството си. Затова, след като изплатил дълговете си, той се оттеглил по най-почтен начин с дъщеря си в град Люцерн и заживял в безизвестност и злосластие. Баща ми хранел към Бофор най-приятелски чувства и бил покрусен от неговото оттегляне при такива печални обстоятелства. Той остро възнегодувал срещу зле разбраната гордост, принудила приятеля му да постъпи така непочтително към дружбата, която ги свързвала. Незабавно се опитал да го издири с надеждата да го склони отново да заработи с негови кредити и помощ.

Ала Бофор бил предприел резултатни мерки, за да се потули. Изменили десет месеца, преди баща ми да открие местонахождението му. Зарадван, той забързал към къщата в една бедна уличка, недалеч от Ройс; когато обаче влязъл, срещнал само неволя и униние. Бофор спасил нищожна част от разбитото си състояние; с тези пари се изхранвали няколко месеца, като междуременно се надявал да си намери почтена работа в търговска къща. Поради това прекарал тези месеци в бездействие; ала многото свободно време, предоставено за размишления, само изострили лютата болка; накрая тя така завладяла съзнанието му, че още преди да изтече третият месец, той легнал тежко болен, без да е в състояние да помръдне.

Дъщеря му се грижела за него с най-дълбока нежност; ала с отчаяние виждала как бързо се топят скромните им средства, а надежда за

подкрепа не идела отникъде. Каролин Бофор обаче притежавала необикновен ум; тя призовавала в този момент на беда цялата си сърцатост. Намерила си груба работа; плетяла изделия от слама и по най-различни начини успявала да спечели препитание, колкото да не умрат от глад.

Така изминали няколко месеца. Състоянието на баща ѝ се влошава, времето ѝ почти изцяло било погълнато от грижи по него, средствата им за прехрана се топели и на десетия месец бащата починал в ръцете ѝ и тя останала сираче, доведено до просяшка тояга. Този последен удар я довършил; когато баща ми влязъл в стаята, заварил я коленичила пред ковчега на Бофор, потънала в сълзи. Той се появил като дух-спасител за горкото момиче, което се поверило на грижите му; и след като погребал приятеля си, той я отвел в Женева и я оставил под закрилата на своя родственица. Две години след тези събития Каролин станала негова жена.

Разликата във възрастта на моите родители беше голяма, но това обстоятелство като че още повече ги сплотяваше в предана любов. Справедливият ум на баща ми го караше да одобрява безрезервно, за да обича силно. Вероятно в предишни години е страдал от късно открита непочтеност у любима жена, затова бе склонен да цени още повече изпитаното достойнство. В предаността му към моята майка се долавяше признателност и обожание, които нямат нищо общо със сляпата привързаност на старостта, защото бяха вдъхновени от преклонение пред нейните добродетели и желание да я възнаградя, доколкото е в състояние, за изживените мъки; а всичко това придаваше неизразимо очарование на държането му към нея. Всичко бе подчинено на нейните желания и удобство. Той се стремеше да я закриля, както градинарят се опитва да заслони нежно екзотично цвете от всеки по-остър полъх на вятъра. Окръжаваше я с всичко, което би предизвикало удоволствие в нейната блага и милосърдна душа. Здравето ѝ, а дори и равновесието на дотогава твърдия ѝ дух били разклатени от преживяното. През двете години преди женитбата им баща ми постепенно се освободил от всички обществени задължения, а веднага след сватбата потърсили мекия климат на Италия. Промяната в обстановката и насладата от пътуването из тази страна на чудесата възстановили здравето ѝ.

От Италия отпътували за Германия и Франция. Аз, най-големият им син, съм се родил в Неапол и като дете ги придружавах в пътуванията. Няколко години няхаха друго дете. Колкото и да бяха привързани един към друг, те сякаш черпеха неизтощими запаси от истинска съкровищница на любов, за да ме отрупат с обич. Първите ми спомени са

свързани с нежните ласки на майка ми, богатата усмивка на баща ми и истинското удоволствие, с което той ме наблюдаваше. Аз бях тяхна играчка и техен идол, но и нещо повече – тяхно дете, невинното и безпомощно създание, изпратено им отгоре, от което да отгледат добър човек. Бъдещата ми съдба бе в техни ръце – да я направляват към радост или неволя в зависимост от това как ще изпълнят своя родителски дълг. Ако се прибави дълбоката им съзнателност към човешкото същество, на което бяха дали живот, към неизтощимия дух на любвеобилност и у двамата, лесно можете да си представите, че кадифената ръкавица, с която ми се внушаваха във всеки час на моето детство уроците по търпеливост, милосърдие и самоконтрол, превръщаше всичко в едно безкрайно удоволствие.

Дълго време аз бях единствената им грижа. Майка ми копнееше да има дъщеря, но аз си оставах едничкото им отроче. Когато бях на пет години, тръгнахме на екскурзия извън пределите на Италия и прекарахме една седмица на брега на езерото Комо. Милосърдната природа на моите родители често ги караше да посещават колибите на бедняците. За майка ми това бе нещо повече от задължение – една необходимост, една страст да бъде на свой ред ангел-хранител за страдащите, защото помнеше горестите си и как е била избавена от тях. По време на една такава разходка вниманието им бе привлечено от порутена до крайност бедняшка къщурка в гънките на една долина, а големият брой полуголи дечица около нея говореше за най-страшна мизерия. Един ден баща ми замина сам за Милано, а аз придружих майка си до тази колиба. Там заварихме един селянин с жена си – отруден, прегърбен от грижи и непосилен труд човек. Той разпределяше оскъдно количество храна на петте си гладни деца. Едно от тях привлече вниманието на майка ми, защото рязко се отличаваше от останалите. Сякаш беше с друга закваска. Докато четирите бяха чернооки, жилави палавници, това момиченце бе слабичко и русокосо. Лъскавите златисти косици блестяха на главата му като царствен венец въпреки окъсаните дрехи. Челото му беше открито и чисто, очите – сини и ясни, а устните и овалът на лицето изразяваха такава чувствителност и благост, че човек от пръв поглед го възприемаше като нещо изключително – същество, изпратено отгоре с божествения печат върху всичките си черти.

Селянката, като видя, че мама не може да откъсне учуден и възхитен взор от това прелестно момиченце, охотно разказа историята му. Не било нейно дете, а дъщеря на милански благородник. Майката била германка и починала при раждането. Това добро семейство взело да

отгледа детето – тогава били по-заможни. Отскоро били женени и най-голямото им дете току-що се било родило. Бащата на повереното момиченце бил от онези италианци, откърмени със спомена за старата слава на Италия – един от *schiavi ognor frementi*⁵, отдали силите си за освобождението на своята страна. Това го и погубило. Не се знаело дали е загинал, или продължава да гние в тъмниците на Австрия. Имуществото му било конфискувано, а детето останало окаяно сираче. То израснало при приемните си родители и разцъфнало в мизерния им дом, по-прекрасно от градинска роза сред трънливи къпини.

Когато баща ми се завърна от Милано, той ме завари да си играя в хола на нашата вила с едно дете, по-русо от херувим – създание, което сякаш разпръскваше сияние около себе си, а неговите форми и движения бяха по-грациозни от тези на планинско козле. Веднага му разказахме всичко за това видение, С негово позволение майка ми убеди селяните-настойници да ѝ отстъпят повереното им момиченце, Те бяха много привързани към милото дете. Присъствието му приемаха като дар божи; но би било несправедливо спрямо него да го задържат в бедност и лишение, когато провидението му предоставяше такава влиятелна закрила. Те се посъветваха със селския свещеник и в резултат Елизабет Лавенца дойде да живее в къщата на моите родители – повече от сестра за мен, прелестна и обожавана спътница на моите занимания и забави.

Всички обичахме Елизабет, а аз се гордеех и наслаждавах на пламенната и почти благоговейна любов, с която се отнасяхме към нея. Вечерта, преди да я доведат у дома, майка ми се обърна към мен закачливо:

– Приготвила съм чудесен подарък за моя Виктор – утре ще го получиш.

И когато на другия ден ми представи Елизабет като обещания дар, аз с присъщата за възрастта си сериозност изтълкувах думите ѝ буквално и започнах да гледам на Елизабет като на своя – да я закрилям, обичам и тача. Всички похвали, които се сипеха по неин адрес, приемах като похвали, отправени към моя собственост. Наричахме се един друг непринудено „братовчедке“ и „братовчедче“. Ала никаква дума, никакъв израз не е в състояние да изкаже това, което тя бе в същност за мен – повече от сестра, защото до смъртта си щеше да остане само моя.

---

5. Ежечасно въставащи роби. – Б. пр.

ГЛАВА II

Растяхме заедно; във възрастта ни нямаше дори година разлика. Излишно е да казвам, че не знаехме какво значи разногласие или спор, Хармонията беше душата на нашето общуване, а разликите и контрастът, съществуващи в характерите, ни сближаваха още повече, Елизабет беше с по-спокоен и сдържан нрав; ала въпреки моята буйност аз умеех по-добре да се съсредоточавам и бях по-дълбоко обзет от жаждата за знания. Тя се увличаше по ефирните произведения на поетите, а във величествените и удивителни гледки, които обкръжаваха швейцарския ни дом – грандиозните силуети на планините, сменящите се годишни времена, бури и затишия, безмълвието на зимата, оживлението и кипежа на нашето алпийско лято – откриваше широки простори за възхищение и доволство. Докато моята приятелка съзерцаваше със сериозен и удовлетворен дух великолепната външна страна на явленията, аз изпитвах задоволство от изучаването на техните причини. Светът бе за мен тайна, която жадувах да разкрия. Едни от най-ранните усещания, за които си спомням, са моята любознателност, задълбочено стремление да проуча скритите закони на природата, възторг, граничещ с екстаз, когато тези закони ми се разкриваха.

Когато се роди вторият син – седем години по-малък от мен, – родителите ми се отказаха изцяло от живота си на пътешественици и се установиха в родната си страна. Имахме къща в Женева и имение в Белрив, на източния бряг на езерото, на разстояние повече от една левга от града. Живеехме предимно в имението и родителите ми до голяма степен предпочитаха усамотението. Аз не понасях тълпите и се привързвах горещо само към определени хора. Поради това съучениците ми като цяло ми бяха безразлични; но с един от тях ме свърза най-топла дружба. Анри Клервал, невероятно талантлив и с богата фантазия, беше син на женеВСКИ търговец. Обичаше рисковете, трудностите, дори опасностите заради самите тях. Беше чел безброй книги за рицари и романтични истории. Съчиняваше героични поеми и започна да пише вълшебни приказки и разкази за рицарски приключения. Опитваше се да ни накара да играем пиеси, да участвуваме в маскирани балове, в които се превръщаме в героите на Ронсцевал, „Кръглата маса“ на крал Артур и изобщо в благородници, пролели кръвта си, за да спасят Божия гроб от ръцете на неверниците.

Едва ли някой е имал по-щастливо детство от моето. Родителите ми бяха обладани от дух на благодост и угаждаха на децата си. Ние не ги чувствувахме като тирани, които направляват съдбите ни според собствените си прищевки, а като посредници и автори на многото удоволствия, които ни се предлагаха. Когато започнах да посещавам други семейства, ясно си дадох сметка доколко нашата участ е щастлива, и признателността ми засили моята синовна обич.

Характерът ми бе малко сприхав, страстите ми – пламенни, ала по силата на някакъв вътрешен закон те бяха насочени не към детински лудории, а към ревностно стремление да уча, и то далеч не безразборно. Признавам, че нито структурата на езиците, нито законите на държавите, нито политиката на различните страни криеха за мен някаква привлекателност. Това, към което неударжимо се стремях, беше изучаването на небесните и земните тайни и независимо дали ме занимаваха външната обвивка на нещата, вътрешният дух на природата или тайнствената душевност на човека, изследванията ми бяха винаги обърнати към метафизическото, или най-общо казано – физическите тайни на света.

Междувременно Клервал се занимаваше с нравствените проблеми. Негова тема беше оживената сцена на живота, достойнствата на героите, деянията на хората; надежда и мечта му беше да впише името си в историята сред онези, които помним като благородни и пожертвователни благодетели на човечеството. Нежната душа на Елизабет сияеше в нашия мирен дом като светилник в храм. Винаги имахме нейното съчувствие, усмивка, топъл глас, галещия поглед на небесносините ѝ очи, които ни благославяха и ни вдъхваха сили. Тя беше живият дух на любовта, който укротява и привлича: ако не беше тя да ме обуздава, да ми дава частица от своята благодост, аз можех да остана само жив, угълбен в учението или груб поради избухливия си характер. А Клервал – можеше ли някакво зло да се загнезди в благородната му душа – и все пак може би нямаше да е тъй безупречно хуманен, така безкористен в своето великодушие, дотолкова изпълнен с доброта и нежност във въжделенията си за доблестни подвизи, ако тя не бе му разкрила истинската красота на благодеянието и не бе превърнала доброто в крайна цел на неговата неукротима амбиция.

Изпитвам върховно удоволствие да разказвам спомените си от детството, преди нещастieto да опетни моя ум и да превърне светлите видения в мрачни и тесногърди размишления за самия мен. Освен това, като рисувам картини от предишния си живот, аз излагам и онези събития, които ме водят с бърза стъпка към следващия разказ за сполетялата ме

неволя: защото, когато си припомням зараждането на онази страст, която след това пое юздите на моята съдба, струва ми се, че е бликнала, като планински ручей, от ниски, почти забравени източници; ала надолу по течението водата е прииждала непрестанно, докато потокът е прераснал в порой, отнесъл всичките ми надежди и радости.

Геният, обладал моята съдба, се оказа естествознанието; бих искал поради това да изтъкна в моето повествование онези обстоятелства, които ме накараха да се спра на този предмет. Когато бях на тринадесет години, цялото семейство заминахме на почивка в Тононските бани; неблагоприятното време ни затвори цял ден в хотела. Там случайно попаднах на том с произведения на Корнелий Агрипа⁶. Отворих го с безразличие; ала теорията, която се опитваше да развие, и чудните факти, които изнасяше, набързо преобразиха това чувство в ентузиазъм. Сякаш нова светлина озари ума ми; подскачайки от радост, аз споделих откритието си с баща ми. Той хвърли небрежно поглед върху титулната страница на книгата и каза:

– А, Корнелий Агрипа! Скъпи Виктор, не си губи времето с този боклук.

Ако вместо тази забележка той си бе направил труда да ми разясни, че принципите на Агрипа са оборени издъно, че е открита нова научна система, с много по-големи възможности от предишната, чийто потенциал е бил химеричен, а на новата – реален и практичен, аз сигурно бих захвърлил Агрипа и бих удовлетворил разпаленото си въображение, като се върна с още по-силен плам към предишните си занимания. Напълно е възможно ходът на мислите ми никога да не би получил онзи тласък, който доведе до моята гибел. Ала повърхностният поглед, хвърлен от баща ми върху моята книга, по никакъв начин не ме убеди, че е запознат със съдържанието; аз продължих жадно да чета.

Когато се завърнахме у дома, първата ми грижа беше да си набавя пълните съчинения на този автор, а след това и на Парацелз⁷ и Алберт Велики⁸. Четях и изучавах с наслаждение безумните фантазии на тези писатели; виждах ги като скъпоценности, известни на малко хора освен мен. Вече споменах, че открай време бях обладан от пламенния копнеж да проникна в тайните на природата. Въпреки напрегнатия труд и чудните открития на съвременните учени винаги съм оставал

6. Немски алхимик и философ (1486–1535). – Б. пр.

7. Псевдоним на швейцарския лекар и алхимик Теофраст Бомбаст фон Хохенхайм (1493–1541), един от основоположниците на експерименталната химия. – Б. пр.

8. Християнски философ (1193–1280). – Б. пр.

неудовлетворен от наученото. Дори Исак Нютон е признавал, че се чувства като дете, събиращо мидички край неизследвания океан на истината. Онези негови последователи във всички клонове на естествените науки, с които се запознавах, ми изглеждаха дори за детските ми представи като новаци, улисани в същото търсене.

Невежиат селянин наблюдава стихииите, които го обкръжават, и е запознат с тяхното практическо приложение. Ала и най-ученият философ знае само малко повече. Той е разбулил донякъде лицето на природата, но безсмъртните ѝ черти си остават за него чудо и мистерия. Може да дисектира, да анализира, да назовава; но що се отнася до вътрешните причини, до вторичните и третичните ефекти, тук той е изцяло несведущ. Аз съзерцавах укрепленията и бастионите, които препречват пътя на човека към цитаделата на природата, и роптаех прибръзано и невежо.

А ето че открих книги, които бяха проникнали по-надълбоко, и хора, които знаеха повече. Приемах думите им за чиста монета и станах техен послушен ученик. Може да ви се стори странно, че такова нещо е възможно да се случи в осемнадесети век, но макар да получавах полагаемото ми се образование в женевските училища, аз бях до голяма степен самоук, що се отнася до любимите ми предмети. Баща ми не беше учен човек и аз бях оставен сам да се боря с детското невежество, прибавено към ученическата жажда за знания. Под ръководството на моите нови учители се включих с огромно прилежание в търсенето на философския камък и еликсира на живота; но скоро последният спечели изцяло моето внимание. Богатството е второстепенна цел; ала каква слава ще съпътства откритието, което ще прогони всички болести от човешкото тяло и ще направи човека неуязвим спрямо всяка смърт освен насилствената!

Но това не бяха единствените ми фантазии. Способността да викаш духове или нечисти сили беше обещание, щедро раздавано от любимите ми автори, а аз жадно се стремях към овладяването на това умение; и ако заклинанията ми винаги бяха неуспешни, отдавах това по-скоро на собствената си неопитност и грешки, отколкото на липсата на вещина и прецизност в моите наставници. И така известно време се занимавах с доказано оборени системи, смесвах като бездарник хиляди противоречиви теории, затъвах безнадеждно в истинско тресавище от многолики знания, воден от пламенно въображение и детински разсъждения, дока-то едно произшествие не обърна отново течението на моите мисли.

Когато станах на петнадесет години, ние се преместихме да живеем в нашата къща около Белрив и там станахме свидетели на една

необичайно яростна и страшна гръмотевична буря. Тя връхлетя върху ни иззад Юрските планини и гръмотевици се разразиха веднага с оглушителен трясък от всички страни. През цялото време аз следях бурята с любопитство и задоволство. Бях застанал до вратата и изведнъж видях как струйка дим, последвана от пламък, започна да се вие от един стар, могъщ дъб на около двадесет метра от нашата къща; и още не беше изгаснала ослепителната светкавица, а дъбът просто изчезна – от него остана само един поразен дънер. Когато отидохме да го разгледаме на другата сутрин, видяхме, че дървото бе раздробено по особен начин – ударът не го беше разбил на трески, а направо на трохи. Никога не бях виждал такова унищожение.

До този инцидент не се бях запознавал с основните закони на електричеството. По време на бурята ни гостуваше един голям учен из областта на естествените науки и възбуден от гибелта на стария дъб, той започна да обяснява надълго и нашироко някаква своя теория за електричеството и галванизма, която ми се видя и нова, и удивителна. Това, което чух от него, захвърли далеч на заден план Корнелий Агрипа, Алберт Велики и Парацелз – повелителите на моето въображение. Ала по едно фатално стечение на обстоятелствата сриването на тези идоли обезсърчи моите проучвания. Реших, че човек никога нищо няма да научи. Изведнъж всичко, което толкова дълго бе държало в плен вниманието ми, ми се стори жалко. Попаднал във властта на един умствен каприз, чиито жертви, изглежда, често ставаме в годините на нашата ранна младост, аз заряхах моментално всичките си предишни занимания, захвърлих настрана естествознанието, обявих го за безплодно извращение и изпитах най-дълбоко презрение към лъженауката, която нивга не ще прекрачи дори прага на истинското знание. Изпаднал в такова настроение, аз се посветих незабавно на математиката и всички клонове на науката, които имат връзка с нея, защото реших, че са иззидани върху солидни основи и са достойни за внимание.

Ето колко странно са устроени нашите души и какви крехки връзки ни придържат към успеха или провала. Като се обърна назад, имам чувството, че тази почти свръхестествена промяна в наклонностите и волята ми е била подсказана непосредствено от ангела-хранител на моя живот – негов последен опит да отклони курса на бурята, вече заредена, готова още тогава да се разрази над мен. Победата на духа-пазител бе оповестена с необичайно за моята душа спокойствие и доволство, възцарили се след захвърлянето на науките, които бяха започнали да ме тормозят. Това бе моята поука – да свързвам злото с увлечението по науките,

а щастието – с тяхното пренебрегване.

Голямо усилие положи добрият дух, но то се оказа напразно. Предопределението е всемогъщо и неговите неотменими закони бяха поставили вече моята пълна и страшна гибел.

ГЛАВА III

Когато навърших седемнадесет години, родителите ми решиха, че трябва да продължа учението си в Инголщатския университет, До този момент бях посещавал училищата в Женева; баща ми обаче сметна, че за да завърша образованието си, трябва да се запозная и с обичаите на други страни. Датата на заминаването ми бе уточнена, но преди да настъпи определеният ден, се случи първото нещастие в моя живот: както се оказа – поличба за бъдещите ми неволи.

Елизабет се бе заразила от скарлатина; тя караше тежко болестта и животът ѝ бе в опасност. Ние много настоявахме пред мама да се пази от болната. Отначало тя се поддаде на нашите увещания, ала щом чу, че състоянието на любимката ѝ е много тежко, не можа повече да сдържи тревогата си. Започна да се грижи за Елизабет и неотслабващата ѝ бдителност удържа победа над злостното заболяване – Елизабет бе спасена, ала последствията от това неблагоприятно се оказаха фатални за нейната спасителка. На третия ден мама се почувствува зле; треската се съпътствуваше от най-тревожни симптоми и видът на лекарите ни подсказва, че трябва да се готвим за най-лошото. Дори на смъртния одър силата на духа и кроткият нрав не изоставиха тази най-добра от всички жени. Тя съедини моята ръка с тази на Елизабет и каза:

– Деца мои, бях заложила най-големите си надежди за бъдещо щастие върху перспективата за един съюз помежду ви. Тази надежда отсега нататък ще крепи вашия баща. Елизабет, обич моя, ти трябва да заемеш моето място до по-малките ми деца. Уви! Жал ми е, че трябва да ви напусна, и не ми е леко да сторя това, след като съм била тъй щастлива и обичана. Но такива мисли не са достойни за мен; готова съм да се примира със смъртта и ще се уповавам на надеждата да ви срещна в един по-добър свят.

Тя умря спокойно; лицето ѝ изразяваше обич дори на смъртното ложе. Не е нужно да описвам чувствата на онези, чиито най-скъпи връзки са скъсани от това непоправимо зло; празнотата, която се заселва в душата, отчаянието, което се изписва върху лицето. Толкова време трябва да мине, преди разумът да се убеди, че тази, която си гледал всеки ден и чието съществуване ти се е струвало част от собствения ти живот, си е отишла завинаги; че е възможно да са угаснали ясните, любими очи, че звукът на обичния глас, тъй галещ слуха, е заглъхнал вовеки и

никога няма отново да прозвъни. Такива са чувствата през първите дни; но когато времето потвърди реалността на злото, тогава именно започва истинската болка и мъка. Ала от кого не е откъснала тази груба ръка някое близко същество? И защо да описвам една печал, която всички са почувствували или ще почувствуват? Идва един момент, когато терзанията е по-скоро слабост, отколкото необходимост; а усмивката, що трепти върху устните, макар и да изглежда светотатство, не е вече грях. Майка ми беше мъртва, но ние имахме задължения, които трябваше да изпълняваме; трябваше да продължим да живеем като всички останали и да свикнем да мислим за себе си като за щастливци, защото ни е останал поне един, когото костеливата ръка не е отнела.

Заминаването ми за Инголщат, забавено от тези събития, бе отново насрочено. Помолих баща си да го отложим с няколко седмици. Струваше ми се светотатство да напусна така скоро тишината, близка до смъртта, която цареше в потъналата в траур къща, и да се впусна в оживлението на живота. Мъката бе ново изживяване за мен, но тя ни най-малко не ме плашеше. Не ми се искаше да напускам онези, които ми бяха останали, и най-вече желях да видя моята мила Елизабет поне донякъде успокоена.

Впрочем тя прикриваше страданието си и се стараше да утешава всички нас. Гледаше смело на живота и пое новите си задължения с твърдост и усърдие. Посвети се на онези, които бе свикнала да нарича „чичо“ и „братовчеди“. Никога не е била по-очарователна оттогава, когато се опитваше да съживи слънчевите си усмивки и да ни огрява с тях. Тя забравяше дори собственото си страдание в усилията да ни накара да забравим нашето.

И все пак денят на моето заминаване настъпи, Клервал прекара последната вечер с нас. Бе се опитал да склони баща си да му разреши да дойде с мен и да ми стане състудент, но напразно. Баща му беше тесногръд търговец и в стремежите и амбициите на сина си виждаше само ленивост и празноглавие. Анри дълбоко страдаше, че е лишен от либерално образование. Той почти не говореше, ала в бляскавите му очи, в оживения му поглед четях съдържана, но твърда решимост да не позволи да бъде прикован с жалките окови на търговията.

Стояхме до късно. Не можехме да се откъснем един от друг, нито да се решим да произнесем думата „сбогом“. Но накрая се сбогувахме и се оттеглихме под предлог, че ще си отпочинем, като всеки си въобразяваше, че е измамил другия: ала когато призори излязох да се кача в дилижанса, който трябваше да ме откара далеч, те всички бяха там – баща

ми, да ме благослови отново, Клервал, да ми стисне пак ръката, и моята Елизабет, да възобнови молбите си да пиша често и да положи последни женски грижи за своя другар в игрите и приятел.

Скочих в каретата и потънах в най-тъжни размисли. След като цял живот съм бил заобиколен от любими приятели, с които постоянно се опитвахме да си доставим взаимна радост, сега бях сам, В университета, към който пътувах, трябваше да спечеля нови другари и да бъда сам на себе си закрилник. До този момент животът ми бе преминал изключително в уединение и тесен домашен кръг; а това бе насадило в мен непреодолимо отвращение към установяването на нови познанства. Обичах братята си, Елизабет и Клервал; те бяха „близки, познати лица“; но се смятах изключително неподходящ за компанията на непознати хора. Така разсъждавах, когато потеглих на път; докато пътувах, духът и надеждите ми постепенно се извисиха, Жадно се стремях към знания, У дома често си бях мислил колко ще ми е трудно да остана затворен на едно място и копнеех за широкия свят, за достойно място сред останалите хора, Сега желанията ми се осъществяваха и би било лудост наистина да съжалявам.

По време на пътуването за Инголщат, което се оказа дълго и изнурително, разполагах с достатъчно време за размишления. Най-после очите ми съзряха високите бели камбанарии на града. Слязох и бях отведен до самотната си квартира, където щях да прекарам вечерта, както ми се иска.

На сутринта връчих препоръчителните си писма и посетих някои от главните преподаватели. Случайността или по-скоро злата участ, духът на гибелта, който взе над мен пълна власт от момента, в който неохотно напуснах бащиния праг, ме отведе най-напред при господин Кремпе, професор по естествознание. Беше недодялан човек, но дълбоко проникнат от тайните на своята наука, Зададе ми няколко въпроса, за да провери напредъка ми в различните области на предмета си. Отговорях небрежно и донякъде предизвикателно споменах имената на моите алхимици като главните автори, които съм изучавал. Професорът се изуми:

– Нима наистина сте си губили времето с такива глупости?

Отговорих положително.

– Всяка минута – разгорещи се господин Кремпе, – всеки миг, който сте прекарвали над тези книги, е безвъзвратно загубен. Обременили сте съзнанието си с оборени теории и ненужни имена, Господи! В коя пустиня сте живели, щом като никой не е имал добрината да ви информира, че тези фантазмагории, които така жадно сте попивали, са на

хиляда години и вече са успели да се покрийт с плесен? Не съм очаквал да срещна последовател на Алберт Велики и Парацелз в този просветен и учен век! Ще трябва, господине, да започнете от самото начало.

Той ми направи списък на книги по естествознание, които ми препоръча да си намеря, и ме пусна да си вървя, като спомена, че в началото на идната седмица ще започне да води курс по общо естествознание и че неговият колега професор Валдман ще чете лекции по химия в дни-те, когато той самият няма занятия.

Не бих казал, че се прибрах разочарован, тъй като вече споменах, че отдавна смятах за безполезни отречените от професора автори; по-скоро не бях склонен да се занимавам повече с тези предмети в каквато и да била форма. Господин Кремпе беше нисък, набит човечец с груб глас и отблъскваща външност; така че учителят не ме предразположи към науките си. Може би в прекалено философски и последователен дух ви разказах за заключенията, до които стигнах в юношеските си години относно тези предмети. Като дете любопитството ми не беше задоволено от резултатите, обещавани от съвременните учени в областта на естествознанието. В главата ми цареше пълно объркване, обяснимо само с крайната ми младост и липсата на ръководител в тази област, и аз се върнах назад във времето по стъпките на науката и предпочетох мечтите на забравени алхимици пред откритията на моите съвременници. Освен това изпитвах презрение към утилитарността на днешното естествознание. Друго е, когато учените търсят тайната на безсмъртието и властта – такива възгледи, макар и празни, са велики; но днес науката се бе променила. Амбициите на учения се ограничаваха с оборването на виденията, върху които се крепеше моят интерес към науката. От мен се искаше да сменя химерите за безпределно величие с жалката действителност.

Така разсъждавах през първите два-три дни от пребиваването си в Инголщат, когато главно се запознавах с града и живеещите в новия ми дом. Но още в началото на следващата седмица се сетих за лекциите, които спомена господин Кремпе. И макар че не желаех да слушам как онава самонадеяно човече ще се произнася от катедрата, спомних си думите му за господин Валдман, когото още не бях виждал, тъй като тогава не беше в града.

Донякъде от любопитство, донякъде от нямане какво да правя, отидох в аудиторията, а скоро след това влезе и господин Валдман. Този професор никак не приличаше на колегата си. Изглеждаше около петдесетгодишен и лицето му изразяваше безкрайна доброта; слепочията му

леко сребрееха, на тила косата му беше гарвановочерна. Беше нисък, но стоеше много изправен; а такъв благозвучен глас не бях чувал. Започна лекцията си с кратък преглед на историята на химията и различните открития, направени в тази област, като назоваваше благоговейно имената на видните откриватели. След това направи обзор на настоящото състояние на науката и разясни много от основните термини. След няколко предварителни опита той завърши с възхвала на съвременната химия с изрази, които никога не ще забравя:

– Древните учители по тази наука – каза той – обещаваха невъзможното и нищо не свършиха. Съвременните учени нищо не обещават; на тях им е известно, че металите не могат да се превръщат един в друг, а еликсирът на живота е само химера. Но именно тези учени, чиито ръце сякаш са достойни само да бъркат в калта, а очите им да се морят над микроскопи и епруветки, те именно извършиха чудеса. Те проникват в най-затътените кътчета на природата и разбулват нейните съкровени тайни. Те се издигат в небесата; откриха кръвообращението и естеството на въздуха, който дишаме. Придобиха нова и почти безгранична власт; командуват небесните гръмотевици, възпроизвеждат земетресения и дори предизвикват невидимия свят със собствените му сенки.

Това бяха думите на професора – или по-точно това бяха думите на съдбата, произнесени, за да ме погубят. Той продължи да говори, а аз имах чувството, че душата ми се бори с някакъв осезаем противник; той докосваше и опъваше една по една всички струни на моето същество и скоро една единствена мисъл, една цел, един стремеж изпълни съзнанието ми. Щом толкова много е направено, възкликна душата на Франкенщайн, то аз ще постигна повече, много повече! Вървейки по вече прокарания път, аз ще откроя нов, ще изследвам неизвестни сили, ще разкрия на света най-дълбоките тайни на природата!

През тази нощ не можах да затворя очи. Цялото ми същество се бунтуваше и кипеше; усещах, че от този хаос ще изникне нов ред, но нямах сили да го въдворя. Сънят ме споходи чак на разсъмване. Беше останала само решимостта да се върна към предишните си занимания и да се посветя на науката, за която смятах, че съм надарен от природата. Същия този ден посетих господин Валдман. В частна беседа обноските му се оказаха още по-меки и обаятелни, отколкото от катедрата, защото по време на лекцията се държеше някак тържествено, но в домашна обстановка от него лъхаше непринуденост и приветливост. Разказах за предишните си занимания почти същото, както и на колегата му. Той изслуша внимателно краткия ми разказ и се усмихна, като споменах

имената на Корнелий Агрипа и Парацелз, но без презрението на господин Кремпс.

– На неуморното усърдие на тези учени мъже съвременните учени дължат до голяма степен основите на знанията си – каза той, – Те ни завещаха по-лесната задача да дадем нови наименования и да класифицираме фактите, повечето от които те първи изнесоха на бял свят. Усилията на гениите, дори когато са насочени погрешно, почти винаги в крайна сметка служат за благо на човечеството.

Изслушах тези забележки, произнесени без самонадеяност или ви-сокомерие, и добавих, че лекцията му е заличила предубежденията ми спрямо съвременните химици; изразявах се сдържано, със скромността и почитателността, присъщи на младостта, когато се обръща към своя учител, без да издам, понеже се срамувах да не проявява житейска неопитност, ентузиазма, с който възнамерявах да се захвана за работа. По-молих го да ме посъветва какви книги да си набавя.

– Щастлив съм – заяви той, – че спечелих един ученик; и ако вашата прилежност е равна на способностите ви, не се съмнявам в успеха. В химията, както в никоя от другите естествени науки, са направени и предстоят да бъдат направени най-великите открития: именно затова съм я избрал за свой предмет, без обаче да съм пренебрегнал другите клонове на науката. Лош е онзи химик, който се е посветил единствено на своята област. Ако желаете да станете истински учен, а не просто дребен експериментатор, съветвам ви да се заемете сериозно с всички клонове на естествознанието, включително и математиката.

След това ме заведе в лабораторията си и ми обясни предназначението на различните прибори; даде ми наставления какво да си набавя и ми обеща, че ще мога да ползвам неговите собствени апарати, когато напредна достатъчно, за да не ги повредя. Връчи ми също и списък на книгите, за което го бях помолил, след което се разделихме.

Така завърши този паметен за мен ден – той реши моята съдба.

ГЛАВА IV

От този ден естествознанието и преди всичко химията – в най-широкия смисъл на това понятие – се превърнаха почти в единствените ми занимания. Четях усърдно талантливите и обстойни съчинения на съвременните изследователи. Присъствах на лекциите и опознах университетските професори; дори в господин Кремпе открих здрав разум и знания, макар и съчетани с отблъскваща физиономия и маниери, но това не ги правеше по-малко ценни. В лицето на господин Валдман намерих истински приятел. Неговата добронамереност никога не стигаше до нравоучителство, а наставленията си даваше с такова искрено добродушие, че премахваше всякакъв намек за педантизъм. Той улесняваше по хиляди начини моя път към знанието и правеше ясни и достъпни дори най-сложните понятия. Прилежанието ми отначало беше непостоянно и неустойчиво, но с течение на времето укрепна и скоро заработих с такова настървение и желание, че утрото често ме сварваше в лабораторията.

Естествено при такава упоритост резултатите не закъсняха, Усърдието ми предизвикваше изумление сред студентите, а познанията ми – сред професорите. Професор Кремпе неведнъж ми задаваше с лукава усмивка въпроса: „Как е вашият Корнелий Агрипа?“, докато господин Валдман изказваше най-искрен възторг по повод моите успехи. Така изминаха две години, като междуременно два пъти посетих Женева, но цялата ми душа и сърце бяха заети с учението, което се надявах да ме отведе до тъй желаните открития. Само онези, които са изпитали на гърба си непреодолимата притегателна сила на научното изследване, са в състояние да ме разберат. Във всички останали занимания вие следвате изминатия преди вас път и няма какво друго да очаквате; докато научното изследване е постоянен извор за открития и изумление. Ако човек със средни умствени възможности се посвети изцяло на някаква тема, той неизбежно ще натрупа огромни познания по предмета; а аз, който си поставих една-единствена цел и напълно ѝ се отдадох, постигнах такъв успех, че към края на втората година сам усъвършенствах някои от химическите апарати, с което спечелих уважението и възхищението на целия университет. Когато достигнах тази точка и усвоих теорията и практиката на естествознанието, доколкото това зависеше от лекциите на професорите в Инголшат, моето пребиваване там стана безпредметно и аз се замислих за връщане при моите приятели и родните места; но се

случи нещо, което удължи престоя ми.

Един от проблемите, които постоянно занимавах мисълта ми, бе строежът на човешкото тяло и на живите организми изобщо. Къде, пихтах се неведнъж, е тайната на живота? Това бе смел въпрос, който открива времето се счита за загадка; ала ние сме застанали на прага на безброй открития и само липсата на смелост и леността ни пречат да направим решителната крачка. Размишлявах над тези обстоятелства и взех решение отсега нататък да се посветя особено старателно на физиологията. Ако не ме теглеше някакъв почти свръхестествен ентузиазъм, усвояването на този предмет би ми се сторило тягостно, дори непоносимо. За да проникнем в тайните на живота, трябва първо да се обърнем към смъртта. Изучих анатомията, но това не беше достатъчно; необходимо ми беше да се запозная с процеса на естественото разпадане и гниене на човешкото тяло. Възпитавайки ме, баща ми бе взел специални мерки да ме предпази от впечатлителност спрямо свръхестествени ужаси. Не си спомням някога да съм треперал, слушайки суеверни разкази, или да съм се боял от духове и призраци. Страхът от тъмнината ми беше непознат, а гробището значеше за мен само място, където са погребани изгубили живота си тела, които от източник на красота и сила са се превърнали в храна на червеите. А сега ми предстоеше да проуча причините и хода на това разлагане и бях принуден да прекарвам дни и нощи в гробници и костници, Съсредоточавах вниманието си върху явления, непоносими за деликатните усещания на човека. Виждах как гниеше и тлееше прекрасното човешко тяло, наблюдавах как цветуща красота отстъпва място на разрухата на смъртта, видях как червеят наследява чудото на очите и мозъка. Аз изследвах и анализирах всички причинни връзки на прехода от живота към смъртта и от смъртта към живота, докато внезапно сред тая тъмнина блесна светлина – толкова ярка и ослепителна и същевременно тъй ясна, че макар и потресен от мащабите на възможностите, които ми се разкриха, аз не можех да проумея защо, след като толкова гениални мъже бяха правили проучвания в тази област, именно на мен се падна да открива великата тайна.

Напомням ви, че тук не става дума за блънувания на луд човек. Това, което ви разказвам, е също толкова вярно, колкото и фактът, че слънцето свети на небето. Може действително откритието да е било предизвикано от някакво чудо, но въпреки това етапите му бяха отчетливи и напълно правдоподобни. След дни и нощи на усилен труд и умора аз успях да открива причината за зараждането на живота; нещо повече – бях в състояние сам да вдъхна живот на неодошевената материя.

Изумлението, което изпитах в началото, скоро отстъпи място на безумен възторг. Да се издигна направо до върха на моите мечти след толкова време на мъчителен труд, беше най-голямата отплата за всичките ми усилия. Откритието ми беше толкова велико и изумително, че всички стъпки, довели ме до него, моментално се изличиха от паметта ми и единственото, което виждах, беше крайният резултат. Държах в ръцете си онова, за което бяха работили и мечтали най-мъдрите мъже, откакто свят светува. Не мога да твърдя, че всичко ми се разкри изведнъж, като върху вълшебна сцена: получените познания трябваше по-скоро да насочат усилията ми към заветната цел, отколкото да ми я връчат наготово. Приличах на арабина, който бил погребан жив заедно с мъртвите и намерил изхода само с помощта на мъждукаща и на пръв поглед нереална светлина.

Виждам по пламналите ви от учудване и надежда очи, приятелю мой, че копнеете да ви издам тайната; това е невъзможно; изслушайте ме внимателно до края и сам ще се убедите защо съм толкова сдържан по този въпрос. Виждам колко сте непредпазлив и възторжен, какъвто бях и аз по онова време, и не искам да ви поведат към вашата разруха и неизбежна гибел. Поучете се ако не от моите наставления, то поне от примера ми за опасностите, които крие познанието; знайте, че онзи, за когото светът е само родният му град, е по-щастлив от другия, ламтящ за величие извън рамките на човешката природа.

Когато видях в ръцете си тази безмерна власт, аз дълго се колебаех как да я употребя. Макар и да имах способността да вдъхвам живот, за мен оставаше непосилна задачата да създам тяло, което да поеме живота с цялата му сложност от преплетени нерви, мускули и вени. Колебах се отначало дали да се опитам да сътворя себеподобно същество или някой по-прост организъм; ала въображението ми беше превъзбудено от първия успех и не ми позволяваше да се усъмня в способността си да даря с живот толкова сложно и възхитително създание, каквото е човекът. Материалите, които имах на разположение, ми се струваха недостатъчни за едно толкова трудоемко начинание; но не изпитвах никакво съмнение в крайния успех. Подготвих ума си за безброй неудачи; пречки можеха да възникнат непрестанно, а и резултатът можеше да се окаже несъвършен; ала пред вид откритията, които стават всеки ден в науката и техниката, аз се надявах настоящите ми опити да положат поне основите на бъдещите ми успехи. Сложността и дързостта на замисъла ми не бяха доводи против неговата изпълнимост. С такива идеи в главата аз пристъпих към сътворяването на човешко същество. Тъй като нищожните размери на

различните части биха спъвали до голяма степен работата, аз се отказах от първоначалното си намерение и реших да създам гигант, висок около два метра и половина и със съответното телосложение. След като взех това решение и прекарах няколко месеца в събиране и систематизиране на материалите, аз пристъпих към работа.

Никой не е в състояние да разбере сложните чувства, които ме обзеха след първото опиянение от успеха и ме понесоха като вихър напред. Аз пръв щях да прекрача границата между живота и смъртта и щях да озаря нашия тъмен свят с ослепителна светлина. Един нов вид щеше да ме благослови като свой създател и родител, безброй щастливи и съвършени същества щяха да ми дължат живота си. Нито един баща нямаше да има такива права върху признателността на своето дете. А започна ли веднъж да съживявам мъртвата материя, продължавах да мисля аз, ще бъде само въпрос на време (макар за момента да ми беше невъзможно), преди да съм в състояние да възвръщам живота там, където смъртта очевидно е започнала да разлага тялото.

Тези мисли крепяха духа ми, докато се отдавах на работата с неотслабващо настървение. Лицето ми изгуби цвета си и тялото ми измършавя от затворения начин на живот, който водех. Имаше моменти, когато търпях провал на самия праг на откритието, но продължавах да вярвам, че успехът ще настъпи ако не в следващия час, то поне на другия ден. Тайната, която само аз владеех, стана смисълът на живота ми и аз изцяло ѝ се посветих. Луната съзерцаваше среднощните ми усилия, когато неуморно, задъхан от желание, преследвах природата в най-затулените ѝ скривалища. Как да ви разкажа за ужасите на моите тайни бдения, когато аз, грешникът, се ровех в плесента на гробовете или измъчвах живи същества, за да оживя мъртвата материя? Като си спомня сега, краката ми се подкосяват и пелена се спуска пред очите ми, но тогава някакъв неудържим, почти безумен порив ме тласкаше напред; сякаш бях изгубил душа и чувства и ми бе останала единствено моята цел. Това бе временно умопомрачение; чувствата се възродиха в мен с по-голяма острота веднага щом спря да действа неестественият стимул и аз се завърнах към предишния начин на живот. Събирах кости от гробниците и безпокоях с кошунствени ръце съкровения тайни на човешкото тяло. Работилницата, където творях светотатственото си дело, разположих на тавана в една усамотена стая, по-скоро килия, отделена от останалите помещения с коридор и стълбище. Някои подробности от това, което вършех, ми вдъхваха такъв ужас, че очите ми изскачаха от орбитите си. Много от материалите си набавях от операционните зали и клиниката; и

често човешката ми природа се стъписваше, погнушена пред това, което правех, но продължавах делото си и го водех към края, тласкан от едно непрестанно растящо нетърпение.

Така, в преследване на своята цел с все душа и сърце, измина лятото. Тази година то се случи необикновено красиво: не бях виждал по-рано нивите да дават по-обилно зърно, нито лозята да раждат по-прекрасни плодове. Ала очите ми бяха слепи за тези красоти. Същите чувства, които ме правеха равнодушен към природните прелести наоколо, ме караха да забравя близките си, които дълго време не бях виждал. Съзнавах, че мълчанието ми ги безпокоеше, и добре помнех думите на баща си: „Знам, че докато си доволен от себе си, ще си спомняш за нас с обич и ще ни пишеш редовно. Ще ми простиш, ако изтълкувам липсата на писма като доказателство, че си занемарил и другите си задължения.“ Затова много добре си давах сметка за чувствата на баща ми; но ми беше невъзможно да отклоня вниманието си от това, което вършех, колкото и да бе отблъскващо, защото то изцяло ме бе погълнало. Не можех да не отхвърля на заден план всичко, свързано с чувства на обич, докато не постигнеш великата цел, на която се бях посветил.

Затова мислех, че баща ми е несправедлив, щом обяснява мълчанието ми с разгулен живот или леност; но сега съм убеден, че е имал право да подозира заниманията ми като далеч не безупречни. Съвършеният човек трябва винаги да запазва хладнокръвие, да не допуска страсти или преходни желаниа да нарушават душевния му покой. И не мисля, че преследването на знания трябва да прави изключение от това правило. Ако учението, на което си се посветил, отслабва чувствата на обич и предизвиква отвращение към обикновените, прости и чисти удоволствия, тогава в заниманията ти има нещо нередно, нещо неподобаващо на човека. Ако това правило винаги се спазваше, ако никой не принасяше в жертва на амбициите си любовта към близките хора, Гърция нямаше да бъде поробена, Цезар щеше да пощади страната си, Америка щеше да бъде открита постепенно и империите на Мексико и Перу нямаше да бъдат заличени от лицето на земята.

Аз обаче започнах да ви поучавам на най-интересното място от моя разказ и погледът ви ме умолява да продължа.

Баща ми не ме упрекна за нищо в писмата си, само искаше по-подробно да го осведомявам за естеството на моите занимания. В работа прекарах зимата, пролетта и лятото, но не забелязвах нито цъфтежа, нито разпукването на пъпките по клоните – гледки, които преди ме изпълваха с върховно блаженство, – толкова бях погълнат от труда си.

Листата пожълтяха, преди да го завърша, ала сега вече всеки ден ми показваше с растяща яснота колко близо бях до успеха, Възторгът ми обаче бе примесен с безпокойство и аз се чувствавах повече роб, обречен да копае цял живот в мините или в някое друго нездравословно място, отколкото творец, зает с любимата си работа. През нощта ме избиваше студена пот и нервите ми се изпъваха болезнено; стряхах се от паднало листо и странях от останалите хора, сякаш бях гузен за някакво престъпление. Понякога се плашех, като виждах в каква развалина съм се превърнал, и ме крепеше единствено стремежът към целта: краят на работата се виждаше и вярвах, че разходки и развлечения ще прогонят започналата болест – обещах си двете веднага щом завърша труда си.

ГЛАВА V

Беше мрачна ноемврийска нощ, когато узря плодът на моя труд. С вълнение, граничещо с агония, събрах около себе си апаратурата, необходима да запаля живот в безжизненото тяло, легнало в краката ми. Беше вече един часът през нощта; дъждът барабанеше унило по прозорците и свещта почти догаряше, когато в мъждукащата чезнеща светлина видях да се отварят мътните жълти очи; съществото задиша тежко и крайниците му конвулсивно потръпнаха.

Как да ви опиша вълнението си при вида на този ужас и чудовището, което бях сполучил да създам след такъв неимоверен труд? Крайниците му бяха пропорционални, а чертите на лицето му се бях опитал да направя красиви. Красиви! Велики боже! Жълтата му кожа плътно обтягаше мускулите и артериите, косата му се вееше, черна и лъскава, зъбите му бяха бели като бисери, но всичко това контрастираше още по-зловещо с воднистите очи, които почти не се отличаваха по цвят от очните кухини, сухата кожа и черната цепка на устата.

Няма нищо по-непостоянно в живота от чувствата. Две години робски труд с единствената цел да вдъхна живот в неодошевано тяло! Заради тази мечта се бях лишил от одих и здраве. Стремях се към нея с безумна страст; а сега, когато резултатът бе налице, цялата красота на мечтата отлетя и сърцето ми се изпълни с неописуем ужас и отвращение. Не можех да понеса вида на своето създание и се втурнах във от стаята, а после дълго крачих из спалнята, без да мога да успокоя ума си и да заспя. Най-накрая умора измести възбудата? хвърлих се върху леглото, както бях облечен, и се опитах да потъна в няколко мига забрава. Ала напразно; заспах наистина, но насън ме споходиха страшни кошмари. Видях Елизабет, прекрасна в своето цветущо здраве, да се разхожда из улиците на Инголшат. Изненадан и зарадван, аз я прегърнах, но щом я целунах по устните, те посиняха като на мъртвец, чертите ѝ се промениха и ето че държах в ръцете си безжизненото тяло на мама, обвито в саван, а в гънките му пълзяха червеи. Скочих ужасен: студена пот покриваше челото ми, зъбите ми тракаха, а тялото ми се гърчеше в конвулсии; и в този миг на мътната жълтеникава лунна светлина, проникваща през процеците на щорите, съзрях нещастника – гнусното чудовище, сътворено от мен. Беше повдигнал балдахина на леглото ми, а очите му – ако можеха да се нарекат очи – ме гледаха втрещено. Челюстите му

зинаха и той издаде някакви нечленоразделни звуци, а страните му се нагърчиха от зловеща усмивка. Може би казваше нещо, но аз не го чувах; едната му ръка се протегна, сякаш искаше да ме спре, обаче аз скокнах и се втурнах надолу по стълбите. Скрих се в двора и останах там до сутринта, като се разхождах възбуден напред-назад, вслушвах се напрегнато във всеки звук и подскачах от най-малкия шум, сякаш очаквах приближаването на демоничния труп, на когото така безразсъдно бях вдъхнал живот.

Господи! Никой смъртен не би понесъл тази чудовишна гледка. Мумията, върната към живота, не може да е толкова ужасяваща. Бях го виждал недовършен: беше отвратителен; ала когато неговите мускули и стави се задвижиха, той се превърна в нещо, което дори въображението на Данте не би могло да роди.

Прекарах кошмарна нощ. На моменти пулсът ми започваше да бие така лудо, че го усещах във всяка своя артерия; а друг път се налагаше да се отпусна на земята от изтощение и отпадналост. Чувството на ужас се примесваше с горчивината на разочарованието; мечтите, които толкова време ми заместваха хляба и почивката, се превърнаха в ад; колко внезапна при това бе промяната, колко цялостен провалът!

Утрото, мрачно и дъждовно, най-после настъпи и разкри пред възпалените ми от безсънницата очи църквата на Инголщат с бялата камбанария и часовника, който показваше шест часа. Портiererът отключи вратата на двора, който през тази нощ ми послужи за убежище; бързо закрачих по улицата, сякаш да избягна среща с чудовището, което се страхувах да не изскочи насреща ми от всеки ъгъл. Не смеех да се прибера в квартирата си и нещо ме гонеше напред, макар дъждът, който се изливаше от скръбното черно небе, да ме беше измокрил до кости.

Вървах така известно време, като се стремях да облекча чрез физическите усилия бремето, тегнещо на душата ми, Прекосяхах улици, без да съзнавам къде в същност се намирам или какво върша. Сърцето ми туптеше в болезнен ужас и аз бързах напред с неравна стъпка и не смеех да погледна зад гърба си.

Подобно пътника самотен, който
от ужаси и страхове обзет,
по пътя крачи и не смее вече
да се извърне, а върви напред,
защото зад гърба си разпознава
той стъпките на демона проклет.⁹

Така най-сетне се добрах до хана, където обикновено пристигаха дилижанси и пътнически карети. Спрях, сам не зная защо, и няколко минути гледах втренчено каретата, която се зададе от другия край на улицата. Щом наближи, видях, че това е швейцарският дилижанс; той спря точно пред мен, вратата се отвори и аз съзрях Анри Клервал, който скоочи навън и възкликна:

– Скъпи ми Франкенщайн, колко съм щастлив да те видя! Какъв късмет, че се случи именно тук в този момент!

Нищо не можеше да се сравни с щастието ми при вида на Клервал; появата му ми напомни за татко, Елизабет и милите радости на домашното огнище. Сграбчих го за ръката и за момент забравих ужаса и нещастieto си; усетих внезапна и за пръв път от много месеци спокойна и безоблачна радост. Поздравих приятеля си най-сърдечно и тръгнахме към моя колеж. Клервал ми разказваше за общите приятели и се радваше, че си е издействувал да дойде в Инголшат, – Можеш да си представиш – каза той – колко ми беше трудно да убедя баща си, че благородното счетоводно дело не изчерпва всички знания, необходими на човека; но боя се, че не го склоних докрай, защото неизменно отговаряше на неуморните ми молби като холандския учител от „Уейкфийлдският свещеник“¹⁰. „Плашат ми десет хиляди гулдена, без да знам гръцки, храня се чудесно и без да знам гръцки!“ Но любовта му към мен надделя най-накрая над неприязненото му отношение към науките и той ми позволи да потегля към страната на знанието.

– Радвам се да те видя – отговорих аз, – Но кажи ми, как са баща ми и Елизабет?

– Много са добре и всичко у вас е наред. Единствено ги безпокои, че пишеш рядко. Аз самият възнамерявам да те смърдя за това. Но, скъпи Франкенщайн – добави той, като млъкна внезапно и се загледа в лицето ми, – още не съм ти казал колко зле изглеждаш. Много си слаб и блед, сякаш няколко нощи не си мигнал.

– Позна; напоследък бях толкова погълнат от една работа, че не можех да си позволя достатъчно почивка, което ми личи; но се надявам, искрено се надявам, че съм приключил с тези занимания и най-сетне съм свободен.

Целият треперех; не смеех дори да помисля, камо ли да намекна за

9. Из поемата на Коулридж „Старият мореплавател“. – Б. пр. Забележка: стиховете в книгата преведе Василка Хинкова.

10. Роман от английския писател Оливър Голдсмит (1728–1774). – Б. пр.

събитията от изминалата нощ. Вървахме бързо и скоро стигнахме колежа. В този момент съобразих, че създанието, което оставих в квартирата си, сигурно все още е там – живо и движещо се. Ужас ме обзе при мисълта, че може да се срещна с чудовището, но още повече се страхувах да не го види Анри. Затова го помолих малко да почака долу на площадката и се втурнах към стаята си. Опомних се едва когато ръката ми сграбчи дръжката на вратата. Заковах се на място; полазиха ме студени тръпки. Рязко разтворих вратата, както правят децата, очаквайки да видят някой призрак, дебнеш от другата страна; но в стаята нямаше никой. Влязох предпазливо: квартирата беше празна, страшния гостенин го нямаше и в спалнята. Не можех да повярвам на това щастие; щом окончателно се убедих, че врагът действително е изчезнал, аз плеснах с ръце и се втурнах надолу към Клервал.

Качихме се в стаята и след малко прислужникът ни поднесе закуска; но аз не можех да се съдържам. Чувството ми не беше просто радост – усещах трепетна възбуда по цялото си тяло, сърцето ми бясно туптеше. Минута не ме съдържаше на едно място: прескачах столовете, плясках с ръце и се смеех на глас. Отначало Клервал отдаде оживеното ми настроение на радостта от неговото пристигане, но като се вгледа по-внимателно, забеляза див блясък в очите ми, който не можеше да си обясни, а гръмкият ми, несдържан и истеричен смях го учуди и изплаши.

– Скъпи Виктор – извика той, – какво ти става, за бога? Не се смей така! Та ти си много болен! Какво ти е?

– Не ме питай! – възкликнах аз и захрих с ръце очите си, защото ми се стори, че страшният призрак се промъква в стаята. – Спаси ме, о, спаси ме! – Видя ми се, че чудовището ме сграбчва, започнах бясно да се съпротивявам и изгубих съзнание.

Горкият Клервал! Как ли се е почувствувал? Срещата, която е предкусвал с такава радост, се превърна по необясними за него причини в мъчително огорчение. Но аз нищо не усещах; бях в несвяст и много дълго време не дойдох на себе си.

Това бе началото на нервна треска, която ме прикова към леглото за много месеци. През цялото време Анри единствен се грижеше за мен. По-късно научих, че щадейки стария ми баща, за когото дългият път би бил непосилен, и знаейки до каква степен болестта ми ще огорчи Елизабет, той им спестил скръбта, като скрил от тях сериозното ми заболяване. Той съзнаваше, че никоя милосърдна сестра няма да е по-мила и внимателна от него и твърдо убеден, че ще се оправя, постъпил спрямо тях по най-състрадателен начин.

Но в действителност аз бях много зле и нищо освен непрестанните и самоотвержени грижи на моя приятел не можеха да ме върнат към живота. През цялото време виждах пред очите си силуета на страшилището, оживено от мен, и не преставах да блънувам. Думите ми несъмнено учудили Анри – отначало мислел, че са плод на моето обременено въображение, но упоритостта, с която съм твърдял едно и също, го убедила, че състоянието ми в същност се дължи на някакво необичайно и страшно събитие.

Аз се съвземах много бавно и неведнъж болестта се връщаше в тялото ми, а това тревожеше и огорчаваше моя приятел. Спомням си първия път, когато се огледах наоколо си с приятно чувство: по дърветата пред прозореца ми вместо листа имаше пъпки. Беше вълшебна пролет и тя много спомогна за моето оздравяване. Усетих как в гърдите ми се възраждат чувствата на радост и любов; мрачното ми настроение изчезна и скоро се превърнах в същия жизнерадостен човек, какъвто бях, преди да ме обземе фаталната страст.

– Скъпи Клервал! – възкликнах аз. – Колко безкрайно добър си към мен! Вместо да учиш, както си беше обещал, ти прекара цялата зима до леглото на болен човек. Ще мога ли някога да ти се отплатя? Изпитвам най-дълбоки угризения за разочарованието, което ти причиних, но знам, че ще ми простиш.

– Ще ми се отблагодариш изцяло, ако престанеш да се тревожиш и се опиташ по-скоро да се възстановиш. И щом като си в такова добро настроение, мога ли да поговоря с теб по един въпрос?

Потреперах. Въпрос? Какъв въпрос? Дали няма пред вид онова, за което се страхувах и да мисля?

– Успокой се – продължи Клервал, като забеляза, че пребледнях. – Няма да го споменавам, щом това те възбужда; ала баща ти и братовчедка ти ще се почувствуват щастливи, ако получат писмо, написано лично от теб. Те нямат представа колко сериозна беше болестта ти и се тревожат от дългото ти мълчание.

– Това ли е всичко, скъпи Клервал? Как можа да допуснеш, че първите ми мисли няма да литнат към тези скъпи, скъпи мои близки, които обичам и които така заслужават моята любов.

– Щом е тъй, приятелю, тогава сигурно ще се зарадваш на писмото, което от няколко дни те чака; струва ми се, че е от братовчедка ти.

ГЛАВА VI

И Клервал ми подаде следното писмо. То беше от милата ми Елизабет:

„Скъпи братовчедо,

Ти си бил болен, много болен, и дори честите писма от нашия мил Анри не можеха да ме успокоят. Забранено ти е да пишеш, да държиш писалка в ръце, но една дума от теб, мили Виктор, е достатъчна да разсее страховете ни. Дълго се надявах, че следващата поща ще донесе тъй очаквания ред, и успях да убедя чичо да не предприема пътуване до Инголщат. Не му разреших да се подлага на неудобствата или дори на опасностите от едно такова продължително пътешествие, ала колко пъти съм съжалявала, че не съм в състояние самата аз да го осъществя. Страхувам се, че за теб се грижи срещу заплащане някоя стара милосърдна сестра, която не предусеща желанията ти, нито ги изпълнява грижовно и с любов, както би сторила това бедната ти братовчедка. То всичко, слава богу, е минало; Клервал пише, че вече си по-добре. Горещо се надявам, че скоро ще потвърдиш това с писмо, написано лично от теб.

Оздравявай и се върни при нас. Тук ще намериш щастливо, жизнерадостно семейно огнище и приятели, които много те обичат. Баща ти е в добро здраве и желае само едно – да те види и да се убеди, че си добре, и тогава никаква грижа няма да омрачи благодушното му лице. Колко ли ще се зарадваш, като видиш как е пораснал нашият Ернест. Вече е на шестнадесет години и е безкрайно енергичен. Иска да бъде истинска швейцарец и да постъпи като наемен войник в чуждестранна армия; ала ние не можем да се разделим с него, поне докато не се е завърнал у дома по-големият му брат. Чичо не одобрява идеята за военна кариера в чужда страна, но Ернест никога не се е отличавал с твоего прилежание. За него учението е досадно бреме, времето си прекарва на открито, катери се по планините или гребете из езерото. Страхувам се да не се превърне в безделник, ако не му разрешим да се посвети на професията, която сам си е избрал.

Откак си заминал, тук почти нищо не се е променило, ако не смятаме, че децата пораснаха. Синьото езеро и снежните планини не се изменят никога, а мирният ни дом и доволни сърца се управляват от същите неотменими закони. Дребните грижи поглъщат времето и ме развличат, а трудът ми е възнаграден стократно, като гледам около себе си щастливите мили лица. Откак си ни напуснал, в нашия дом е настъпила една-единствена промяна. Спомняш ли си как постъпи на служба в нашето семейство Жюстин Мориц? Може да си забравил, затова ще ти разкажа накратко, с няколко думи, нейната история. Майка ѝ, госпожа Мориц, останала вдовица с четири деца, от които Жюстин била третото. Момчето било любимка на бащата, но по силата на някакво странно противоречие майка ѝ не можела да я понася и след смъртта на господин Мориц започнала много зле да се отнася с нея. Леля забелязала това и когато Жюстин навършила дванадесет години, убедила майка ѝ да ѝ позволи да живее у нас. Републиканските порядки в нашата страна породиха по-прости и здрави нрави, отколкото в съседните велики монархии. Тук границата между различните съсловия и по-низшите класи не е така рязко изразена, тъй като не са нито толкова бедни, нито са презрени, имат по-изтънчени и цивилизовани маниери. Прислужник в Женева не означава същото, като прислужник във Франция или Англия. Жюстин, веднъж приета в нашето семейство, пое задълженията на камериерка; положение, което в нашата щастлива страна не включва представата за невежество или загуба на човешко достойнство.

Жюстин бе твоя любимка, спомняш ли си? Сетих се за едно твое подмятане, че когато си в лошо настроение, ти стига един неин поглед, за да го разсее, защото, както и Ариосто описва красотата на Анжелика¹¹, лицето ѝ е безкрайно радостно и открито. Леля силно се привързва към нея и поради това ѝ даде много по-добро образование, отколкото възнамеряваше първоначално. Жюстин стократно се отплати за това благодаяние – тя се оказа най-благодарното създание на земята. Не става дума за някакви излияния – никога не съм чула от нея такова нещо, но в погледа ѝ светеше безгранично обожание към покровителката ѝ. Макар и весела по нрав и донякъде лекомислена, тя за всичко слушаше

---

11. Героиня от поемата на италианския поет Лодовико Ариосто (1474–1533) „Неистовият Роланд“. – Б. пр.

леля и я гледаше право в очите. Смяташе я за самото съвършенство и се опитваше да ѝ подражава в приказките и обноските, така че сега често ми напомня за нея.

Когато скъпата ми леля почина, ние всички бяхме прекалено погълнати от собствената си мъка, за да забележим бедната Жюстин, която я бе гледала по време на боледуването с грижовна обич. Горкото момиче също се разболя, но оказа се, че това не е краят на нейните изпитания. Братята и сестра ѝ умряха един след друг и майката остана сама, като се изключи пренебрегнатата ѝ дъщеря. Съвестта я мъчела и тя започнала да мисли, че смъртта на любимите деца е наказание от всевишния за нейното пристрастие. Тя била католичка и изповедникът ѝ, доколкото разбрах, потвърдил идеята, която вече си била втъпила. Ето защо няколко месеца след твоето заминаване за Инголщат разкаялата се майка повика дъщеря си. Горкото момиче! Как плака на раздяла. Толкова жизнена преди, сега мъката по леля я бе направила меланхолична и тъжна. А и пребиваването под майчиния покрив не възвърна веселия ѝ нрав. Бедната жена била много неустойчива в своето разкаяние. Молела Жюстин да ѝ прости несправедливостта, но по-често я обвинявала за смъртта на братята и сестра ѝ. Постоянното раздражение подкопало накрая здравето на госпожа Мориц, а от това нравът ѝ не станал по-добър; но сега вече почина навеки. Тя умря в началото на миналата зима, при първия полъх на студа. Жюстин се завърна при нас и аз нежно я обичам. Много е умна и мила и е изключително красива – както споменах вече, държането и начинът ѝ на говорене постоянно ми напомнят милата леля.

Трябва да ти кажа, скъпи братовчеде, и няколко думи за сладкия малък Уилям. Само ако можеше да го видиш. Много е висок за годините си, със засмени сини очи, тъмни мигли и къдрава коса. Когато се усмихва, на румените му от здраве бузи се появяват две трапчинки. Вече на два пъти се жени, но определено предпочита Луиза Бирон – едно хубаво петгодишно момиченце.

А сега, скъпи Виктор, предполагам, че ти се иска да чуеш малко клюки за добрите ни женевци. Хубавата госпожица Мансфийлд вече приема поздравления за насрочена сватба с един млад англичанин, Джон Мелбърн. А грозната ѝ сестра се омъжи миналата есен за господин Дювилар, богатият банкер. Откак замина Клервал, любимият ти съученик, Луис Маноар го сполетяха

няколко любовни неудачи. Но вече се е утешил и чух, че щял да се жени за някаква хубавичка францужойка, мадам Таверние. Тя е вдовица, доста по-възрастна от Маноар, но на всички много се харесва.

Описвайки ти всичко това, аз се поразсеях, скъпи братовчедо, обаче сега, като привършвам, отново ме обзема тревога. Пиши ни, скъпи Виктор – един ред, дори една дума ще са за нас благодат. Хиляди благодарности на Анри за неговата доброта, обич и многото писма – искрено сме му признателни. Прощавай, мили братовчедо, грижи се за себе си и пак те моля – пиши.

Елизабет Лавенца
Женева, 18 март 17...“

– Милата, мила Елизабет! – възкликнах аз, като прочетох писмото. – Веднага ще пиша и ще разсея тревогите им.

Написах писмото и усилието ме изтощи, но вече бях започнал да се оправям и оттук нататък оздравяването ми потръгна по-бързо. След още две седмици можех да излизам.

Една от първите ми грижи, след като се излекувах, бе да представя Клервал на някои от университетските професори. При това, без да искам, засегнах душевната рана, която още не бе напълно заздравяла. От онази фатална нощ, когато сложих край на продължителния си труд и положих началото на бедата, започнах да чувствавам дълбоко отвращение дори към названието „естествени науки“. Макар и да бях напълно оздравял, видът на химическа апаратура бе достатъчен, за да се възобновят болезнените нервни симптоми. Анри бе забелязал това и скри от погледа ми всички прибори. Той дори смени квартирата, защото забеляза отвращението, което изпитвах към бившата си лаборатория. Но всичките му усилия се оказваха напразни, когато посещавах професорите. Господин Валдман ми причиняваше истинско страдание, когато изразяваше с присъщата си доброта и топлота възторга си от учудващия ми напредък в науката. Той скоро забеляза, че тази тема ми е неприятна, но тъй като не можеше да се досети за истинската причина, отдаде това на моята скромност и смени темата за моите успехи със самата наука, с явното желание да ми даде възможност да блесна. Какво можех да сторя? Той искаше да ми достави удоволствие, а ме изтезаваше. Имах чувството, че без да бърза, ми демонстрира един по един инструментите за мъчение, с които впоследствие бавно и болезнено ще ме умъртви. Гърчех

се от неговите думи, ала не смеех да изразя страданието, което изпитвах. Клервал, който винаги бързо улавяше с поглед и усет чуждите настроения, предложи да сменим темата на разговора, използвайки като предлог своята крайна неосведоменост; така че разговорът се прехвърли върху по-обща неща. Мислено благодарих на приятеля си от все сърце, но нищо не казах. Виждах ясно неговото недоумение, но той никога не се опитваше да ми изтръгне насила тайните, а макар безкрайно да го обичах и уважавах, не се решавах да му доверя онова, което толкова често спохождаше паметта ми, но което се страхувах да споделя, за да не би още по-силно да се разстроя.

С господин Кремпе ми беше още по-трудно да се справя, а при мое-то тогавашно състояние на почти непоносима чувствителност преките му грубовати похвали ми причиниха повече болка, отколкото благата доброжелателност на господин Валдман.

– Дявол да го вземе този ваш приятел! – възкликна той. – Знаете ли, господин Клервал, че той всички ни сложи в шапката си. Да, да, какво ме зяпнахте? Това е самата истина. Един зелен юноша, който само преди няколко години вярваше в Корнелий Агрипа като в Библията, сега излезе начело в университета. Ако веднага не го поставим на мястото му, съвсем ще ни засрами. Да, да – продължи той, като забеляза страдалчески израз на лицето ми, – господин Франкенщайн е скромен, чудесно качество за един млад човек. Младите не трябва да са самонадеяни, господин Клервал, аз самият бях скромен на млади години, но това бързо минава.

Тук той започна да се хвали, така че разговорът за щастие се отклони от досадната за мен тема.

Клервал никога не бе споделял моето предпочитание към естествените науки, а литературните му интереси коренно се отличаваха от моите. Дойде в университета с твърдото намерение да овладее източните езици и по този начин да осъществи в живота си пътя, който си бе набелязал. Твърдо решен да направи блестяща кариера, той бе обърнал поглед към Изтока – богато поле за неговия предприемчив дух. Вниманието му бе погълнато от персийския, арабския и санскритския език, така че лесно ме склони и аз да започна да се занимавам с тях. Безделието винаги ми е било тягостно, а сега, когато исках да избягам от мислите си и ненавиждах предишните си занимания, намерих огромно облекчение в съвместните уроци с моя приятел и открих не само поука, но и утеха в трудовете на източните автори. За разлика от него аз не се задълбочавах в техните диалекти, защото не възнамерявах да ги

използвам за друго освен за временно развлечение. Четях ги единствено заради съдържанието и бях богато възнаграден за труда си. Меланхолията им е успокоителна, а радостта – възвишена, и то до степен, която не бях срещал в писатели от други страни. Когато четеш написаното от тях, започва да ти се струва, че животът се състои само от топло слънце и розови градини, от усмивките и капризите на прекрасни събеседници, от изгарящ сърцето любовен плам. Колко е различно това от мъжествената и героична поезия на Гърция и Рим.

Така мина лятото, а късно есента бях решил да се върна в Женева; но някои непредвидени обстоятелства ме задържаха, така че зимата и снегът ме завариха в Инголщат, пътищата станаха непроходими и завръщането ми бе отложено за следващата пролет. Преживях това забавяне много тежко, защото копнеех да видя родния град и любимите приятели. Задържах се толкова дълго само защото не ми се искаше да оставя Клервал в един чужд град, преди да е опознал неговите обитатели. Впрочем зимата прекарахме много приятно и макар пролетта да се оказа необичайно късна, когато най-сетне дойде, красотата ѝ изкупи това закъснение.

Беше май и всеки ден очаквах писмото, с което трябваше да ми съобщат датата на моето тръгване; и ето че един ден Анри предложи да се разходим пеша из околностите на Инголщат, за да се простя с местата, които толкова дълго бях обитавал. С радост се съгласих – обичах да ходя, а Клервал винаги е бил любим спътник в екскурзиите, които предприемахме из родните места.

В такива скитания изминаха две седмици: здравето и духът ми се възстановиха и даже допълнително укрепнаха от здравословния въздух, който дишах, впечатленията от разходките и беседите с моя приятел. Ученето ме бе изолирало от хората и ме бе направило необщителен, но Клервал събуди най-доброто в мен и отново ме научи на любов към природата и към засмените детски личица. Незабравими приятелю! Колко искрено ме обичаше ти, как се опитваше да ме издигнеш до себе си. Себелюбиви стремежи ме бяха принизили и стеснили моя кръгозор, докато твоята доброта и обич не ме стоплиха и не отвориха отново сърцето ми за света; и аз пак се превърнах в онзи щастливец, който няколко години преди това, обичащ и обичан от всички, не познаваше скръбта. Когато бях щастлив, природата ставаше за мен източник на най-възхитителни усещания. Безоблачното небе и зелените поля ме изпълваха с възторг. Пролетта тази година бе наистина вълшебна; нейните цветя бяха разцъфнали по живите плетове, а летните вече бяха напъпили. Най-

после си отдъхнах от мислите, които ме гнетяха като непосилно бреме, въпреки всички усилия да ги отхвърля.

Анри се радваше на моето добро настроение и искрено споделяше чувствата ми: правеше всичко възможно да ме развесели и делеше с мен усещанията, които изпълваха душата му. Той бе неизтощим: приказките му бяха наситени с богато въображение, а много често имитираше персийски и арабски писатели, като съчиняваше истории, изпълнени с фантазия и страсти. Друг път рецитираше любимите ми стихове или ме възличаше в спорове, които майсторски поддържаше.

В колежа се завърнахме в неделя следобед: селяните танцуваха и навсякъде срещаме весели и щастливи хора. Самият аз бях в отлично разположение на духа, краката ме носеха леко, с необуздана радост и доволство.

ГЛАВА VII

Когато се прибрах в квартирата, намерих следното писмо от баща ми:

„Скъпи Виктор, вероятно с нетърпение очакваш писмото, което ще определи деня на твоето завръщане при нас; отначало се изкушавах да ти драсна само няколко реда, в които да спомена датата, когато ще те очакваме. Но такава малодушие би било жестоко спрямо теб, затова не смея да го сторя. Каква ще бъде изненадата ти, синко, когато вместо дългоочаквания радостен прием съзреш сълзи и горест? С какви думи да ти разкажа, Виктор, за нашето нещастие? Дългото отсъствие не може да те е направило равнодушен към нашите радости и мъки, но как да причиня болка на моя син, живял тъй дълго далеч от нас? Иска ми се да те подготвя за скръбната вест, но знам, че това е невъзможно – сигурен съм, че в този момент очите ти вече се плъзгат надолу по страницата и търсят думите, които съобщават страшната новина.

Уилям е мъртъв! – това сладко дете, чиито усмивки радвах и топлеха сърцето ми, което бе толкова нежно и същевременно жизнерадостно. Виктор! Той е убит!

Няма да правя опити да те утешавам, само ще ти разкажа обстоятелствата, при които е станало убийството.

Миналия четвъртък (7 май) аз, племенницата ми и двамата ти братя излязохме да се поразходим из Пленпале. Вечерта бе топла и тиха и ние неусетно сме извървели по-голямо разстояние от друг път. Вече се смрачаваше, когато решихме да се върнем, и тогава открихме, че никъде не можем да намерим Уилям и Ернест, които вървяха пред нас. Затова приседнахме на една пейка да ги изчакаме. След малко се появи Ернест и попита дали не сме виждали брат му; каза, че си играели двамата и Уилям изтичал да се скрие, а той напразно го търсил, после дълго го чакал, ала Уилям не се появил.

Неговият разказ доста ни разтревожи и ние продължихме търсенето, докато съвсем се стъмни; тогава Елизабет предположи, че той се е прибрал у дома. Но там го нямаше. Върнахме се обратно с факли, защото не бях спокоен при мисълта, че милото

ми момче се е изгубило и е изложено на влагата и нощната роса; Елизабет изпитваше същото безпокойство. Беше около пет часа сутринта, когато открих моето прелестно дете, което предишния ден бе в цъфтящо здраве, простряно на тревата, посиняло и вкочанено; на вратлето му се бе отпечатала ръката на убиеца.

Отнесохме го у дома и мъката, изписана по лицето ми, разкри всичко на Елизабет. Тя пожела да види тялото. Отначало се опитах да я разубедея, но тя настоя и влезе в стаята, където го бяхме положили, хвърли поглед върху шията му и възкликна, плесвайки с ръце: «О, боже, аз убих милото дете.»

Тя припадна и дълго време не можа да дойде в съзнание. Когато най-сетне се съвзе, отново започна да ридеа и въздиша. Разказа ми, че същата тази вечер Уилям измолил от нея разрешение да си окачи скъпоценния медальон, който ѝ остана от майка ви. Той е изчезнал и несъмнено това именно е било изкушението, събланило убиеца. Засега няма никакви следи от него и всички опити да го открием се оказаха напразни; но дори и да го намерим, нищо няма да ми върне моя Уилям.

Ела си, скъпи Виктор, само ти си в състояние да утетиш Елизабет. Тя не спира да плаче и несправедливо се обвинява за смъртта на детето; думите ѝ късат сърцето ми. Ние всички сме дълбоко покрусени, а това, синко, не е ли още една причина да се завърнеш при нас и да ни утетиш? Милата ти майка! Уви, Виктор! Сега благодарая на бога, че тя не доживя да види жестоката страшна смърт на най-малкото си дете.

Ела си, Виктор; не с мисълта да отмъстиш на убиеца, а с мир и любов в душата, които ще изцерят, вместо да разкърват рани-те в душите ни. Върни се в скръбния ни дом, приятелю мой, изпълнен с любов и доброта към тези, които те обичат, а не с ненавист към врага.

Женева

12 май 17...

Твой любещ, съсипан баща

Алфонс Франкенщайн“

Клервал, който следеше израза на лицето ми, докато четях писмото, с тревога забеляза как радостта, която изразих при получаването на

новини от къщи, се смени с отчаяние. Захвърлих писмото на масата и захрих лицето си с ръце.

– Скъпи Франкенщайн! – възкликна Анри, като видя горчивите ми сълзи. – Нима ти е съдено да бъдеш вечно нещастен? Какво се е случило, скъпи приятелю?

Направих му знак да прочете писмото, а самият аз закрих напред-назад из стаята, развълнуван и потресен. Като прочете за сполетялото ни нещастие, очите на Клервал също се напълниха със сълзи.

– Не мога да ти помогна, приятелю – каза той, – мъката ти е безутешна. Какво възнамеряваш да правиш?

– Ще замина веднага за Женева. Ела с мен, Анри, да поръчаме коне.

Докато вървахме, Клервал се опита да издума няколко успокоителни слова, но единствено можа да изкаже дълбокото си съболезнование.

– Горкият Уилям! – каза той. – Милото, хубаво дете. Сега спи в прегръдките на праведната си майка. Всеки, който го е видял радостен и щастлив с цялата си детска прелест, ще оплаче преждевременната му загуба. Да умреш така мъчително, да усетиш на шията си смъртоносната хватка на убиеца. Какъв злодей трябва да си, за да погубиш тази лъчезарна невинност. Горкото дете. Единствената ни утеха е, че макар близките му да го оплакват и скърбят, той почива в мир. Страшното е отминало, страданията завинаги са свършили. Нежното му телце е в гроба и той не усеща болка. На него вече не му е нужно съжаление, да запазим това чувство за нещастниците, които са го надживели.

Така ми говореше Клервал, докато вървахме забързани по улиците; думите му се запечатаха в паметта ми и по-късно, останал сам, аз си ги припомних. А сега, веднага щом впрегнах конете, скочих в каретата и се сбобувах с приятеля си.

Пътуването ми бе нерадостно. Отначало бързах, защото няха търпение да пристигна, за да утеша и уталожя мъката на моите опечалени близки, но когато наближихме града, казах на кочияша да забави ход. Не можех да надвия обзелите ме чувства. Минавах покрай скъпи на мое детство места, които не бях виждал шест години. Дали всичко се е променило? Едната от промените бе внезапна и съкрушителна, а хиляди други дребни обстоятелства сигурно са се натрупвали постепенно и са довели до изменения, които, макар и по-бавни, едва ли са от по-малко решаващо значение. Усетих страх; не смеех да продължа напред, мрачно пред-чувствайки хиляди незначайни беди, и макар да не можех да ги назова, целият тръпнех от тревога.

В това болезнено състояние на духа останах два дни в Лозана.

Съзерцавах езерото: водите му бяха спокойни, наоколо бе тихо, а снежните планини, тези „дворци на природата“, си бяха все същите. Лека-полека мълчаливата божествена природа възстанови душевния ми мир и аз продължих към Женева.

Пътят минаваше покрай самото езеро, което се стеснява близо до родния ми град. Вече различавах черните склонове на Юра и светлия връх на Монблан. Заплаках като дете. Милите планини! Любимо мое прекрасно езеро! Как посрещате своя скитник? Върховете ви са чисти, небето и водата са сини и ведри. Покой ли ми вешаете, или се надсмивате над моята беда?

Страхувам се, приятелю, че ще ви досадя с описанието на тези подробности; но това бяха още сравнително щастливи дни и аз с удоволствие си спомням за тях. Любима моя страна! Само чедата ти могат да разберат моята радост, когато отново съзрях твоите реки, планини и най-вече дивното ти езеро.

Ала щом наближих дома си, мъката и страхът отново ме завладяха. Нощта се спусна и когато вече не различавах очертанията на планините, на душата ми стана още по-мрачно. Всичко наоколо ми изглеждаше като огромна, тъмна арена на злото и аз смътно предусетих, че ми е отредено да стана най-злочестия от всички смъртни. Уви. Предчувствието не ме излъга и аз не познах само едно: че ужасите, и страхът, които възбуждането ми рисуваше, не представляваха и една стотна част от това, което ми било съдено да изтърпя.

Съвсем се, бе стъмнило, когато навлязох в околностите на Женева; градската врата беше вече заключена и бях принуден да прекарам нощта в Сешрон – селце на около половин левга от града. Небето бе ясно и тъй като не бях в състояние да заспя, реших да посетя мястото, където е бил убит горкият малък Уилям. Понеже не можех да мина през града, наложи се да прекося езерото с лодка при Планпале. По време на това кратко преплуване видях как мълниите чертаят по върха на Монблан чудни рисунки. Бурята бързо приближаваше и като слязох от лодката на брега, веднага се изкачих на едно малко възвишение, за да я наблюдавам как ще се разрази. Ето, че връхлетя – небето се забули и отначало тежки пръски бавно закапаха върху мен, но силата ѝ нарастваше със страшна бързина.

Слязох от хълма и продължих по пътя си, макар че с всяка изминала минута ставаше по-тъмно, а бурята – по-силна; страшна гръмотевица раздра небето с оглушителен трясък точно над главата ми. Ехото ѝ отвърна откъм Салев, Юра и Савойските Алпи; ярки светкавици

заслепяваха очите ми, озаряваха езерото, превръщаха го в огромна огнена пелена, после всичко потъваше за миг в непрогледен мрак, докато очите ми привикнеха към него след блясъка на светкавицата. Бурята, както често се случва в Швейцария, сякаш прииждаше от всички посоки. Нейният апогей бушуваше над северния край на града, над онази част от езерото, разположена между носа Белрив и село Колет. По-слаби мълнии осветяваха Юра, а на изток от езерото островърхата планина Мол ту се скриваше в тъмнината, ту отново проблясваше.

Докато наблюдавах бурята, едновременно прекрасна и страховита, бях ускорил крачките си. Благородната война в небесата бе извисила моя дух; аз стиснах юмруци и гръмко възкликнах: „Уилям, ангел мой, това е твоето погребение, това е твоят погребален звън.“

В същия този миг различих в мрака човешка фигура, тя се открии зад едно от близките дървета; замръзнах на място и се втрених напрегнато: грешка нямаше. Блесна мълния, освети силуета и аз ясно го видях: гигантският ръст и немислимата за друг човек уродливост не оставяха никакво съмнение, че това е изчадието, мерзкият демон, на когото бях дарил живот. Какво ли правеше тук? Възможно ли е (потръпнах при тази мисъл) именно той да е убил брат ми? Тази догадка едва се стрелна в съзнанието ми и аз вече бях убеден, че това е самата истина; зъбите ми затракаха и трябваше да се облегна на едно дърво. Той мина бързо покрай мен и изчезна в тъмнината. Никое човешко същество не би могло да погуби онова прелестно дете. *Той* беше убиецът. Вече не се съмнявах. Самата мисъл за това бе безспорно доказателство. Понечих да хукна след чудовището, но нямаше смисъл: в светлината на следващата мълния го видях да се катери по почти перпендикулярния скалист склон на Мон Салев, който затваря Пленпале откъм юг. Скоро той стигна върха и изчезна.

Стоях неподвижен. Гръмотевиците стихнаха, но дъждът продължи да се лее и всичко наоколо тънеше в непрогледен мрак. Започнах да прехвърлям в мисълта си събитията, които до този момент се бях опитвал да забравя: всички етапи на моето откритие, появата на оживеното от мен същество до леглото ми, неговото изчезване. Бяха изминали вече близо две години от онази нощ, когато му вдъхнах живот – беше ли това първото му престъпление? Какъв ужас! Бях пуснал на бял свят едно извратено чудовище, което черпеше наслада от кървави кланета и човешки горести. Та нали той е убил брат ми!

Никой не може да разбере мъките и страданията ми през тази нощ, която прекарах, мокър и премръзнал, под открито небе. Но аз дори не

забелязвах лошото време – въображението ми гъмжеше от сцени на насилие и зло. Започнах да гледам на съществуващото, което бях пуснал сред хората, дарено с волята и силата да твори ужаси, като току-що извършеното престъпление, като на мой собствен вампир, мой собствен зъл дух, излязъл от гроба, за да унищожи всичко, което ми е мило и скъпо.

Разсъмна и аз се отправих към града. Градската врата бе отворена и аз забързах към бащината си къща. Първата ми мисъл бе да разкрия всичко, което знаех за убиеца, и да ги накарам веднага да организират преследването му. Но се разколебах при мисълта как ще прозвучи моят разказ: срещнал съм посред нощ сред пропастите на непристъпната планина едно същество, сътворено и оживено от самия мен. Спомних си също и нервната треска от времето, когато го създадох и която ще ги накара да сметнат и без това неправдоподобния ми разказ за бълнуване. Не се съмнявах, че ако някой друг ми разкаже подобно нещо, щях да погледна на него като на брътвеж на луд човек. Освен всичко, чудовището бе в състояние да избяга от всякаква потеря, дори ако успееш да убеди близките си да я организират. А и каква полза от такова преследване? Кой е в състояние да залови същество, способно да се изкачи по отвесните скали на Мон Салев? Тези съображения надделяха и аз реших да премълча.

Беше около пет часа, когато влязох у дома. Казах на прислугата да не будят никого и отидох в библиотеката да дочакам обичайния час, когато близките ми стават от сън. Бяха изминали шест години – незабелязано, като сън, ако не се смята едничката непоправима загуба, и ето ме на същото място, където за последен път прегърнах баща си, преди да потегля за Инголщат. Любим и уважаван родител. Такъв си оставаше той за мен. Погледнах към портрета на мама, окачен над камината. Беше поръчан от баща ми и представляваше младата Каролин Бофор, потънала в сълзи и скръб, на колене пред ковчега на мъртвия си баща. Дрехите ѝ бяха груби, лицето бледо, но бе изпълнена с достойнство и красота, които правеха неуместно всякакво съжаление. Под този портрет имаше миниатюра на Уилям и сълзите ми рiekнаха, щом го съзрях. Още плачех, когато влезе Ернест; чул ме, като съм пристигнал, и побързал да ме посрещне. Той ме поздрави с тъжна приветливост.

– Добре дошъл, скъпи Виктор – каза той. – Ах, защо не си дойде три месеца по-рано – щеше да ни намериш всички радостни и щастливи. Сега ще споделиш нашата мъка, която нищо не е в състояние да облекчи. И все пак твоето присъствие, надявам се, ще оживи баща ни, който е съкрушен от нещастieto, и ще съумееш да убедиш бедната Елизабет да

престане да се тормози с напразни самообвинения. Горкият Уилям! Той беше наш любимец и наша гордост.

Брат ми не можа да сдържи сълзите си и цялото ми същество се сви от болка и мъка. Преди да дойда, само си представях моя изстрадал, опустошен дом, но действителността ме връхлетя като ново, не по-малко ужасно бедствие. Опитах се да успокоя Ернест, като го заразпитвах подробно за баща си и тази, която наричах своя братовчедка.

– Тя – отговори Ернест – най-много се нуждае от утеха. Обвинява се, че е причината за смъртта на брат ни и това я съсипва. Но след като открихме убиеца...

– Открихте убиеца? Боже господи! Как е възможно? Кой е могъл да го залови? Не може да бъде, това е все едно да настигнеш вятъра или да преградиш планински поток със сламка... И аз го видях – снощи беше все още на свобода.

– Не разбирам какво говориш – изненада се от приказките ми моят брат. – Но нас това откритие съвсем ни съсипа. Отначало никой не искаше да повярва, а Елизабет и досега никой не може да я убеди, въпреки всички улики. И наистина, кой би допуснал, че Жюстин Мориц, това добро, предано на семейството момиче, е способно на такова страшно, отвратително злодеяние.

– Жюстин Мориц? Бедното момиче, нея ли обвиниха? Та това е лъжа, всеки го знае, нали никой не вярва сериозно, Ернест?

– Отначало никой не вярваше, но изплуваха няколко обстоятелства, които почти ни убедиха. А и нейното собствено поведение е доста противоречиво и засилва уликите по толкова убедителен начин, че за жалост не остава място за съмнение. Впрочем днес ще я съдят, така че ще можеш всичко сам да чуеш.

И той ми разказа, че сутринта, след като открили убития Уилям, Жюстин се разболяла и останала няколко дни прикована към леглото. През това време една от прислужниците случайно взела да почисти дрехите, които Жюстин носела в деня на убийството, и открила в джоба ѝ медальона с портрета на мама, за който смятат, че е изкушил убиеца. Прислужницата незабавно го показала на останалите слуги, които, без да уведомят семейството дори с една дума, отишли при съдията и след като ги изслушали, Жюстин била арестувана. Когато ѝ съобщили обвинението, с крайното си смущение и обърканост горкото момиче до голяма степен потвърдило подозренията.

Всичко това ми прозвуча много странно, но не разколеба убеждението ми, затова казах твърдо:

– Всички вие грешите – аз познавам убицеца. Жюстин, милата клета Жюстин е напълно невинна.

В този момент влезе баща ми. Страданието бе оставило дълбоки отпечатъци върху лицето му, но той направи усилие да се здрависа с мен сърдечно и след като си разменихме тъжни поздравявания, сигурно щяхме да подхванем тема, различна от общото ни нещастие, ако Ернест не бе възкликнал:

– Боже, мой, татко! Виктор твърди, че знае кой е убиецът на бедния Уилям.

– За жалост и ние го познаваме – отвърна баща ми. – Искрено предпочитам никога да не го науча, отколкото да открия колко извратеност и неблагодарност има в човека, когото така ценя.

– Мили татко, ти си заблуден. Жюстин е невинна.

– Ако е така, да не дава господ да пострада като виновна. Днес ще я съдят и се надявам, искрено се надявам, че ще я оправдаят.

Неговите думи ме успокоиха. Бях твърдо убеден, че Жюстин, както и всеки друг човек, няма нищо общо с това убийство. Затова не се боях, че ще намерят достатъчно убедителни косвени улики, които да я осъдят. Не можех публично да оповестя моя разказ – тълпата би погледнала на тези ужасии като на безумни халюцинации. Кой освен мен, неговия създател, щеше да повярва, без да го е видял с очите си, че съществува жив паметник на моята самонадеяност и безотговорно невежество, пуснат свободно да се скита по света от самия мен?

Скоро към нас се присъедини и Елизабет. Времето я бе променило, откак я видях последния път: нейната хубост превъзхождаше сега детската ѝ прелест. Същата чистота, същата духовна оживеност, но вече съчетани с повече разум и интелект. Тя ме посрещна с нежна ласка:

– Твоето присъствие, мили братовчедо, ме изпълва с надежди. Ти сигурно ще намериш начин да оправдаеш моята клета, невинна Жюстин. Ако и нея я осъдят като престъпница, то кой от нас е застрахован срещу подобно обвинение? Вярвам в нейната невинност като в моята собствена. Нещастieto ни стана двойно: ние изгубихме не само милото си дете, но и това бедно девойче, което искрено обичам, го заплашва още по-жестоката участ. Ако я осъдят, никога вече не ще изпитам радост. Но това няма да стане, сигурна съм, че е невъзможно, и тогава отново ще мога да се зарадвам въпреки тъжната кончина на моя малък Уилям.

– Тя не е виновна, Елизабет – уверих я аз, – и това ще бъде доказано. Не се бой, гледай по-бодро и вярвай в нейното оправдаване.

– Колко си добър и великодушен! Всички смятат, че тя е виновна, и

това ме терзае, защото знам колко е невъзможно. Бях се отчаяла, като гледах как всички са предубедени по такъв ужасен начин.

Тя заплака:

– Мила племеннице – обади се баща ми. – Избърши сълзите си. Ако тя е невинна, както вярваш, осланияй се на справедливостта на нашите закони, а аз самият ще направя всичко да я съдят без всякакво пристрастие.

ГЛАВА VIII

До единадесет часа, когато бе насрочен процесът, прекарахме няколко печални часове. Тъй като баща ми и останалите членове на семейството трябваше да присъствуват в качеството на свидетели, аз реших да ги придружа до съда. Докато траеше целият този фарс на правораздаване, аз изпитвах неопишуеми мъки. В резултат на моето любопитство и незаконни опити се осъждаха на смърт две човешки същества: едно усмихнато дете, невинно и щастливо, и една девойка, умъртвена по още по-ужасен начин, защото нейното убийство щеше да е съпроводено от позора и вечното клеймо на злодейството. Жюстин беше чудесно момиче и достойнствата ѝ обещаваха щастлив живот – ала всичко щеше да изтлее в позорен гроб, и то по моя вина. Хиляди пъти предпочитих да се призная за виновен и да поема на свой гръб престъплението, което приписаха на Жюстин, но бях другаде по време на убийството и на подобно изявление щяха да погледнат като на брътвежи на луд човек и нямаше да спася момичето, страдащо по моя вина.

Жюстин се държеше спокойно. Беше облечена в траурни дрехи и лицето ѝ, винаги привлекателно, бе станало особено красиво под въздействието на силните чувства. Тя показваше увереността си на невинен човек, не трепереше, макар че хиляди очи я наблюдаваха с омраза; съчувствието, което красотата ѝ би предизвикала при други обстоятелства, се бе стопило в сърцата на присъстващите при мисълта за кошмарното престъпление, което ѝ приписаха. Макар и спокойна, това явно ѝ струваше скъпо, и тъй като смущението и по-рано се разглеждаше като доказателство за вина, тя правеше всичко възможно поне да изглежда безстрашна. Още с влизането в залата тя хвърли поглед наоколо и начаса ни откри. Сълзи замъглиха очите ѝ, щом ни видя, но бързо се съвзе и ни загледа с тъга и обич, които повече от всякакви думи говореха за нейната абсолютна невинност.

Следствието започна и след като прокурорът прочете обвинението, призоваха свидетелите. Срещу нея се бяха стекли неблагоприятно няколко обстоятелства, които биха убедили всеки, който не разполагаше като мен с доказателство за невинността ѝ. Оказа се, че през нощта на убийството не си е била у дома, а призори една търговка, тръгнала на пазар, я забелязала недалеч от мястото, където открили тялото на убитото дете. Жената я попитала какво прави там, а тя я погледнала особено и

в отговор само смотолевела нещо объркано и непонятно. Било около осем часа, когато се прибрала у дома, и на въпроса къде е прекарала нощта отговорила, че търсела детето, и попитала обезпокоено знае ли се нещо за него. Като ѝ показали тялото, получила силен истеричен припадък и се наложило да остане няколко дни на легло. После представиха медальона, открит в джоба ѝ от прислужницата, и когато Елизабет с треперещ глас потвърди, че това е същият медальон, който тя окачила около врата на детето, един час преди то да изчезне, из залата премина шепот на възмущение.

Попитаха Жюстин какво може да каже в свое оправдание. Докато следствието напредваше, изразът на лицето ѝ се бе променил. Сега по него бе изписан ужас, изненада и дълбока покруса. Тя едва съдържаше сълзите си, но щом ѝ дадоха думата, се стегна и заговори с отчетлив, маркар и потреперващ глас.

– Господ ми е свидетел – започна тя, – че съм невинна, ала не си правя илюзии, че ще повярвате на моите голи уверения и ще ме оправдаете. Поверявам невинността си на ясното и точно обяснение, което ще дам на фактите, изтъкнати срещу мен; и се надявам, че досегашният ми живот и поведение ще се изтъкуват от съдиите в моя полза, когато обстоятелствата изглеждат съмнителни или подозрителни.

След това тя разказа как Елизабет ѝ разрешила да прекара въпросната вечер в къщата на нейната леля в Шен – селце на една левга от Женева. Когато се връщала, срещнала един човек, който я попитал дали не е виждала изгубеното дете. Думите му я разтревожили и тя няколко часа участвувала в търсенето, докато се оказало, че вратите на града били вече заключени. Това я принудило да прекара част от нощта в един хамбар, тъй като не ѝ се искало да буди собствениците на дома, които добре я познавали. През повечето време не мигнала, едва призори ѝ се сторило, че задрямала за минута-две; разбудили я нечии стъпки. Вече се било съмняло, когато напуснала убежището си, за да продължи да търси брат ми. Това, че се озовала близо до мястото, където го открили, станало случайно, а нищо чудно, че се сторила объркана на търговката след безсънната нощ и тревогата за съдбата на клетия Уилям. Що се отнася до медальона, тя не можа да даде никакво обяснение.

– Знам – продължи нещастницата – колко фатално е за мен това единствено обстоятелство, но не съм в състояние да го обясня; мога само да се губя в догадки как е попаднал в джоба ми. Но и това не е лесно. Доколкото ми е известно, нямам врагове на този свят и не вярвам, че някой е искал да ме погуби, за да задоволи свой каприз. Дали е сложен там

от убиеца? Не виждам как би могъл да стори това, а и защо му е било да краде тази драгоценност и веднага да се раздели с нея? Предавам се в ръцете на съдиите, макар да не се надявам на нищо. Моля да разпитате някои свидетели относно характера ми и ако техните показания не натежат на везните повече от предполагаемата вина, то нека ме осъдят. Ала кълна се в спасението на душата си – аз съм невинна.

Разпитаха няколко свидетели, които са я познавали от много години, и те се изказаха добре за нея. Но отвращението от деянието, чиято предполагаема извършителка бе, ги правеше плахи и те неохотно излизаха да говорят. Като видя, че и последната надежда на обвиняемата – нейният чудесен характер и безупречно поведение – бе на път да рухне, Елизабет поиска думата, макар да бе развълнувана до крайност.

– Аз – каза тя – съм братовчедка на бедното убито дете или по-скоро негова сестра, защото съм отгледана я възпитана от неговите родители и живея в къщата им, много от преди то да се роди. Затова може да сметнете моето изказване за неподобаващо в случая, но като гледам как един човек загива заради малодушието на мнимите си приятели, не мога да се сдържа и да не взема думата, за да се изкажа за нейния характер. Познавам добре обвиняемата. Живели сме в една къща, отначало пет, а после още две години. През всичкото време тя се проявяваше като извънредно кротко и доброжелателно създание. Грижеше се за госпожа Франкенщайн, моята леля, до самата ѝ смърт с огромна преданост и внимание, а след това продължи да се грижи за майка си по време на продължителното ѝ боледуване по такъв начин, че спечели възхищението на всички, които я познават. След това се завърна да живее в дома на моя чичо, където всички я обичахме. Беше много привързана към загиналото дете и се отнасяше към него като най-нежна майка. Що се отнася до мен самата, заявявам без колебание, че въпреки всички представени улики твърдо вярвам в нейната пълна невинност. Тя нямаше никакви мотиви за подобна постъпка, а що се отнася до дрънкулката, на която се крепи главното доказателство, аз охотно бих ѝ я дала – ако бе ме помолила за нея, – толкова я ценя и уважавам.

Простата и убедителна реч на Елизабет предизвика одобрителен шепот в залата; той обаче се отнасяше за нейната великодушна намеса и съвсем не бе от полза за бедната Жюстин, срещу която общественото негодуване се обърна с още по-голяма сила, приемайки я вече и за черна неблагодарница. Самата тя плачеше, като слушаше думите на Елизабет, но нищо не продума. А аз по време на цялото следствие изпитвах нечовешки мъки. Вярвах в нейната невинност, знаех, че е невинна. Нима

демонът, убил брат ми (в това не се съмнявах нито за миг), е удължил адското си забавление, обричайки на смърт и позор една невинна? Не можех да понасям ужаса на положението си и като видях, че общественото мнение и изразът по лицата на съдиите вече бяха осъдили злочестата ми жертва, а избягах отчаян от залата. Страдах повече от обвиняемата – нея я крепеше съзнанието за собствената ѝ невинност, докато моята гръд бе разкъсвана от страшни, угризения, които не ми даваха покой.

Нощта изкарах в същите терзания. На сутринта се отправих към съда с пресъхнали устни и гърло. Не смеех да задам фаталния въпрос, обаче ме познаха и чиновникът се досети за причината на моето посещение. Да, гласуването вече се състояло – всички бюлетини били черни и Жюстин била осъдена на смърт.

Не мога да ви опиша какво усетих в този момент. Чувството на ужас ми бе познато от преди и аз се опитах да ви го обрисувам с подходящи думи, но никакви слова не са в състояние да предадат вледеняващото отчаяние, което ме скова. Чиновникът, с когото разговарях, добави, че Жюстин вече си признала вината.

– Това потвърждение – каза той – едва ли беше нужно за едно толкова ясно дело, но все пак се радвам – никой от нашите съдии не обича да осъжда въз основа на косвени улики, дори когато са крайно убедителни.

Тази новина бе странна и неочаквана, какво ли можеше да означава? Нима очите ме бяха измамили? Дали наистина не бях луд, за каквото биха ме сметнали всички, ако им разкриех кого в същност подозирах? Побързах да се върна у дома и Елизабет нетърпеливо ме попита какво съм научил.

– Братовчедке – отговорих аз, – всичко е решено по начина, който ти очакваше – съдиите са предпочели да пострадат по-скоро десет невинни, отколкото един виновен да бъде помилван. Тя обаче сама е признала.

Това бе жесток удар за бедната Елизабет, която твърде много се бе уповавала на невинността на Жюстин.

– Уви – каза тя, – как ще повярвам отново в човешката доброта? Жюстин, която обичах и уважавах като родна сестра, как е могла да се преструва на невинно усмихната единствено за да ни измами? Кротките ѝ очи ясно говореха, че не е способна на жестокост или притворство, а ето, че извърши убийство.

Скоро след това ни съобщиха, че бедната жертва е поискала среща с братовчедка ми. Баща ми никак не искаше да я пусне, но каза, че

оставя на нея самата да прецени и на чувствата ѝ да решат.

– Да – заяви Елизабет, – ще ида, макар да е виновна. А ти, Виктор, ще ме придружиш, не мога да отида сама.

Мисълта за това посещение ме измъчваше жестоко, ала не можех да откажа.

Влязохме в мрачната килия и видяхме Жюстин седнала върху купчинка слама в ъгъла; ръцете ѝ бяха оковани, главата отпусната върху коленете, Като ни видя, тя стана, а щом останахме сами, се хвърли в краката на Елизабет, ридайки горчиво. Братовчедка ми също плачеше.

– О, Жюстин – каза тя. – Защо ме лиши от последната утеха? Аз разчитах на твоята невинност и макар да бях безкрайно нещастна, беше ми по-леко, отколкото сега.

– Нима и вие ме мислите за такава злодейка? Нима се присъединявате към моите врагове, за да ме унищожите и заклеймите като убийца? – Риданията ѝ пречеха да говори.

– Стани, бедно мое момиче – каза Елизабет, – Защо си на колене, щом не си виновна? Аз не съм ти враг, вярвах в твоята невинност въпреки всички улики, докато не разбрах, че ти сама си признала, Сега твърдиш, че това е лъжлив слух. Тогава чуй, скъпа Жюстин, нищо няма да разклати вярата ми в теб дори за миг, освен твоето лично признание.

– Аз наистина направих признание, но то е лъжливо. Признах, за да получа опрощение за греховете, но сега тази лъжа ми тежи повече на сърцето от всичките ми останали грехове, взети заедно. Да ми прости господ. От момента, в който ме осъдиха, свещеникът започна да ме преследва и да ме заплашва, докато накрая повярвах, че съм чудовището, което ме изкарваше. Заплаши ме с отлъчване и адски огън, ако продължавам да упорствувам. Скъпа господарке, аз съм тук сама, без никаква подкрепа, всички ме смятат за злодейка, обречена на позор и вечни мъки, Какво можех да направя? В тежък час се съгласих да потвърдя една измама и сега вече съм истински нещастна.

Тя млъкна и заплака, а после продължи:

– С ужас си представих, мила господарке, как ще повярвате, че вашата Жюстин, която благословената ви леля така ценеше и която обичахте, е способна на престъпление, което единствено самият дявол може да извърши. Скъпият ми Уилям. Милото дете, Скоро ще се срещнем на небето и ще бъдем щастливи заедно и това ме теши, макар да съм осъдена на позорна смърт.

– О, Жюстин, прости ми, че за миг се усъмних в теб! Защо си направила признание? Но не се отчайвай, мило дете, не се бой. Аз ще

разкажа за твоята невинност и ще я докажа. Ще стоя каменните сърца на враговете ти със сълзи и молби. Ти няма да загинеш. Ти, моята другарка, приятелка и сестра, да свършиш на ешафода? Не! Не бих могла да преживея такава страшна мъка!

Жюстин тъжно поклати глава.

– Не се боя от смъртта – каза тя, – Този страх е вече в миналото. Господ крепи мен, слабата, и ми вдъхва смелост да понеса и най-страшното. Аз напускам един тъжен и несправедлив свят. Но ако вие си спомняте и мислите за мен като за невинно осъдена, то аз ще се примиря със съдбата, която ме очаква. Трябва, скъпа господарке, да се подчиняваме покорно на волята на всевишния.

Докато траеше този разговор, аз се отдръпнах в ъгъла на килията, за да прикрия ужасната болка, която ме разкъсваше. Отчаяние. Какво знаете вие за него? Даже нещастната жертва, която на другия ден щеше да премине страшната граница между живота и смъртта, не изпитваше такава дълбока и горчива агония. Скърцах със зъби и стисках челюсти, а от гърдите ми се изтръгна стон, който излизаше сякаш от самата душа. Жюстин се стресна. Когато видя, че стена аз, тя се приближи и каза:

– Много мило, че ме посетихте, господине. Надявам се, че не ме мислите за виновна?

Нямах сили да й отвърна.

– Не, Жюстин – каза Елизабет. – Той е по-убеден в твоята невинност и от мен. Защото, като чу, че си признала, не повярва на този слух.

– Благодаря от сърце. В тези последни минути изпитвам искрена признателност към онези, които ме мислят с добро. Няма нищо по-ценно от това за клетници като мен. Става ми много по-леко. Ще умра в мир, щом вие, скъпа господарке, и вашият братовчед вярвате, че съм невинна.

Така бедното момиче се опитваше да утеши себе си и другите. И тя действително постигна желаното умиротворение. Ала аз, същинският убиец, усещах в гърдите си как ме гризе неумиращият червей, които не допускаше нито надежда, нито утеха. Елизабет също плачеше и тъжеше, но нейната покруска беше невинна, така както облак скрива луната за миг, но не може да изличи нейното сияние. Болка и отчаяние бяха проникнали в дълбините на сърцето ми и аз горях в свой собствен ад, който нищо не бе в състояние да изгаси. Останахме няколко часа с Жюстин – Елизабет не можеше да се раздели с нея.

– Бих искала – възкликна тя – да умра заедно с теб. Не мога да живея в този свят на страдания.

Жюстин се престори на ободрена, но в същност едва съдържаше сълзите си. Тя прегърна Елизабет и изрече със задавен от чувства глас:

– Сбогом, мила господарке, скъпа Елизабет, любима и единствена приятелко. Да ви благослови и пази господ с всичката си щедрост. Дано това да е последната горест, която ви е съдено да изстрадате. Живейте в щастието и правете хората около себе си щастливи.

На другата сутрин Жюстин се прости с живота. Сърцераздирателното красноречие на Елизабет не разколеба твърдото убеждение на съдиите във вината на невинната жертва. Моите страстни и възмутени уверения не ги трогнаха. И когато чух хладния отговор и безчувствените, коравосърдечни разсъждения на тези мъже, признанието, което бях готов да направя, замръзна на устните ми. Само щях да се самообявя за луд и нямаше да постигна отменяне на присъдата, произнесена срещу моята злочеста жертва. Тя загина на ешафода като убийца.

Макар аз самият да се терзаех, дълбокото и безмълвно страдание на моята Елизабет ме измъчваше не по-малко. То също бе по моя вина. Както и скръбта на баща ми, траурът в неотдавна щастливия ни дом – всичко бе дело на моите трижди проклети ръце. Вие ридаете, нещастници, но това не са последните ви сълзи. Отново ще прозвучи надгробният ви плач и вашите стенания неведнъж още ще се чуят! Франкенщайн, вашият син, близък и до неотдавна многообичан приятел, който би дал за вас и последната си капка кръв, който не желае за себе си никаква радост, ако тя не е отразена и във вашите любими очи, който би искал да ви дари с всички блага и да прекара живота си покорно на вашите услуги – именно той ви кара да проливате безброй сълзи и би бил щастлив, ако можеше да се надява неумолимата съдба да се задоволи с толкова, ако разрухата спре, преди вечният покой да ви избави от тези нечовешки мъки.

Така говореше пророческата ми душа, като гледах, разкъсан от угризения, ужас и отчаяние, как любимите ми хора тъжат над гробовете на Уилям и Жюстин – първите злостъпни жертви на моите проклети опити.

ГЛАВА IX

За човека няма нищо по-тягостно от мъртвия покой на бездействие-то, последвал бурно развиващите се събития – онова ясно съзнание, че вече няма място нито за надежда, нито за страх. Жюстин загина – тя почива в мир, а аз продължавах да живея. Кръвта течеше във вените ми, но тежестта на отчаянието и угризенията подтискаше сърцето ми и нищо не можеше да я премахне, Сънят бягаше от очите ми, аз бродех като зъл дух, защото действително бях сътворил неопишуемо страшни злодейства и още много, много други (в това бях убеден) щяха да последват. Ала същевременно сърцето ми преливаше от обич и добродетелни помисли. Бях започнал живота си с най-чисти намерения и жадувах за момента, когато ще мога да ги осъществя и да бъда от полза за ближните си. Но всичко рухна: вместо със спокойна съвест и удовлетворение да се огледам назад в миналото и да почерпя оттам обещания за нови надежди, аз се гърчех от угризения и чувство за вина, които ме хвърлиха в ад от неопишувани страдания и никакви думи не са способни да ги изразят.

Това състояние на духа подкопа здравето ми, което по всяка вероятност не се бе възстановило окончателно от първия удар. Започнах да страня от хората, всеки признак на радост или доволство ме измъчваше, утеха намирах единствено в самотата – дълбока, мрачна самота, подобна на смъртта.

Баща ми с болка наблюдаваше промените, така очевидни във външния вид и в навиците ми, и се опита с помощта на доводи, продиктувани от чистата съвест и безупречния живот, да ми вдъхне сили, да пробуди в мен достатъчно смелост, за да пропъдя буреносните облаци, надвиснали над челото ми.

– Да не мислиш, Виктор, че аз не страдам? – казваше той. – Никоий не е обичал детето си така, както аз обичах брат ти (очите му се замъгляваха от сълзи при тези думи), но нямаме ли дълг пред живите? Ние трябва да се възпираме, за да не утежняваме още повече тяхната болка с невъздържаната си мъка. Това е дълг и пред самия теб, защото прекалената скръб пречи на самоусъвършенствуването и дори на изпълнението на ежедневни задължения, без които човек не може да живее в обществото.

Този съвет, иначе разумен, бе съвършено неприложим в моя случай; аз би трябвало да скрия мъката си и да утеша приятелите си, но

угризенията вливаха своята горчилка, а страхът – тревогата си към всички други чувства. Единственият отговор, който можех да дам на баща си, бе погледът ми, пълен с отчаяние; аз правех всичко да не попадам пред очите му.

Приблизително по същото време се оттеглихме да живеем в къщата в Белрив. Тази промяна ми достави особено удоволствие. Животът в Женева бе станал тягостен, защото градските врати се заключваха точно в десет часа и бе невъзможно да останем по до късно на езерото. А тук, в Белрив, бях свободен. Често, след като другите се оттегляха вечер в стаите си, аз се качвах в лодката и прекарвах дълги часове по водите на езерото. Понякога опъвах платната и се оставях на вятъра да ме носи, друг път гребях до средата на езерото, пусках лодката по течението, а аз се отдавах на нерадостните си мисли. Често се изкушавах, като гледах изпълнените със спокойствие гледки около себе си, където единственото тревожно нещо сред тази неземна красота бях самият аз, ако изключим някой случаен прилеп или жабите, чиито прегракнали квакания се чуваха до самия бряг; често се изкушавах, както споменах, да се хвърля в тихото езеро, за да се затворят завинаги водите му над мен и нещастията ми. Възпираше ме мисълта за моята храбра, страдаща Елизабет, която обичах от все сърце и чието съществуване бе тясно свързано с моето. Мислех си също за баща ми и за другия ми брат: мога ли подло да ги напусна и да ги оставя беззащитни във властта на злобния демон, който бях пуснал сред тях?

В такива моменти плачех безутешно и молах господата да възвърне спокойствието на душата ми, за да мога да им бъда утеха и радост. Но това бе невъзможно. Угризенията убиваха всяка надежда. Аз бях причинителят на непоправими злини и живеях с всекидневен страх, че страшилището, което бях сътворил, ще извърши нови злодеяния. Имах смътно предчувствие, че това не е краят и че то ще стори още някакво чудовищно престъпление, пред което ще помръкне всичко предишно. Докато още имах любими хора, имах и основания за страх. Не можете да си представите омразата, която изпитвах към онзи изверг. При мисълта за него зъбите ми започваха да скърцат, в очите ми пламваха мънии и аз жадувах да отнема живота, който така лекомислено бях вдъхнал. Като си припомнях престъпленията и коварните му помисли, ненавистта и отмъстителността ми стигаха до изстъпление. Бих тръгнал за най-високия връх на Андите, ако можех да го хвърля оттам надолу в пропастта. Искаше ми се пак да го срещна, за да излея отгоре му цялата си омраза и да отмъстя за смъртта на Уилям и Жюстин.

Скръб цареше в нашия дом. Здравето на баща ми сериозно се разклати. Елизабет бе тъжна и печална; ежедневните грижи вече не ѝ доставяха удоволствие – всякаква наслада ѝ се струваше светотатство пред мъртвите; беше решила, че дължи на погубения им невинен живот вечна скръб и сълзи. Тя вече не беше жизнерадостното същество, с което бродехме като деца по бреговете на езерото и разговаряхме въодушевено за бъдещите ни планове. Бе я споходило първото голямо нещастие, което ни се изпраща отгоре, за да ни отбие от млякото на земята, и неговата мрачна сянка угаси лъчезарните ѝ усмивки.

– Като си спомня, скъпи братовчедо – казваше тя, – за страшната смърт на Жюстин, не мога вече да гледам на света както преди. По-рано слушах или четях за поквара и несправедливост и ги смятах за измислици и басни или поне нещо много отдалечено от нас, а ето че злощастие то ни споходи у дома и хората ми се струват кръвожадни чудовища. Може и да не съм справедлива. Всички вярваха във вината на нещастното момиче и ако бе извършила престъплението, за което пострада, щеше да е най-гнусната злодейка на земята. Да убиеш заради няколко скъпоценни камъчета сина на своя благодетел и приятел, дете, отгледано от самата нея и което, по всичко личеше, че обича като свое собствено! Никому не желая смъртта, но подобно същество бих сметнала за недостойно да остане сред хората. Ала тя бе невинна. Знам, чувствавам, че бе невинна. Ти мислиш същото и това потвърждава моята увереност. Уви, Виктор, когато лъжата изглежда толкова правдоподобна, кой може да вярва в щастие то? Имам чувството, че вървя по ръба на пропаст, а огромна тълпа ме притиска и се опитва да ме тласне надолу. Уилям и Жюстин бяха убити и убиецът е на свобода – той се разхожда безнаказано по света, а може дори да се ползува с всеобщо уважение. Но даже и да ме осъдят на смърт за същото престъпление, не бих си сменила мястото с този злодей.

Слушах тези думи и се терзаех. Аз бях убиецът, макар и косвено. Елизабет прочете мъката върху лицето ми, нежно ме хвана за ръката и каза:

– Успокой се, скъпи приятелю. Господ ми е свидетел колко страдам и все пак виждам, че ти си по-нещастен и от мен. По лицето ти чета отчаяние, а понякога и мъст, а това ме кара да изтръпвам. Скъпи Виктор, прогони тези тъмни страсти. Мисли си за твоите приятели, които така разчитат на теб. Нима вече не сме в състояние да те направим щастлив? Докато се обичаме, докато сме верни един на друг тук, в нашата спокойна и красива страна, на нас са ни достъпни всички мирни радости – кое

ще наруши покоя ни?

Ала дори думите от устата на тази, която ми бе по-скъпа от най-ценните дарове на съдбата, не бяха в състояние да прогонят демона, стаян в душата ми. Докато я слушах, аз инстинктивно направих крачка към нея, сякаш се страхувах, че в същия този момент убиецът може да е наблизо и да ми я отнеме.

И така, нито нежната дружба, нито природните красоти бяха в състояние да прогонят отчаянието ми: даже любовта бе безсилна. Обгръщах ме облак, непроницаем за всякакви добри намерения. Бях като ранен елен, влачещ непокорни нозе към непроходимия гъсталак, за да съзерцава там пронизалата го стрела и да изпусне последния си дъх.

Понякога ми се удаваше да победа мрачното униние, а друг път бушуващата в душата ми буря ме караше да търся облекчение от непоносимите мъки във физически упражнения и промяна на местата. По време на такъв един пристъп напуснах внезапно дома си и се отправих към недалечните алпийски долини, за да забравя себе си и преходните човешки нещастия, съзерцавайки вечното великолепие на природата. Отправих се към долината Шамуни. Като дете често бях ходил там. Изминали бяха шест години – и ето че аз съм една развалина, а суровите пейзажи си бяха все същите.

Първата половина на пътя изминах на кон. След това наех едно муле, защото те са по-устойчиви и има по-малка вероятност да се наранят по стръмните планински пътеки. Времето беше чудесно – около средата на август, приблизително два месеца след смъртта на Жюстин: черния ден, от който датираше моята мъка. Колкото по-навътре прониквах в дефилето на Ар-ва, толкова по-леко ми ставаше на душата. Гигантските стръмни планини, надвиснали над мен от всички страни, шумът на буйната река, разпенена сред скалите, грохотът на водопадите – всичко говореше за могъществото на всевишния и аз забравих страха си и не можех да си представя, че съм треперел пред същество, по-слабо от всесилния създател и повелител на стихииите, които тук ми се представяха в най-страшното си величие. И колкото по-високо се изкачвах, толкова по-прекрасна и изумителна ставаше гледката към долината. Разрушените замъци, надвиснали над обраслите с борове пропасти, стремителната Арва и надничашите на места иззад дърветата хижи представляваха невиджано красива гледка. Но истинското великолепие ѝ придаваха могъщите Алпи, чиито блестящи бели пирамиди и куполи се извисяваха над всичко като видение от друг свят, обител на неведоми нам същества.

Преминах моста Пелисие, където ми се разкри дефилето, прорязано

от реката, и се заизкачвах по надвисналата планина. Скоро след това навлязох в долината Шамуни. Тя е по-величествена и изумителна, но не така живописна и красива като долината Серво, която тъкмо бях преко-сил. Беше плътно обкръжена от високи снежни върхове, но никъде вече не се виждаха разрушени старинни замъци, нито плодородни поля. Исполински ледници стигаха до самата пътека, в ушите ми отекна глухият тътен на падаща лавина и видях облака от снежен прах по пътя ѝ. Монблан, царственият и великолепен Монблан, се извисяваше над окръжаващите го върхове, а огромният му купол властвуваше над долината.

По време на това пътуване неведнъж ме обхващаше гъделичкащото, отдавна забравено чувство на радост. Някой завой на пътя или някоя гледка се оказваха изведнъж познати и ми напомняха изминалите дни, безгрижното весело детство. Даже вятърът ми шепнеше нещо утешително, а природата майчински ме увещаваше да не страдам повече. Ала внезапно очарованието се разсейваше и аз отново се оказвах във веригите на своята мъка и потъвах в мрачни размисли. Тогава пришпорвах мулето и се опитвах да забравя света, страховете си и най-вече самия себе си, а когато отчаянието ставаше непоносимо, аз се хвърлях върху тревата, смазан от ужас и безнадеждност.

Най-накрая стигнах до село Шамуни. Крайното изтощение надделя над телесната и душевна умора, насъбрана из пътя. Останах за миг на прозореца, загледан в бледите мълнии, разиграли се над Монблан, и заслушан в ромоленето на Арва, забързана надолу по шумния си път. Тези успокояващи звуци подействуваха на изострените ми сетива като приспивна песен: сънят ме споходи, щом допрых глава до възглавницата – усетих идването му и благослових този дарител на забрава.

ГЛАВА X

На следващия ден бродих из долината. Постоях до извора на Арвейрон, бликащ от ледника, който бавно се плъзга надолу по върха на планината и прегражда цялата долина. Пред мен се извисяваха стръмните склонове на необятните планини, над главата ми висеше ледената стена на глетчера, наоколо имаше полегнали стволоче на премазани борове и тържествената тишина на тази възхитителна тронна зала на царствената природа се нарушаваше единствено от бученето на потока, срутването на някоя скала, гръмоподобния звук на лавина или кънтящия пукот на дебелите ледове, които, подчинявайки се на някакви неписани, ала неотменими закони, се трошаха от време на време в ръцете им като крехка играчка. Тези величествени и прекрасни гледки ми доставяха най-голямото успокоение, което можех да получа. Те ме издигаха над дребнавостта на чувствата и макар да не премахваха скуката, поне я смекчаваха и уталожваха. Освен това донякъде ме отвличаха от мислите, които ме бяха терзали през изминалия месец. Оттеглих се да поспя и сънищата ми бяха споходени от величавите гледки, съзерцавани през деня. Те се трупаха около мен: неопетнените снежни планини, сияйните върхове, боровите гори, скалистото голо дефиле, орелът, зареян сред облаците – всички те ме обкръжиха и ми пожелаха спокойни сънища.

Но къде се скриха, когато се събудих на другата сутрин? Заедно със съня се разбягаха вдъхновяващите красоти и мрачна меланхолия забули мисълта ми. Дъждът се лееше като из ведро и плътна мъгла се стелеше над планинските върхове, така че не можех да различа лицата на тези всесилни приятели. Но аз бях готов да проникна през мъгливите им завеси и да ги потърся в облачното им убежище. Какво бяха за мен дъждът и бурята? Доведоха ми мулето до вратата и аз реших да се изкача на връх Монтанвер. Спомних си какво впечатление ми направи първата среща с огромния, вечно движещ се ледник. Тя ме изпълни с неописуем възторг, който окрили душата ми, позволи ѝ да се извиси над тъжния ни свят и да полети към светлина и радост. Всяка величествена и внушителна природна гледка ме настройваше тържествено и ме караше да забравя преходните земни грижи. Реших да тръгна без водач, защото добре познавах пътеката и присъствието на друг човек би нарушило мрачното величие на тези пустинни места.

Склонът бе изключително стръмен, но пътеката се виеше

спираловидно, което помагаше да се преодолее перпендикулярното изкачване. Местността наоколо е страховита и дивна. На всяка крачка се срещат следите от зимни лавини – изпочупените дървета лежаха в безпорядък по земята, някои на трески, други изкривени, подпрени на издадените скали или повалени от други дървета. Колкото повече се изкачваш по пътеката, толкова по-често тя се пресича от заснежени дефилета, по които непрекъснато се търкалят камъни; едно от тях е особено опасно, защото и най-малкият звук, дори една произнесена дума предизвиква въздушно движение, достатъчно, за да погуби говорещия. Боровете не са високи, но строгите им силуети подчертават суровия пейзаж. Погледнах надолу към долината: плътна мъгла се стелеше над реката, която я пресича, виеше се на кълба около отсрещните планини, с върхове, скрити в еднообразни облаци, а дъждът се лееше от черното небе и допълваше меланхоличното впечатление, навивано от всичко наоколо. Уви! Защо човек така се гордее с чувствата си, които го извисяват, над животните? Та те само множат броя на нашите нужди. Ако се ограничаваха само с глада, жаждата и похотта, щяхме да сме почти свободни, а ето че сме подвластни на всеки повеи на вятъра, на всяка случайно произнесена дума или спомен, предизвикан от нея.

Когато спим, сънят всевластен покоя ни отравя.
 Когато станем, случайна мисъл осквернява ни деня.
 Тъжим, усмихваме се, мислим, плачем, разсъждаваме,
 прегръщаме се или захвърляме пък всичко настрана,
 но все едно дали тъгуваме, или обичаме,
 по своя път си отминава всичко на света,
 отишлият си вчера ден на утрешния не прилича
 и непреходна само е преходността.¹²

Наближаваше обяд, когато стигнах върха. Поседнах на скалата, надвесена над леденото море. То бе скрито в мъгла, както и планините наоколо. Но скоро вятърът разпръсна облаци и аз се спуснах към ледника. Повърхността му е много неравна, издига се като вълните в разбунен океан, рязко се спуска надолу, прорязана от дълбоки цепнатини. Леденото поле, е широко около една левга, ала ми бяха необходими близо два часа, за да го прекося. Отсрещната планина е само гола, перпендикулярна скала. Монтравер се падаше точно срещу мен, на разстояние

12. Из стихотворението на Шели „Променливост“ (1816). – Б. пр.

една левга, а Монблан гордо се издигаше над него. Аз застанах на едно закътано място и се любувах на чудния, внушителен пейзаж. Морето или по-точно широката ледена река се виеше между планините, а светлите им върхове се надвесваха над неговите заливи, блестящи и ледени, запалени от слънчевите лъчи там, над облаците. Сърцето ми, тъжно до този момент, се изпълни с нещо подобно на радост и аз възкликнах: „О, вие, душите на умрелите, ако бродите из тези места и не почивате в тесните си гробове, дайте ми да вкуся това подобие на щастие или ме вземете със себе си, далеч от земните радости!“

В този миг съзрях на известно разстояние един човек, който се приближаваше към мен с неестествена бързина. Той прескачаше пукнатините в леда, които аз така внимателно бях заобикалял; когато наближи, ми се стори, че и на ръст е доста по-висок от обикновеното. Усетих внезапна слабост, краката ми се подкосиха, но бързо се съвзех от ледения планински вятър. Когато дойде съвсем близо, видях (о, омразна гледка!), че това бе създаденото от мен изчадие. Разтреперах се от ярост и отвращение и твърдо реших да го дочакам и да се вкопча в него в смъртна хватка. Той приближи: лицето му говореше за горчива болка, примесена със злобно презрение, а невъобразимата му уродливост го правеше непоносима гледка за човека. Ала аз почти не забелязвах това – в първия момент омразата и яростта ме лишиха от дар-слово, а когато дойдох на себе си, аз го залях с поток от гневни и презрителни думи:

– Дявол! – крещях аз. – Как смееш да се приближаваш до мен? Не се ли боиш, че яростната ми ръка ще стовари върху омразната ти глава всичката възможна мъст? Махни се, гнусна твар, или не, остани, за да те стъпча в праха. О, ако можех, унищожавайки те, да възкреся нещастниците, подло погубени от теб!

– Очаквах такива думи – каза демонът. – Хората ненавиждат злощастните. Как ли мразят мен, който съм по-нещастен от всяко живо същество. Даже ти, моят създател, ме ненавиждаш и отблъскваш – мен, собственото си творение, с което си свързан така, че само смъртта на единия от нас може да ни раздели. Ти искаш да ме убиеш! Как смееш да си играеш така с живота! Първо си изпълни дълга към мен и тогава аз ще изпълня своя спрямо теб и другите хора. Ако удовлетвориш условията ми, аз ще оставя и тях, и теб на мира, но откажеш ли, ще напоя до насита смъртта с кръвта на останалите ти близки.

– Омразно чудовище! Превъплътен демон! Мъките на ада са прекалено меко възмездие за твоите злодеяния! Изчадие проклето! Упрекваш ме, че те създадох. Прибледи се тогава, за да угася искрата, която така

безразсъдно запалих!

Гневът ми не знаеше граници. Нахвърлих се отгоре му, обзет от всички чувства, които могат да накарат едно живо същество да жадува смъртта на друго.

Той с лекота избягна удара ми и продължи:

– Успокой се! Заклевам те да ме чуеш, преди да изсипеш яда си върху злочестата ми глава. Нима малко изстрадах, та се опитваш да умножиш моите мъки? Животът може да е пълен само с несгоди, но ми е скъп и ще го браня до последен дъх. Не забравяй, че ме създаде по-силен от самия себе си – аз съм по-висок и по-ловък. Но въпреки това няма да се боря с теб. Аз съм твое творение и съм готов покорно да служа на моя естествен господар и повелител, ако и ти изпълниш дълга си спрямо мен. О, Франкенщайн, нима ще бъдеш справедлив към всички освен към единствения, на когото най-много дължиш справедливост, милосърдие и даже обич? Помни – аз съм твое създание, би трябвало да съм твой Адам, но съм по-скоро падналият ангел, когото без вина лишаваш от радост. Навред около себе си виждам щастие и само аз винаги съм изключен от него. Бях кротък и добър, но злата участ ме превърна в демон. Направи ме щастлив и аз отново ще стана добродетелен.

– Изчезни! Не желая да те слушам! Ние двамата не можем да общуваме – ние сме врагове! Изчезни или ела да премерим силите си в схватка, в която единият трябва да загине!

– Как да трогна сърцето ти? Нима никакви молби няма да те склонят да погледнеш с добро око на своето създание, което се моли за доброта и състрадание? Повярвай ми, Франкенщайн, аз бях добър, душата ми гореше от любов към хората, но бях сам, безкрайно сам. Ти, който ме създаде, ме ненавиждаш; на какво мога да разчитам тогава от страна на останалите хора, които нищо не ми дължат? Те ме отблъскват и презират. Безлюдните планини и гибелните ледници са моето убежище. От много дни бродя из тях – ледените пещери, от които единствено не се боя, ми служат за жилище – само оттам хората не се опитват да ме прогонят. Аз се радвам на мрачното небе, защото то е по-милосърдно към мен, отколкото хората. Ако някои от тях подозираха моето съществуване, щяха да постъпят като теб и да се опитат да ме унищожат с оръжие в ръка. Как тогава да не мразя тези, които ме ненавиждат? Аз няма да се съглася на сделка с враговете си. Щом аз съм нещастен, нека страдат и те. Ти обаче си в състояние мен да ощастливиш, а тях да избавиш от бедни и единствено от теб зависи дали не само твоето семейство, но и хиляди други ще загинат във вихъра на моята ярост. Смили се над мен, не ме

отблъсквай! Чуй какво преживях – след като ме изслушаш, можеш да ме изоставиш или пожалиш, ако сметнеш, че заслужавам. Чуй ме! Според човешките закони, макар и жестоки, на престъпника се разрешава да говори в своя защита, преди да го осъдят. Изслушай ме, Франкенщайн! Ти ме обвиняваш в убийство и в същото време се готвиш със спокойна съвест да убиеш сътвореното от самия теб същество. Ето каква е вашата прехвалена човешка справедливост! Но аз не прося снизхождение – чуй моята история и ако така отсъдиш, унищожи туй, що си създал със собствените си ръце.

– Защо – казах аз – ми припомняш събитията, за злополучен виновник и автор на които се признавам, макар и да изтръпвам при тази мисъл? Проклет да е денят, гнусно чудовище, когато за пръв път видя светлина! Проклети да са ръцете, които те създадоха, макар това да са моите собствени ръце. Ти ме направи безкрайно нещастен. Аз вече нямам сили да преценя справедлив ли съм към теб, или не. Махни се! Избави ме от омразната гледка, която представляваш!

– Ето как ще те избавя от гледката, създателю мой – каза той и ми закри очите с мерзките си ръце, които начаса отблъснах гневно. – Така ще те избавя от омразната ти гледка. И все пак можеш да ме изслушаш и съжалиш. Искам това от теб в името на добродетелите, които някога притежавах. Чуй разказа ми; той е дълъг и невероятен, а тукашният студ не е подходящ за изнеженото ти тяло; ела да се подслоним в хижата, на върха на планината. Слънцето е все още високо в небето. Преди да се е спуснало зад онези снежни бездни, за да освети други страни, ти ще научиш всичко и ще отсъдиш. От теб зависи дали ще напусна завинаги хората и никому няма да сторя зло, или ще се превърна в бич за човечеството и за кратко време ще унищожа и теб самия.

С тези думи той закричи напред през ледника. Тръгнах подире му. Бях прекалено развълнуван, за да му отговоря нещо, но докато вървяхме, аз претеглих наум различните доводи, използвани от него, и реших поне да изслушам разказа му. Отчасти към това ме подтикваше любопитството, но в същност състраданието, което бях започнал да изпитвам, окончателно ме склони. До този момент го считах за убиец на брат ми и горещо жадувах да потвърди или отрече това мнение. Освен това за пръв път си дадох сметка за дълга на създателя към своето творение и че преди да започна да се оплаквам от него, трябва да го направя щастлив. Тези съображения ме убедиха да изпълня молбата му.

Пресякохме леденото поле и се изкачихме по отсрещната скала. Въздухът бе студен и отново започна да вали. Влязохме в хижата –

демонът с ликуваш вид, а аз с натежало сърце и подтиснат дух. Ала се приготвих да го изслушам. Седнах до огъня, който бе запалил омразният ми спътник, и той започна своя разказ.

ГЛАВА XI

С големи усилия си спомням първите мигове от своя живот – всички събития от този период ми изглеждаха объркани, като в мъгла. В мен нахлуха множество усещания и аз започнах едновременно да виждам, да чувствавам, да чувам и да възприемам миризми; трябваше да мине доста време, преди да започна да ги разграничавам. Спомням си, че постепенно силната светлина ме принуди да затворя очи. Тогава ме обгърна тъмнината и аз се изплаших, но едва успях да усетя това и както предполагам сега, да отворя очи, и ето че светлината отново нахлу върху ми. Тръгнах и, струва ми се, слязох по някакви стълби; но скоро в усещанията ми започнаха да настъпват големи изменения. Докато преди ме обкръжаваха тъмни, смътни предмети, недостъпни за моето зрение или осезание, то сега се оказа, че мога свободно да се движа и бях способен да прекрача или заобиколя всяко препятствие. Светлината ставаше все по-непоносима, а ходенето силно ме сгорещи, затова потърсих сянка, където да се скрия. Така се озовах в гората, недалеч от Инголщат. Прилегнах до потока да си отдъхна от умората, ала гладът и жаждата започнаха да ме измъчват. Това ме извади от полусънното състояние и хапнах някакви плодове, които висяха по дърветата или се търкаляха по земята. Жаждата си задоволих с водата от потока, а след това легнах и така съм заспал.

Когато се събудих, наоколо бе тъмно; стана ми хладно и инстинктивно се изплаших от самотата. Преди да напусна квартирата ти, усещайки студ, си бях наметнал някакви дрехи, но те се оказаха недостатъчни да ме предпазят от нощната слана. Бях жалък, безпомощен и нещастен, нищо не знаех и нищо не разбирах, ала усещах как страданието ме обгръща от всички страни – и заплаках.

Скоро небето се озари с мека светлина, която ми достави удоволствие. Станах от земята и видях как иззад дърветата се показва някакъв сияен кръг. Аз се загледах учуден в него. Той бавно се издигаше, но вече осветяваше пътеката и аз отново се отправих да търся плодове. Все още ми беше студено, но под дърветата открих едно огромно наметало, с което се увих, и седнах на земята. В главата ми нямаше никаква ясна мисъл – всичко се бе объркало. Усещах светлина, глад, жажда, тъмнина. Безброй звуци отекваха в ушите ми и от всички страни нахлуваха миризми; единственото, което ясно различавах, бе луната и затова с

удоволствие започнах да я съзерцавам.

Денят няколко пъти смени нощта, а лунният диск значително намаля, преди да започна да разграничавам усещанията си. Вече виждах бистрия поток, който ми даваше вода, и дърветата, които ме укриваха в сянката си. С радост открих, че пленителните звуци, които така често галеха слуха ми, се издаваха от малките крилати животни, пърхаци пред очите ми в светлината на деня. Започнах също да различавам с голяма точност обкръжаващите ме предмети и границите на надвисналия върху мен светъл купол. Понякога се опитвах да подражавам на сладкото чуруликане на птиците, но безуспешно. Друг път исках по моему да изразя усещанията си, ала резките, нечленоразделни звуци, които се откъсваха от устата ми, ме плашеха и ме караха отново да замлъкна.

Луната престана да изгрява, после пак се появи, но по-малка и с друга форма, а аз все още живеех в гората Сега вече усещанията ми бяха отчетливи, а умът ми с всеки изминат ден получаваше повече храна. Очите ми привикнаха към светлината и започнах да възприемам предметите в истинските им форми – различавах насекомото от растението, а постепенно и различните растения Открих, че врабчето издава само остри звуци, а косят и дроздът – нежни и приятни.

Един ден, скован от студ, открих запален огън, оставен от скитащи просяци, и с възхищение усетих топлината му. От радост пхнах ръка в горящите въглени, ала веднага я отдръпнах и извиках от болка. Колко странно, помислих аз, че една и съща причина може да породи такива противоположни усещания! Разгледах от какво е направен огънят и открих, че се състои от дърво. Бързо насъбрах клони, но те бяха влажни и не се запалиха. Това ме огорчи и аз дълго седях и наблюдавах пламъците. Мокрите съчки, които бях оставил наблизко, изсъхнаха и се запалиха. Замислих се и след като опипах различните парчета дърво, открих причината. Веднага започнах да събирам големи количества дърва, за да ги изсуша и да си осигуря топлина. Когато настъпи нощта и донесе със себе си съня, аз започнах много да се страхувам да не би огънят да изгасне. Покрих го внимателно със сухи клонки и листа, а отгоре наредих от влажните; едва тогава си постлах наметалото и потънах в сън.

Събудих се на сутринта и първата ми работа бе да изтичам при огъня. Открих го и лекият полъх на вятъра бързо го разпали. Това също ми направи впечатление, направих от листа нещо като ветрило и раздухах въглените, които почти бяха изгаснали. Когато нощта отново се спусна, с радост видях, че огънят е източник не само на топлина, но и на светлина и че същата тази стихия е много полезна за приготвянето на храна,

тъй като захвърлената от скитниците храна се бе изпекла и имаше много по-добър вкус от плодовете, които берях от дърветата. Опитях се да приготвя храната си по същия начин и я поставих върху горящите въглини. Но плодовете се развалиха, докато орехите и корените станаха покусни.

Впрочем храна намирах все по-трудно. Често прекарвах целия ден в търсене на един-два жельда, с които да заляжа острия си глад. Когато разбрах това, реших да напусна мястото, което до този момент ми бе служило за жилище, и да потърся друго, където по-лесно да задоволявам нуждите си. По време на това си преселване горчиво съжалявах за загубата на огъня, придобит съвсем случайно и който не знаех как да възпроизведа. Няколко часа размишлявах над тази сериозна трудност, ала бях принуден да се откажа от всякакви опити да я разреша. Увих се плътно в наметалото и тръгнах през гората по посока на залязващото слънце. Три дни вървах, докато излязох на едно открито място. Предишната нощ бе паднал дебел сняг и полетата представляваха равна бяла пелена. Тази гледка ме натъжи, а краката ми измръзнаха от студеното влажно вещество, покрило земята.

Трябва да е било около седем часа сутринта и умирах от желание да си намеря храна и подслон. Най-сетне забелязах върху едно възвишение малка колиба, явно строена от овчар. Не бях виждал такова нещо и с голямо любопитство разгледах постройката. Вратата бе отворена и аз влязох. До огъня бе седнал един старец и си приготвяше ядене. Като чу шум, той се обърна, ала щом ме съзря, изкрещя високо, побягна от колибата и хукна през полето с бързина, за която немощото му тяло на пръв поглед изглеждаше неспособно. Външният му вид беше различен от всичко, което бях виждал, а бягството му ме изненада. Затова пък колибата ме очарова – снегът и дъждът не проникваха в нея, подът бе сух и тя ми се видя чудесна – божествена обител, каквато е бил Пандемониум¹³ за адските духове след мъките им в огненото езеро. Аз лакомо погълнах остатъците от закуската на овчаря, състояща се от хляб, сирене, мляко и вино. Последното Впрочем не ми хареса. После умората ме повали, аз прилегнах върху купчина слама и съм заспал.

Беше обяд, когато се събудих; примамен от топлината на слънцето, което ярко осветяваше бялата земя, аз реших да продължа пътуването си. Сложих всичко, останало от храната на овчаря, в една торба, закрачих през полята и вървах така няколко часа, докато по залез слънце

---

13. Столица на Ада според поемата на Милтън „Изгубеният ад“. – Б. пр.

стигнах до едно селце. Каква чудна гледка ми се стори. Възхищавах се подред на колибите, спретнатите къшурки и по-богатите къщи. Апетитът ми се възбуди от зеленчуците в градините, от млякото и сиренето, наслагани по прозорците. Влязох в една от най-хубавите къщи, но едва бях прекрачил прага, и децата се разпищяха, а една жена припадна. Цялото село се вдигна на крак – едни побягнаха, други ме нападнаха, докато не ме израниха жестоко с камъни и други предмети, с които ме замехяха. Тогава хукнах, изплашен към полето и се скрих в един малък, съвсем пуст навес, който ми се видя жалък след дворците в селото. Беше разположен до една много спретната къща, но след скъпо заплатения съвсем пресен опит не посмях да вляза. Убежището ми беше дървено и толкова ниско, че едва можех да се изправа. Подът не беше дъсчен, но поне бе сух и макар вятърът да проникваше през безбройните пролуки, все пак ми беше приятно на завет от снега и дъжда.

Скрих се там и полегнах, щастлив, че си намерих макар и жалко, но все пак убежище от лошото време и жестоките хора.

Щом съмна, изпълзях от укритието си, за да огледам съседната къща и да разбера дали ще мога да остана в новото си жилище. То бе прилепено към гърба на къщата, от едната му страна имаше свинарник, от другата – водоем с чиста вода. В четвъртата стена имаше отвор, през който се бях вмъкнал; а сега, за да не ме забележи никой, аз закрих всяка пролука с камъни и парчета дърво, но така, че лесно да мога да ги отдръпвам и да излизам навън. Светлина проникваше само през свинарника, но тя ми стигаше.

След като уредих по този начин жилището си и го застлах със слама, аз влязох вътре, защото забелязах в далечината човешка фигура, а прекалено добре си спомнях приема, който получих предната нощ, за да се доверя на подобна среща. Но преди това си набавих храна за през деня – парче сух хляб, който задигнах, и черпак, с който можех да пия от чистата вода на водоема по-удобно, отколкото от шепата си. Полът бе леко издигнат и затова напълно сух, а поради близостта на комина вътре беше дори топло.

След като се подсигурих така, намислих да остана в тази колиба, докато някакви нови обстоятелства не променят решението ми. В сравнение с предишното ми жилище в мрачната гора, клоните на дърветата, през които се процеждаше дъждът, и влажната земя, тук бе истински рай. Закусих с удоволствие и тъкмо щях да отместя една от дъските, за да си наляя малко вода, когато чух стъпки; надникнах през една пролука и видях младо момиче с ведро на главата, което мина покрай навеса ми.

На вид беше съвсем кротка и никак не приличаше на селянките и селските прислужници, които срещнах по-късно. Вярно, че беше зле облечена – единствените ѝ дрехи бяха груба синя пола и сукнен жакет; косата ѝ бе сплетена, но без никакви украшения. Лицето ѝ изразяваше търпеливост и тъга. Тя се изгуби от погледа ми, но след около четвърт час я видях да се връща обратно – този път кофата ѝ бе наполовина пълна с мляко. Докато тя с явен труд носеше ведрото, насреща ѝ се появи юноша с още по-печален вид. Той произнесе с тъжен тон няколко думи, пое кофата и я отнесе в къщи. Тя го последва и те се изгубиха от погледа ми. След малко отново съзрях младежа; той прекоси нивата зад къщата с някакви инструменти в ръка; момичето също шетаеше ту из къщата, ту из двора.

Като разгледах по-внимателно жилището си, открих, че единият от прозорците на къщата по-рано е гледал към него, а сега бе закован с дъски. В едната имаше съвсем малка пролука. През нея видях стая, варосана и чиста, но много оскъдно обзаведена. В единия ъгъл до огнището седеше, облегнал отчаяно глава върху ръцете си, старец. Момичето чистеше стаята, но след малко извади нещо от едно чекмедже, седна до него и заработи; той взе някакъв инструмент и засвири, а звуците бяха по-сладки от песента на дрозда или славея. Гледката беше прелестна дори за мен, нещастника, който никога преди не бе виждал нищо красиво. Сребристокелите коси и кроткият израз на лицето на стареца спечелиха уважението ми, а милото държане на момичето – нежната ми обич. Той свиреше някаква приятна и тъжна мелодия, която просълзи прекрасната му слушателка; старецът забеляза това, едва когато тя се разхълца. Тогава той каза нещо и милото създание остави ръкоделието си и коленичи в краката му. Той я вдигна и се усмихна с толкова доброта и любов, че усетих как ме завладяха нови чувства – странни и силни: това бе смесица от болка и удоволствие, нещо, което не бях изпитвал нито от глада и студа, нито от топлината и храната; отдръпнах се от прозореца, защото не можех повече да се сдържам.

Скоро младият мъж се върна с вързоп дърва на раменете си. Момичето го посрещна на прага, помогна му да свали товара, отнесе част от топлиното в къщата и го хвърли в огъня. После двамата се оттеглих в друга част на къщата и той ѝ показа голям комат хляб и парче сирене. Тя се зарадва и изгича до градината за корени и растения, които постави във вода, а после върху огъня. След това продължи работата си, а мъжът отиде в градината, където започна да копае и скубе треви. След като се занимава с това близо час, момичето отиде при него и двамата се

прибраха в къщата.

Междувременно старецът стоеше умислен, ала щом те се зададоха, той си придаде по-бодър вид и всички? седнаха да се хранят. Това не им отне много време. Момичето отново започна да подрежда къщата, а старецът излезе за малко на припек, облегал на рамото на младежа. Нищо по-красиво от контраста между тези прекрасни създания! Единият стар, с бели коси, излъчваш добротата и обич, другият млад, строен и гъвкав, с изваяни черти на лицето, но с тъжни, даже отчаяни очи. Старецът се прибра в къщата, а младежът нарами инструменти, различни от тези, които използва сутринта, и се отправи към полето.

Нощта бързо се спусна, но аз с огромно учудване открих, че обитателите на къщата си имаха начин да удължат деня – с помощта на свещи; зарадвах се, че залезът не слага край на удоволствието, което изпитвах, наблюдавайки моите съседи. Вечерта младите се занимаваха с неща, които не ми станаха ясни, а старецът отново взе инструмента си, от който извличаше божествените звуци, предизвикали същата сутрин възхищението ми. Когато той свърши, младият мъж започна да реди монотонни звуци, които не ми напомняха нито хармоничното свирене на стареца, нито песента на птиците. По-късно разбрах, че е чел на глас, но тогава още няхах представа за писмото и четмото.

Като прекара така известно време, семейството изгаси светлината и се оттегли, както предположих, да си почине.

ГЛАВА XII

Лежах на сламата, но не можех да заспя. Размишлявах върху видяното през деня. Това, което най-силно ме бе впечатлило, бяха кротките обноски на тези хора. Копнеех да се присъединя към тях, но не смеех. Прекалено добре помнех как се отнесоха към мен предишната нощ жестоките селяни и реших, каквото и да предприема в бъдеще, за момента да остана незабелязан в укритието си, да ги наблюдавам и да се опитам да отгатна причините за тяхното поведение.

На другата сутрин те станаха преди изгрев слънце. Младата жена разтребя къщата и приготви храната, а мъжът излезе веднага след закуска.

Деня прекараха по същия начин, както и предишния. Мъжът бе постоянно зает извън дома, а момичето шеташе в къщата. Старецът, както по-късно разбрах, бе спял а прекарваше времето си в свирене и размишления. Нищо не може да се сравни с любовта и благоговението, които младите показваха към своя почтен съжител. Те му оказваха с готовност безброй малки прояви на уважение и обич, а той им се отплащаеше с благата си усмивка.

И все пак не бяха напълно щастливи. Младите често се уединяваха и плачеха. Не виждах причина за тази печал, но много се разстройвах. Щом такива прекрасни създания страдаха, то тогава какво странно, че страдах и аз, жалкото, самотно същество? Но защо тъгуваха тези кротки хора? Те имаха великолепна къща (такава бе тя в моите очи) и всякакъв разкош: огън да ги топли в студено време, вкусна храна, когато са гладни, облечени бяха в чудесни дрехи и което бе най-важно, имаха своята компания, разговори, всеки ден си разменяха погледи, изпълнени с обич и доброта. Какво означаваша техните сълзи? Действително ли бяха признак на мъка? Отначало не бях в състояние да си отговоря на тези въпроси, но постоянните наблюдения с течение на времето ми обясниха неща, които отначало ми изглеждаха загадъчни.

Доста време мина, преди да открия една от причините за безпокойство в това достойно семейство: крайната бедност. Храната им се състоеше изцяло от плодовете на градината и млякото на кравата, а тя през зимата почти нищо не даваше, защото стопаните й нямаха с какво да я хранят. Видях, че често ги измъчваше остър глад, особено младите, които на няколко пъти слагаха храната си пред стареца, без да оставят

нищо за себе си.

Този жест много ме трогна. Бях свикнал да крада през нощта от техните запаси за собствени нужди, но като видях, че по този начин им причинявам допълнителни страдания, започнах да се задоволявам с горски плодове, ядки и корени, които събирах в близкия лес.

Открих и друг начин да им помагам. Оказа се, че младежът прекарва голяма част от деня в събиране на дърва за огъня, така че през нощта аз често вземах инструментите му, научих се бързо да си служа с тях и им набавях дърва за няколко дни.

Спомням си колко много се изненада младата жена първия път, когато отвори на сутринта вратата и видя пред прага огромна купчина дърва. Тя изрече на висок глас няколко думи и младежът също излезе и се учуди. С удоволствие забелязах, че през този ден той не отиде в гората, а се зае да постегне къщата и прекопае градината.

След време направих едно още по-голямо откритие. Разбрах, че тези хора имат начин да си съобщават един на друг мисли и чувства посредством членоразделни звуци. Забелязах, че произнесените от тях думи предизвикваха радост или печал, усмивки или огорчение по лицата на слушателите. Това бе наука на боговете и аз страстно пожелах да се запозная с нея. Но всеки опит в тази насока завърши с неуспех. Те произнасяха думите бързо и тъй като последните нямаха видима връзка с предметите, на мен не ми се удаваше да открия ключа към разбулването на тайната. Ала положих голямо старание и след като прекарах в убежището си няколко лунни месеца, открих названията на най-познатите предмети: *огън, мляко, хляб и дърва*. Научих също имената на самите обитатели. Дватама млади имаха по няколко имена, но старецът само едно – *татко*. Момичето беше *сестро* или *Агата*, а младежът *Феликс*, *братко* или *синко*. Не мога да опиша радостта, която изпитах, като научих значението на тези звукосъчетания и започнах да ти произнасям. Различих и други думи, без още да ги разбирам или да мога да ги използвам: *добър, мил, нещастен*.

Така прекарах зимата. Милите обноски и красотата на обитателите на къщата силно ме привързаха към тях – когато бяха нещастни, и аз се чувствавах подтиснат, когато се радваха, и аз споделях това чувство. Освен тях почти не виждах хора, а когато някой чужд човек се появеше в къщата, грубите маниери и нескопосаният вървеж само подсилваха в очите ми превъзходството на моите приятели. Забелязах, че старецът често се опитваше да ободри децата си, както ги наричаше понякога, да не се поддават на меланхолията. Разговаряше с весел глас и лицето му

изразяваше доброта, която доставяше удоволствие дори на мен. Агата го изслушваше с уважение, понякога очите ѝ се пълнеха със сълзи и тя ги избърсваше незабелязано, ала видях, че след увещанията на баща си тя придобиваше по-весел вид и разговаряше по-бодро. Но не и Феликс. – Той бе най-гъжният от тримата и дори на мен, неопитният, ми ставаше ясно, че е страдал повече от останалите. Но ако изразът на лицето му бе скръбен, гласът му беше по-весел от този на сестра му, особено когато се обръщаше към стареца.

Бих могъл да дам безброй много примери, които, макар и незначителни, характеризираха добре нрава на тези мили хора. Крайно мизерният живот не попречи на Феликс с радост да поднесе на сестра си дървото бяло цвете, показало се изпод снега. Рано сутрин, преди още да е станала, той почистваше снега, затрупал пътеката, по която тя отиваше до краварника, валеше вода от кладенеца, носеше дърва от навеса, където с голяма изненада откриваше, че запасът му е винаги подновен от невидима ръка. През деня, струва ми се, работеше за съседен фермер, защото често излизаше и не се прибираще до обяд, а дърва не носеше Или пък се трудеше в градината, но тъй като през зимата там имаше малко работа, често четеше на глас на Агата и стареца.

Отначало това четене силно ме озадачаваше, но постепенно открих, че както при говоренето, така и тук той произнася едни и същи думи. Затова предположих, че върху хартията той вижда знаци от речта, които са му ясни, и започнах пламенно да мечтая и аз да се науча да ги разбирам; но как можех да постигна това, след като ми бяха непонятни дори звуците, които тези знаци обозначаваха? Впрочем аз чувствително напредвах в това отношение, но не дотолкова, че да следя разговора им, колкото и да напънах ума си: беше ми напълно ясно, че макар и да копнеех да се покажа, не биваше да правя това, преди първо да овладее езика им; ако умеех да говоря, те сигурно биха ми простили отблъскващия външен вид, защото бях осъзнал и това от контраста, който постоянно биеше на очи.

Любувах се на красотата на моите приятели, на грациозните им движения, на нежния цвят на лицето, но какъв ужас изпитах, когато видях собственото си отражение в прозрачната вода на водоема. Отначало се отдръпнах и не повярвах, че огледалната повърхност отразява именно мен, но като се убедих напълно, че това чудовище съм самият аз, изпълниха ме горчиви чувства на отчаяние и унижение. Уви. Аз все още не разбирах напълно фаталните последици от това злощастно уродство.

Слънцето ставаше все по-топло, дневната светлина се задържаше

по-дълго, снегът се стопи и аз видях голите дървета и черната земя. Феликс имаше повече работа и заплахата от надвисналият глад изчезна. Храната им, както разбрах, беше проста, но здравословна и можеха да си я набавят в достатъчно количество. В градината се появиха нови растения, които те използваха за храна, и с течение на времето броят им се увеличаваше.

Всеки ден по обяд старецът излизаше навън, подкрепян от сина си, стига да не валише, както разбрах, че се казва, когато от небето се сипеше вода. Това се случваше често, но вятърът скоро изсуши земята и времето ставаше все по-приятно.

Моят живот в укритието ми оставаше непроменен. Сутрин наблюдавах жителите на къщата, а когато те се разпръсваха, всеки по своята работа, лягах да поспя; през останалата част от деня продължавах да ги наблюдавам. Когато те се оттегляха за през нощта, аз се отправях към гората да събера храна за себе си и дърва за тях, стига да имаше луна или звезди. На връщане, ако трябваше, почиствах пътеката от снега или изпълнявах други от Феликсовите задължения така, както го бях виждал да ги върши. По-късно научих, че работата, свършена от невидимата ръка, силно ги озадачавала, а веднъж или два пъти ги чух в такива случаи да произнасят думите *добър дух* или *чудо*; тогава обаче не разбирах тяхното значение.

Започнах вече да мисля по-ясно и мечтаех да открия чувствата и подбудите за постъпките на тези мили същества; горях от любопитство да науча защо Феликс има такъв нещастен вид и защо Агата е тъжна. Мислех си (жалък глупак), че може би ще съм в състояние да възвърна щастието на тези достойни хора. Когато спях или не бях в укритието си, пред очите ми продължаваха да се мяркат образите на почтения сляп баща, милата Агата и прекрасния Феликс. За мен те бяха висши същества, в чиито ръце реших да поставя един ден съдбата си. Във въображението си виждах хиляди картини за това как ще се появя пред тях и как ще ме приемат. Мислех си, че в първия момент ще ги отвратят, но после с кроткото си поведение и ласкави думи ще спечеля благоволенieto, а по-късно и любовта им.

Тези планове ме въодушевяваха и ме караха още по-прилежно да се уча на изкуството да говоря. Езикът ми беше тежък, но гъвкав и макар гласът ми да не наподобяваше музикалните звуци, които те произнасяха, аз все пак извличах достатъчно лесно думите, които разбирах. Всичко това напомняше много баснята за магарето и домашното кученце, ала все пак кроткото магаре с добрите си намерения заслужаваше въпреки

недодялания си вид по-добро отношение, не само побой и ругатни.

Пролетните дъждове и галещата топлина преобразиха земята. Хората, които преди тази промяна сякаш се криеха в пещери, се пръснаха по полетата и се заеха да ги обработват. Птиците чуруликаха по-весело, листата по дърветата напъпиха. О, щастлива земя! До неотдавна студена, влажна и неприветлива, тя стана достойно жилище за боговете. Душата ми се радваше на великолепната природа, миналото се изтри от паметта ми, в настоящето цареше мир и покой, а бъдещето се озаряваше с ярките лъчи на надеждата и предвкушването на радостта.

ГЛАВА XIII

Бързам да стигна до вълнуващите страници на моята история. Ще разкажа за събитията, които ме направиха това, което съм.

Пролетта бързо напредваше, времето беше топло, небето – безоблачно. С изненада гледах как доскорошната мрачна пустиня разцъфна с най-прекрасни цветя и сочна зеленина. Сетивата ми възприемаха с възторг хилядите възхитителни миризми и прекрасни гледки.

В един от дните, когато жителите на къщата си почиваха от работа – старецът свиреше, а децата му го слушаха, – забелязах, че лицето на Феликс е неизразимо печално; по едно време баща му спря да свири и очевидно го попита каква е причината за това. Феликс отговори с весел глас и старецът отново засвири, но в този момент на вратата се почука.

Беше млада жена, която пристигна на кон, придружена от местен селянин. Тя носеше тъмен костюм, а лицето ѝ бе скрито зад черен воал. Агата попита нещо и непознатата произнесе мелодично само името на Феликс. Гласът ѝ беше като музика и се отличаваше от гласовете на моите познати. Като чу името си, Феликс скочи и се приближи, а тя, щом го съзря, отхвърли воала си и аз видях едно ангелски красиво лице. Косата ѝ беше лъскава, гарвановочерна и сплетена по особен начин, очите тъмни, но с мек израз, макар и възбудени; чертите на лицето бяха правилни, тенът – прозрачно чист, а по бузите ѝ играеше нежна руменина.

Феликс засия от радост, като я видя, и от лицето му изчезна всякаква следа от мъка – по него веднага се изписа възторг, на който не предполагам, че е способен; очите му заблестяха, бузите поруменияха от удоволствие и в този миг той ми се видя прекрасен като непознатата. Тя беше във властта на най-различни чувства: избърса сълзите от чудните си очи и протегна ръката си към Феликс, който възхитено я целуна и я нарече, доколкото можах да чуя, своя прекрасна арабка. Тя, изглежда, не го разбра, но се усмихна. Той ѝ помогна да слезе от коня, освободи водача и я поведе към къщи. Там размени няколко думи с баща си и младата непозната коленичи в краката на стареца и посегна да целуне ръката му, но той я вдигна и нежно я прегърна.

Скоро забелязах, че макар непознатата да произнасяше членоразделни звуци и да говореше на някакъв свой език, нито нея я разбираха, нито тя самата разбираше обитателите на къщата. Те се обясняваха със знаци, които не ми бяха ясни, но виждах, че присъствието ѝ внесе

радост в къщата и разпръсна тъгата, както се разпръсква утринна мъгла. Феликс имаше особено щастлив вид и радостно се усмихваше на своята арабка. Агата – винаги милата Агата – целуваше ръцете на прекрасната непозната и сочейки към брат си, правеше знаци, които, доколкото разбрах, означаваха, че преди нейното пристигане той е бил тъжен. Така изминаха няколко часа и лицата на всички сияеха от радост, която си оставаше непонятна за мен. Скоро разбрах по честото повтаряне на някои думи, че гостенката се опитва да научи техния език; веднага ми хрумна, че мога да се възползувам от уроците за същата цел. На първия урок тя научи около двадесет думи, повечето от които аз вече знаех, но с останалите попълних речника си.

Нощта се спусна и Агата и арабката се оттеглиха рано. Когато се разделяха, Феликс целуна ръката на непознатата и каза: „Лека нощ, мила Сафи.“ Той остана доста до късно да беседва с баща си и от честото повтаряне на името ѝ се досетих, че темата на разговора бе прекрасната гостенка. Много ми се искаше да разбера за какво става дума и напъгнах всичките си сили, но напразно.

На сутринта Феликс се зае с работите си, а след като Агата приключи с всекидневните си задължения, арабката седна в краката на стареца, взе китарата му и засвири чудни мелодии, които изтръгнаха от мен сълзи и същевременно предизвикаха радост. Тя пееше, а плътният ѝ глас се лееше и замираше като песента на славея в гората.

Като свърши, тя подаде китарата на Агата, която отначало отказа, а после изсвири проста мелодия, като припяваше с нежния си глас, но песента ѝ много се отличаваше от чудното пеене на чужденката. Старецът слушаше очарован, после произнесе няколко думи, които Агата се опита да обясни на непознатата – доколкото разбрах, че нейната музика му е доставила огромно удоволствие.

Дните потекоха също така спокойно, както и преди, с единствената разлика, че на мястото на тъгата по лицата на моите приятели се изписа радост. Сафи беше винаги весела и щастлива; двамата с нея бързо напредвахме с езика, така че след два месеца аз започнах да разбирам повечето от думите, произнасяни от моите покровители.

Междувременно черната земя се покри със зеленина, зеленият килим се изпъстри с безброй цветя, радващи погледа и обонянието, а на лунната светлина светеха с бледо сияние; слънцето грееше по-силно, нощите станаха ясни и топли, а среднощните ми походи започнаха да ми доставят огромно удоволствие, макар да се наложи силно да ги съкратя заради късния залез и ранния изгрев на слънцето; защото аз никога

не се осмелявах да изляза посред бял ден от страх да не се подложа на същото лошо отношение като в първото село, където опитах да вляза.

Дните си прекарвах в старателни занимания, за да науча по-бързо езика, и смея да се похваля, че напредвах по-бързо от арабката, която много малко разбираше и се обясняваше на развален език, докато аз разбирах и можех да възпроизведа всяка произнесена дума.

Едновременно с говоренето усвоявах и науката за писмените знаци, така както обучавах чужденката; а това разкри пред мен необятно поле за удивление и възторг. Книгата, по която Феликс учеше Сафи, бе „Развалините на империите“ от Волней. Нямаше да разбере смисъла ѝ, ако Феликс не даваше най-подробни обяснения, докато я четеше. Избрал това произведение, обясни той, защото помпозният му стил подражавал на източните писатели. Тази книга ми даде обща представа за историята и за няколко съществуващи и до днес империи; чрез нея научих за нравите, начините на държавно управление, религиите и различните народи по света. От нея чух за мързеливите азиатци, за неизтощимия творчески гений на гърците, за войните и чудните добродетели на древните римляни, както и за по-късния им упадък и залеза на могъщата им империя, за рицарството, християнството и кралете. Узнах за откриването на Америка и плаках заедно със Сафи над печалната участ на коренните ѝ обитатели.

Тези увлекателни разкази предизвикаха у мен и недоумение. Нима наистина човек е могъщ, добродетелен и велик и същевременно порочен и подъл? Понякога ми се струваше възплъщение на злото начало, а друг път благороден и подобен на бог. Да бъдеш велик и да вършиш добро, ми изглеждаше най-голямата чест, достъпна за мислещо същество; да си порочен и подъл, като много от описаните в книгата хора, ми се виждаше най-голямото падение, участ, по-жалка от тази на спялата къртица или безобидния червей. Дълго време не можех да проумея как е възможно човек да убива себеподобните си или защо са необходими закони и правителства; но като чух разказите за престъпления и кръвопролития, спрях да се чудя и потръпнах от отвращение и погнуса.

Всеки разговор между обитателите на къщата ми разкриваше нови чудеса. Като слушах обясненията, които Феликс даваше на арабката, овладявах странното устройство на човешкото общество. Научих за неравенството на съсловията, за огромни богатства и жалка нищета, за чинове, произход и благородна кръв.

Всичко това ме караше да се замисля за самия себе си. Разбрах, че хората ценят най-много знатното и неопетнено име, съчетано с

богатство. Човек може да е уважаван, ако притежава само едното от тези достойнства, но лишен и от двете, се счита, с много редки изключения, скитник и роб, обречен да пропилява силите си за обогатяване на малцината, избрани от съдбата. А аз кой съм? За произхода и родителите си не знаех нищо, но знаех, че нямам нито пари, нито приятели, нито имущество. На всичко отгоре притежавах отблъскващо уродлива, гнусна външност и дори не бях от същата порода като всички хора. Бях посилен от тях и можех да преживея с по-груба храна, понасях краен студ и жегата с по-малко последствия за тялото си, на ръст бях значително по-висок. Като се оглеждах наоколо, никъде не виждах и не чувах за себе-подобни. Нима бях чудовище, петно върху лицето на земята, от което всички бягаха и се отричаха?

Не мога да опиша какви мъки ми причиниха тези размишления; опитвах се да ги разсея, но колкото повече научавах, толкова по-болно ми ставаше. Ах, защо не останах завинаги в родната гора, без да познавам и чувствавам друго освен глад, жажда и жегата?

Странно нещо е знанието. То се включва в ума, щом веднъж се добере до него, като лишей в скала. Понякога ми се искаше да се отърся от всякакви мисли и чувства, но научих, че има само един начин да се отървеш от болката и това е смъртта – състояние, от което се страхувах, без да го разбирам. Възхищавах се от добродетелите и възвишените чувства, обичах милите обноски и кротките нрави на обитателите на къщата, но бях изключен от всякакво общуване с тях освен пооткраднатия от мен начин: оставайки невидим и нечути, а това само разпалваше, а не задоволяваше желанието ми да се присъединя към човешкото общество. Не за мен бяха нежните думи на Агата и лъчезарните усмивки на очарователната арабка. Кротките поуки на стареца и оживените приказки на влюбения Феликс не се отнасяха до мен. Нещастен, жалък аз!

Някои други уроци ме поразиха още по-дълбоко. Научих за различните полове, как се раждат и израстват децата, как бащата се радва на детската усмивка и на лудориите на по-голямото дете, как целият живот и грижи на майката са посветени на скъпоценното бреме, как подрастващият ум се развива и събира знания, как хората са свързани помежду си по различен начин – братя, сестри и други.

А къде са моите приятели и роднини? Никакъв баща не бе следил израстването ми, нито пък майка ме бе дарявала с ласки и усмивки; или ако някога е било, то миналото бе изтрито от паметта ми – тъмна пропаст, в която нищо не различавах. Откак се помнех, моят ръст и размери си бяха все тези. Още не бях срещнал същество, което да прилича на

мен, да желае да общува с мен. Кой съм аз? Въпросът възникваше отново и отново, но единственият отговор бе болезнен стон.

След малко ще обясня накъде ме насочиха тези мисли; но позволи ми засега да се върна към моите приятели, чиято история събуди в мен смесени чувства на негодувание, радост и учудване и в крайна сметка ме накара още повече да обичам и уважавам покровителите си (както обичах да ги наричам за себе си, поддавайки се на невинна, но и малко болезнена самоизмама).

ГЛАВА XIV

Доста време измина, преди да науча историята на моите приятели. Тя щеше неизбежно да ме изненада, защото много от обстоятелствата бяха интересни и невероятни за едно толкова неопитно същество като мен.

Старецът се казваше дьо Ласей. Произлизаше от добро френско семейство и дълго бе живял във Франция в охолство, уважаван от висшестоящите и обичан от равните на себе си. Синът му трябвало да постъпи на военна служба, а Агата заемала достойно място сред дамите във висшето общество. Няколко месеца преди да се появи, те още живеели в голям и богат град, наречен Париж, заобиколени от приятели и разполагащи с всички блага, които могат да набавят добродетелите, образованият ум и изисканият вкус в съчетание с добри доходи.

Причината за тяхната беда се оказа бащата на Сафи. Той бил турски търговец, живял дълги години в Париж, но изведнъж, по непонятни за мен причини, станал неизгоден на правителството. Бил арестуван и хвърлен в затвора същия ден, когато Сафи пристигнала при него от Константинопол. Осъдили го на смърт. Несправедливостта на присъдата била очевидна, цял Париж се възмутил и всички били на мнение, че причината е по-скоро вярата и богатството му, отколкото приписаното му престъпление.

По една случайност Феликс присъствувал на делото; той не можал да съдържи ужаса и възмущението си, когато чул решението на съда; дал на място тържествен обет да го спаси и започнал да търси начини. След многобройни неуспешни опити да проникне в затвора, най-сетне открил един прозорец с дебели решетки в неохраняваната му част, през който в килията на злочестия мохамеданин прониквала светлина; окован във вериги, той очаквал, обзет от отчаяние, изпълнението на жестоката присъда. Феликс отишъл през нощта под прозореца и известил затворника за намерението си. Турчинът, изненадан, но зарадван, направил всичко, за да разпали усърдието на спасителя си с обещания за щедро възнаграждение и богатство. Феликс презрително отхвърлил предложенията, но като съзрял прелестната Сафи, на която разрешили да посети баща си и която с жестове му изразила признателността си, младежът се съгласил, че затворникът действително притежава едно съкровище, което стократно би възнаградило неговите усилия и риск.

Турчинът веднага забелязал какво впечатление е направила дъщеря му на Феликс и се опитал да го заинтересува още по-силно с обещанието да му я даде за жена веднага щом се измъкне от затвора на безопасно място. Деликатният Феликс не можел да приеме предложението, но започнал да мечтае като за най-висше щастие това събитие да се случи.

През следващите дни, докато траела подготовката за бягството на търговеца, усърдието на Феликс било разпалено още повече от няколко писма, които получил от това прелестно момиче, намерило начин да се изразява на езика на възлюбения си с помощта на един стар прислужник на баща ѝ, който разбирал френски. Тя му благодаряла с най-горещи думи за услугата, която възнамерявал да окаже на баща ѝ, и в същото време горчиво оплаквала собствената си съдба.

Имам копия от тези писма, защото открих начин по време на престоя си в укритието да си набавя всичко, необходимо за писане; а писмата често се намираха в ръцете на Феликс или Агата. Преди да си тръгна, ще ти ги дам като доказателство за истинността на моя разказ; ала сега слънцето вече залязва и времето ще ми стигне само да ти преразкажа смисъла им.

Сафи пише, че майка ѝ била покръстена арабка, открадната и заробена от турците; с красотата си тя успяла да плени сърцето на баща ѝ и той се оженил за нея. Младото момиче говори с голямо въодушевление за майка си, която, родена свободна, презирала наложеното ѝ робство и възпитала дъщеря си в догмите на своята религия, научила я да се стреми към интелектуално съвършенство и независимост на духа, непозволявани на жените мюсюлманки. Майката умира, но уроците ѝ се запечатват завинаги в сърцето на Сафи. Мисълта за завръщане в Азия ѝ се струва непоносима – там тя ще бъде затворена между стените на някой харем и единствените занимания, които ще ѝ бъдат позволени, са детински развлечения, чужди на полетите на душата ѝ, възпитана в духа на възвишени идеи и благородни стремежи. Съблазнява я мисълта да се омъжи за християнин и да остане в страна, където на жените е позволено да заемат място в обществото.

Денят на екзекуцията бил насрочен, но предната нощ турчинът избягал от затвора и преди изгрев слънце бил на много левги далеч от Париж. Феликс набавил паспорти на свое име и на името на сестра си и баща си. Той споделил плановете си с баща си, който подпомогнал заговора, като напуснал къщата си под предлог, че заминава на пътешествие, и се укривал заедно с дъщеря си в глухите парижки покрайнини.

Феликс прекарал бегълците през Франция до Лион и през Мон-

Сени до Ливорно, където търговецът решил да изчака подходяща възможност да премине в турските владения.

Сафи решила да остане с баща си, докато той отпътува, а турчинът още веднъж повторил обещанието си да я даде за жена на спасителя си; така че Феликс бил с тях, в очакване на това събитие, като междуременно се наслаждавал на компанията на своята арабка, която му изразила искрената си нежна любов. Те разговаряли с помощта на преводач, а понякога само с погледи; Сафи му пеела вълшебните мелодии на родната си страна.

Турчинът поощрявал тази близост и насърчавал надеждите на младите влюбени, ала в сърцето си кроял други планове. На него му била омразна мисълта, че дъщеря му може да се свърже с християнин, но се страхувал да покаже хладното си отношение към Феликс, защото все още бил във властта на спасителя си, който можел да го издаде на италианските власти. Той обмислял хиляди планове как да продължи измамата, докато Феликс все още му е нужен, и как тайно да отведе дъщеря си, когато потегли. Новините от Париж помогнали на кроежите му.

Френското правителство, вбесено от бягството на жертвата си, не щадяло усилия да я открие и накаже спасителя. Заговорът на Феликс бил разкрит много бързо и дъо Ласей и Агата били хвърлени в затвора. Вестта за това стигнала до Феликс и го будила от блажения му сън. Слепият му баща и милата сестра лежат във влажна тъмница, а той се наслаждава на свободата и на близостта на любимото момиче. Тази мисъл го измъчвала жестоко. Той се уговорил набързо с турчина да скрие Сафи в един манастир в Ливорно, ако онзи намери подходящ случай да избяга, преди Феликс да се е завърнал в Италия, след което се разделил с прекрасната арабка и забързал към Париж да се предаде в ръцете на правосъдието, надявайки се по този начин да освободи дъо Ласей и Агата.

Но не успял. Държали ги пет месеца в затвора, преди да започне следствието, в резултат на което конфискували имуществото им и ги прогонили завинаги от родната им страна.

Тогава те се заселили в Германия, в бедната къща, където ги намерих. Феликс скоро научил за вероломството на турчина, заради когото той и семейството му се подложили на такива нечувани страдания и нарушили законите на морала и честта: когато разбрал, че спасителят му е разорен и обеднял, турчинът напуснал Италия заедно с дъщеря си и оскъбнително изпратил на Феликс нищожна сума пари да му помогне, както писал, да стъпи на крака.

Това са събитията, които терзаеха Феликс и го правеха най-нешастен от цялото семейство. Той би понесъл бедността и даже би се гордял с нея, стига тя да бе отплата за благородна постъпка, но неблагодарността на турчина и загубата на любимата Сафи бяха горчиви и непоправими злини. Но ето че пристигането на арабката вля нов живот в душата му.

Когато новината, че Феликс е лишен от богатство и обществено положение, стигнала в Ливорно, търговецът заповядал на дъщеря си да престане да мисли за любимия и да се приготви за завръщане в родината. Благородната душа на Сафи възнегодувала от тази заповед; опитала се да спори с баща си, но той напуснал вбесен стаята, като само повторил тираничната си заповед.

След няколко дни влязъл в стаята ѝ и набързо ѝ съобщил, че има основания да мисли, че пребиваването му в Ливорно е станало известно на властите, които щели незабавно да го предадат на френското правителство. Затова наел кораб, който щял да отплува след няколко часа за Константинопол. Дъщеря си смятал да повери на грижите на свой верен слуга, а тя да го последва по-късно с по-голямата част от имуществото им, още непристигнало в Ливорно.

Останала сама, Сафи си изработила собствен план на действие, който при така стеклите се обстоятелства считала за най-правилен. Мисълта да живее в Турция ѝ била омразна – срещу това говорели както религията ѝ, така и чувствата ѝ. В ръцете ѝ попаднали някакви писма на баща ѝ, от които научила за изгнанието на любимия си и местопребиваването му. Известно време се колебала, но накрая се решила. Взела със себе си личните си скъпоценности и известна сума пари и напуснала Ливорно с една прислужница, местна жителка, говореща турски, и отпътувала за Германия.

Пристигнала благополучно в един град, на около двадесет левги от къщата на дъо Ласей, но тук прислужницата тежко се разболяла. Сафи предано се грижела за нея, но клетото момиче починало и арабката останала сама, без да знае езика и без никакъв житейски опит. За щастие попаднала в добри ръце. Италианката била споменала мястото, за където пътували, и след смъртта ѝ стопанката на къщата, в която били отседнали, се погрижила Сафи да пристигне благополучно при възлюбения си.

ГЛАВА XV

Това е историята на обитателите на къщата, които толкова обичам. Тя дълбоко ме развълнува. Чрез нея ми се разкриха различните страни на обществения живот и се научих да се възхищавам от добродетелите и да ненавиждам човешките пороци.

Ала злото все още ми се струваше нещо далечно; около себе си виждах само доброта и великодушие и те разпалиха в мен желание да изляза и аз на сцената на живота, където могат да се проявяват такива възхитителни качества. Но като разказвам за духовното си развитие, не бива да изпускам едно обстоятелство, което се отнася към началото на месец август същата година.

Една нощ, по време на обичайните ми походи до близката гора, където си набавях храна и събирах гориво за закрилниците си, намерих на земята кожена чанта, в която имаше дрехи и няколко книги. Аз радостно сграбчих трофея и го отнесох в убежището си. За щастие книгите бяха написани на езика, който вече бях научил донякъде от обитателите на къщата; това бяха „Изгубеният рай“ и един том от „Животописите“ на Плутарх, както и „Страданията на младия Вертер“. Тези съкровища ми доставиха неизмеримо удоволствие; от този момент нататък аз неуморно ги изучавах и упражнявах ума си, докато приятелите ми се занимаваха с всекидневните си грижи.

Не мога да опиша въздействието, което имаха върху мен тези книги. Те родиха в съзнанието ми безброй нови образи и чувства, които понякога ме издигаха на крилата на възторга, но много по-често ме сгромолясваха в страшната бездна на отчаянието. В „Страданията на младия Вертер“, интересни не само поради простия и трогателен сюжет, са изказани толкова много различни мнения и се хвърля такава обилна светлина върху въпроси, която до този момент ми бяха неясни, че книгата се превърна за мен в неизчерпаем източник на удивление и размишления. Мирните семейни сцени, описани в нея, както и възвишените чувства и подбуди, така чужди на егоизма, се съгласуваха чудесно с онова, което виждах у моите приятели, и със стремежите, стаени в моите гърди. Самият Вертер ми се струваше по-съвършен от всички видени или въобразявани от мен същества; всичко в него бе непретенциозно, но трогваше до дъното на душата. Разсъжденията за смъртта и самоубийството неизбежно ме изпълниха с учудване. Аз не можех да навляза в същността на

темата, но все пак споделях мнението на героя, над чиято смърт плаках, без да си изясня напълно нуждата от нея.

Докато четях, опитвах се да приложа много от нещата към собствените си чувства и усещания. Струваше ми се, че в редица отношения приличам и същевременно странно се различавам от тези, за които четях и чиито разговори подслушах. Съчувствувах им и донякъде ги разбирах, но умът ми още не беше напълно развит; аз от никого не зависех и с никого не бях свързан. „Пътеката, водеща за никъде“, бе свободна за мен и никой нямаше да оплаче моята смърт. Аз бях мерзък на вид и с гигантски ръст. Какво означава това? Кой съм аз? Откъде съм? Накъде съм се запътил? Тези въпроси непрекъснато изплуваха в съзнанието ми, ала не бях в състояние да си отговоря.

Томчето с „Животописите“ на Плутарх, попаднало в мен, съдържаше биографиите на първооснователите на древните републики. Тази книга ми оказа съвсем различно въздействие от „Страданията на младия Вертер“. Въобразяваните от Вертер истории ми навяха мъчителна тъга, докато Плутарх ме учеше на възвишени идеи, издигаше ме над жалките ми разсъждения за самия себе си и ме караше да заобичам героите от древността и да им се прекланям. Много от нещата, които четях, бяха извън моето разбиране и личен опит. Имах някакви смътни познания за кралства, за безширни пространства, могъщи реки и необятни морета, ала бях напълно незапознат с градовете и големите струпвания на хора. Къщата на моите закрилници бе единствената школа, в която изучавах човешката природа, докато тази книга разкриваше нови, просторни арени на действие. Прочетох за хора, заети с обществени дела, управляващи или избиващи себеподобните си. Усетих как в гърдите ми се надигат пламенни стремежи към добродетелите и отвращение от пороците, доколкото разбирах значението на тези отвлечени думи и доколкото ги свързвах за себе си само с удоволствие или болка. Тези чувства ме накараха да се възхищавам от миролюбивите законодатели Нума, Солон и Ликург и да ги предпочитам пред Ромул и Тезей. Патриархалният живот на моите покровители ми бе внушил преди всичко тези понятия; ако, разбира се, запознанството ми с хората бе започнало от някой млад воин, жадуващ за слава и кръвопролития, сигурно щях да съм пропит от други чувства.

Ала „Изгубеният рай“ предизвика в мен различно, много по-дълбоко вълнение. Възприех го, както и останалите книги, попаднали в ръцете ми, като истинска случка. Образът на всемогъщия бог, воюващ със собствените си създания, събуди в мен всички възможни чувства на

изумление и страхопочитание. На няколко пъти правех паралели между описаните ситуации и собствената си съдба. И аз като Адам очевидно не бях свързан с никое друго живо същество, но във всяко друго отношение неговото положение силно се отличаваше от моето. Той бе произлязъл от ръцете на бог като великолепно творение, щастливо и процъфтяващо, под специалната закрила на своя създател. На него му бе позволено да разговаря и да се учи от по-висши създания, докато аз бях злочест, безпомощен и самотен. Много пъти се оприличавах повече на Сатаната, защото и аз като него наблюдавах отстрани блажения живот на покровителите си, и в мен също се надигаше горчива жлъч и завист.

Още едно обстоятелство засили и подкрепи тези чувства. Наскоро след като се бях заселил в укритието си, намерих в джоба на дрехата, която задигнах от лабораторията ти, някакви хартии. Отначало не им обърнах внимание, но сега, когато бях в състояние да разчета написано, започнах старателно да ги разучавам. Това бе дневникът ти за четирите месеца преди моето създаване. В него ти описваш с най-големи подробности всяка стъпка в хода на работата и водиш бележки за всекидневното си. Сигурно си спомняш за какво става дума. Ето го. Тук е отразено всичко, което има някакво отношение към злополучния ми произход; най-подробно са описани всички мерзки обстоятелства, довели до появата ми на бял свят; не си пропуснал нищо в обрисуването на гнусната ми, уродлива външност, и то с думи, отразяващи собственото ти отвращение, които аз никога не ще забравя. Призля ми, докато ги четях. „Проклет да е денят на моето раждане! – възкликнах с болка. – Проклет да е създателят ми! Защо си сътворил чудовище, от което дори ти се отвръщаш с ужас и омерзение? Господ със своето милосърдие е създал човека красив и привлекателен, по собствен образ и подобие, а моята външност е уродливо копие на твоята, още по-отвратително заради съществуващата прилика. Сатаната поне е имал своите събрата-дяволи, които са му се възхищавали и са го насърчавали, а аз съм самотен и ненавиждан.“

Така си размишлявах в часовете на униние и самота, но като гледах добродетелите на моите съседи, техния дружелюбен и доброжелателен характер, аз убеждавах сам себе си, че ако разберат с какво възхищение гледам на достойнствата им, не може да не се смият над мен и да не ми простят уродливия външен вид. Нима ще прогонят от прага си същество, макар и с чудовищна външност, което е помолило за тяхното съчувствие и приятелство? Реших поне да не се поддавам на отчаянието, а да се подготвя възможно най-добре за срещата, която ще реши моята

съдба. Отложих събитието с няколко месеца, защото значението, което придавах на успешния му изход, ме изпълваше със страх от евентуалния провал. Освен това ежедневният опит така развиваше ума ми, че не ми се искаше да предприема нещо, преди времето да е прибавило още към помъдряването ми.

Междувременно в къщата настъпиха няколко промени. Присъствието на Сафи донесе радост на обитателите, но освен това забелязах, че и животът им стана по-охолен. Феликс и Агата прекарваха повече време в забавления и разговори, а в труда им помагаша прислужници. Не бяха богати, ала сега в къщата цареше доволство, щастие и безоблачно спокойствие, докато аз с всеки изминат ден все повече се тревожех. Познанието, което трупях, ми даваше по-ясно да разбере, че съм само един жалък прокудените. Вярно е, че хранех надежди, но те се стопяваха, щом зърнех отражението си във водата или сянката, образувана от лунната светлина, колкото и да бяха смътни и нетрайни.

Опитвах се да превъзмогна тези страхове и да си вдъхна сили за изпитанието, на което бях решил да се подложя след няколко месеца; понякога даже позволявах на мислите си, неконтролирани от разума, да се понесат към райските градини и се осмелявах да си представям във въображението прекрасни дружелюбни създания, които ми съчувствуват и ме изваждат от мрачното състояние на духа; техните ангелски лица сияеха с утешаващи усмивки. Но това бяха само мечти; аз си няхах Ева да разсее тъгата ми и да сподели мислите ми; аз бях сам. Спомних си молбата на Адам към създателя си. А къде беше моят създател? Той ме бе изоставил – и аз го проклех с ожесточено сърце.

Така мина есента. С учудване и мъка наблюдавах как листата вехнат и се ронят от дърветата, а природата си възвръща голия и мрачен вид, както първия път, когато видях гората и чудната луна. Но аз не обръщах внимание на студеното време; бях по-добре приспособен към студа, отколкото към жегата. Ала най-голямата ми радост бяха цветята, птиците, веселото, гиздаво лято; когато те ме изоставиха, аз започнах отново да съсредоточавам вниманието си върху обитателите на къщата. Отминалото лято с нищо не намали щастieto им. Те се обичаха и си съчувствуваха, радостите им зависеха един от друг и не се нарушаваха от промените, настъпили в природата. Колкото повече ги наблюдавах, толкова по-силно ставаше желанието ми да ги моля за закрила и доброта, сърцето ми жадуваше тези прекрасни хора да ме опознаят и обикнат; върхът на мечтите ми бе да видя ласкавите им погледи, обърнати с обич към мен. Не смеех да допусна вероятността да се отвърнат с отвращение

и презрение. Нито един просяк не бе изгонен от прага им. Вярно, че аз щях да искам повече от храна и приют – имах нужда от доброта и съчувствие, но не мислех, че съм недостоеен за това.

Зимата напредваше; откак се бях събудил за животи, и природата настъпи пълен кръговрат. Вниманието ми се съсредоточи изцяло върху плановете как да се представя на моите покровители. Кроях какви ли не проекти и накрая се спрях на един: да вляза в къщата, когато там е само слепият старец. Бях достатъчно умен, за да съобразя, че неестествената ми уродливост бе главният източник на ужас за онези, които ме бяха видели. Гласът ми обаче, макар и дрезгав, не бе страшен; затова реших, че ако в отсъствието на децата предразположа към себе си стария дьо Ласей и се сдобия с неговото посредничество, бих могъл да спечеля и търпимостта на младежите.

Един ден, когато слънцето ярко осветяваше червените листа, настъла земята, и разпръскваше радост, но не и топлина, Сафи, Агата и Феликс се отправиха на дълга разходка, а старецът сам пожела да остане у дома. Когато децата му тръгнаха, той взе китарата си и изсвири няколко тъжни, но нежни мелодии, по-тъжни и по-нежни от всичко, което бях слушал преди. Отначало лицето му изразяваше удоволствие, но постепенно видът му стана замислен и удоволствието се смени с тъга, а след малко даже остави инструмента и дълбоко се замисли.

Сърцето ми започна силно да бие; това бе часът на изпитанието, който щеше да осъществи надеждите или да потвърди опасенията ми. Слугите отидоха до близкия панаир. Около къщата и вътре в нея всичко бе тихо и спокойно; случаят бе изключително подходящ и въпреки това, щом тръгнах да осъществявам плана си, краката ми се подкосиха и аз се отпуснах на земята. После отново станах, призовах на помощ всичката твърдост, на която бях способен, и дръпнах настрана дъските, с които маскирах входа на убежището си. Свежият въздух ме ободри, вдъхна ми решителност и аз се запътих към вратата на къщата.

Почуках.

– Кой е? – попита старецът. – Влезте. Влязох.

– Извинете ме, че така ви се натрапвам – започнах аз. – Аз съм пътник и се нуждая от малко одих. Ще ви бъда много благодарен, ако ми разрешите да поседна за няколко минути пред камината.

– Заповядайте – отговори дьо Ласей. – Ще се постарая да ви помогна с каквото мога, но за жалост децата ми не са в къщи и тъй като съм съляп, съжалявам, че няма да мога да ви нахраня.

– Не се безпокойте, добри стопанино, храна имам, единствено се

нуждая от топлина и почивка.

Седнах и двамата замълчахме. Разбирах, че всяка минута ми е скъпа, но не знаех как да започна разговора. Тогава старецът се обърна към мен:

– Съдейки по езика ви, пътниче, и вие сте французин като мен.

– Не, но израснах във френско семейство и разбирам само този език. Дошъл съм сега да моля закрила от едни приятели, които искрено обичам и се надявам да разположа към себе си.

– Те немци ли са?

– Не, французи. Но да поговорим за друго. Аз съм нещастно, самотно същество и нямам на този свят нито приятел, нито роднина. Тези добри хора, при които отивам, никога не са ме виждали и не ме познават. Много се страхувам, защото ако не успея, завинаги ще остана във от човешкото общество.

– Не се отчайвайте. Да нямаш приятели, е наистина голямо нещастие. Но човешките сърца, когато не са в плен на чисто себични интереси, са изпълнени с братска любов и милосърдие. Затова осланяйте се на надеждите си и ако тези хора са добри и сърдечни, не се отчайвайте.

– Те са много мили – най-прекрасните хора на света. Но за жалост са предубедени срещу мен. Аз имам кротък нрав, до този момент никому зло не съм сторил, дори напротив – правил съм добро. Но очите им са замъглени от фатално предубеждение и там, където трябва да видят един чувствителен и добър приятел, те виждат само едно отвратително чудовище.

– Жалко наистина, но ако действително няма в какво да бъдете упрекнат, не можете ли да разсеете заблудата им?

– Точно това ще се опитам да направя и затова именно толкова се страхувам. Много обичам тези приятели и без тяхно знание месеци наред се опитвам да им служа, но те си мислят, че искам да им причиня зло и това е именно предубеждението, което трябва да разсея.

– Къде живеят вашите приятели?

– Недалеч оттук.

Старецът замълча, но после продължи:

– Ако ми разкажете откровено и подробно историята си, може би ще се опитам да ги предразположа към вас. Аз съм сляп и не мога да съдя за външността ви, но в думите ви има нещо, което ме убеждава във вашата искреност. Аз съм само беден изгнаник, но би ми доставило истинско удоволствие да направя услуга на ближния си.

– Добри човече! Благодаря ви и приемам вашето великодушно

предложение. Със своята доброта вие ме вдигате от праха. Надявам се, че с ваша помощ няма да бъда отлъчен от обществото на вашите ближни.

– Да пази господ! Дори да сте истински престъпник, отлъчването само ще ви доведе до отчаяние и няма да ви обърне към доброто. Аз и семейството ми сме невинно осъдени, затова, вярвайте, искрено ви влизам в положението.

– Как да ви се отплатя, благородни добродетелю? За пръв път чувам добри думи от вашата уста, ще ви бъда вечно признателен. А доброта ви ме кара да се надявам на радушен прием у приятелите, с които ще се срещна.

– Бихте ли ми казали имената и адреса на тези приятели?

Аз млъкнах. Ето го, мислех си, решаващия миг, който или ще ме ограби, или ще ме ощастливи за цял живот. Напразно се опитвах да насъбера смелост, за да отговоря – усилието само ме лишаваше и от последни сили. Аз рухнах върху един стол и гръмко се разридах. В този момент чух стъпките на младите си покровители. Нямах време за губене. Сграбчих ръката на стареца и извиках:

– Дойде мигът! Спасете ме и ме закриляйте! Вие и вашето семейство сте приятелите, към които се стремя. Не ме изоставяйте в часа на изпитание.

– Боже мой! – извика старецът. – Но кой сте вие? Тук вратата се разтвори и в стаята влязоха Феликс.

Сафи и Агата. Кой ще опише ужаса им, когато ме видяха? Агата припадна, Сафи не бе в състояние да помогне на приятелката си и побягна навън, а Феликс се хвърли напред и със свръхчовешко усилие ме откъсна от стареца, чиито колене прегръщах. Обзет от ярост, той ме събори на земята и силно ме удари с тояга. Аз можех да го разкъсам на парчета, както лъв разкъсва антилопа. Ала сърцето ми бе свито от горчива болка и аз се въздържах. Видях, че се кани пак да ме удари, но обладан от мъка, избягах от къщата и се скрих, незабелязан от никого, в моя навес.

ГЛАВА XVI

О, проклет създателю! Защо продължих да живея? Защо в същия миг не изгасих искрата на живота, която ти така безотговорно запали? Не знам; отчаянието още не ме бе обхванало, усещах по-скоро ярост и жажда за мърт. С удоволствие бих унищожил къщата и нейните обитатели и бих се насладил на писъците и страданията им.

Когато нощта се спусна, аз излязох от убежището си и тръгнах да бродя из гората; и тук, без да се страхувам, че някой ще ме чуе, дадох воля на болката си и започнах да вия. Бях като див звяр, разбил в яростта си капана; рушах всичко по пътя си и се мятах из гората с бързината на елен. Каква ужасна нощ прекарах! Студените звезди светеха подигравателно, а голите дървета размахваха клони над главата ми; от време на време тишината се нарушаваше от мелодичното пеене на някоя птичка. Всички освен мен почиваха или празнуваха и само аз, подобно на Сатаната, носех в себе си собствения си ад и не срещайки нигде съчувствие, жадувах да изтръгнам дърветата с корените, да сея хаос и разруха, а след това да се люблювам на разрушеното от мен.

Но на подобни изстъпления не можех да се радвам дълго време; прекаленото физическо усилие ме изтощи и аз се отпуснах върху мократа земя в безсилно отчаяние. Измежду милионите хора на земята нямаше ни един, който да се смили над мен или да ми помогне; защо тогава да изпитвам жал към враговете си? Не! От този момеят нататък аз обявих вечна война на целия човешки род и най-вече на онзи, който бе ме създал и обрекъл на непоносими мъки.

Слънцето изгря; дочуха се човешки гласове и разбрах, че няма да мога да се прибера по светло в убежището си. Затова се скрих в гъстия храсталак и реших да посветя близките часове на размишления върху своето положение.

Слънчевата светлина и чистият въздух донякъде ми възвърнаха спокойствието; а след като размислих над случилото се в къщата, стигнах до неизбежния извод, че прекалено съм избързал със заключенията. Нямаше съмнение, че бях действувал необмислено. Думите ми очевидно бяха предразположили стареца към мен и аз сглупих, като се показах пред очите на децата му. Трябваше преди всичко да накарам стария дьо Ласей да свикне с мен и постепенно да се разкрия на останалите членове от семейството, когато вече са готови да ме приемат. Грешката обаче не

ми се стори непоправима и след дълъг размисъл реших да се върна в къщата, да поговоря пак със стареца и да го спечеля на своя страна.

Тези мисли ме успокоиха и след пладне заспах дълбок сън; но възбудената ми кръв не ми позволи да се насладя на мирни сънища. Странната сцена от предишния ден се разиграваше непрестанно пред очите ми: жените се разбягваха, а разяреният Феликс ме откъсваше от коленете на баща си. Събудих се изнемощял и открих, че вече е нощ; изпълзах от укритието си и тръгнах да търся храна.

След като задоволих глада си, аз се отправих по добре познатата пътека към къщата. Там цареше тишина. Вмъкнах се в навеса си и млъчливо зачаках часа, когато семейството обикновено се събуждаше. Този час мина, слънцето се издигна високо в небето, а те все не се появяваха. Разтреперах се в предчувствие на голямо нещастие. Вътре в къщата беше тъмно и не се чуваше нито звук; не мога да опиша колко мъчителна бе тази неизвестност.

Минаха двама селяни, спряха недалеч от къщата и завързаха оживен разговор, като силно жестикулираха; но не разбрах за какво става дума, защото говореха на езика на своята страна, който се различаваше от този на покровителите ми. Скоро обаче се появи и Феликс заедно с някакъв човек. Изненадах се, защото бях сигурен, че не е излизал тази сутрин от къщата, и с вълнение затаих дъх, за да разбере от приказките им причината за това неочаквано появяване.

– Давате ли си сметка – каза събеседникът му. – че ще трябва да платите наема за три месеца и ще загубите реколтата от градината? Не искам да се възползувам от чуждата беда, затова ви моля да размислите още три дни.

– Няма смисъл – отговори Феликс. – Ние не можем да останем повече в къщата. Баща ми се разболя много тежко в резултат на събитията, които ви разказах. Жена ми и сестра ми не могат да се съвземат от ужаса, който изживяха. Моля ви, не се опитвайте да ме разубеждавате. Ето ви къщата, само ни помогнете да се махнем час по-скоро.

Докато говореше, Феликс целият трепереше. Дватама влязоха вътре, но останаха само няколко минути, след което си тръгнаха. Оттогава не съм виждал никого от семейство дьо Ласей.

Останалата част от деня прекарах в навеса си в дълбоко и тъпо отчаяние. Покровителите ми си заминаха и така се прекъсна единствената ми връзка със света. За пръв път ме обзеха чувства на мъст и омраза и не направих никакъв опит да ги обуздая. Напротив, оставих течението да ме влачи и насочих мислите си към разрушение и смърт. Като си

припомнех обаче моите приятели, кроткия глас на дъо Ласей, ласкавия поглед на Агата и изящната красота на арабката, тези мисли изчезваха и сълзите донякъде ме облекчаваха. Но в следващия миг се сещах, че са ме отблъснали и изоставили, и в мен отново започваше да бушува неистова ярост и тъй като нямаше върху кого да стоваря гнева си, нахвърлях се обезумял върху неодошевени предмети. Щом падна нощта, оградих къщата с какви ли не лесно запалими материали и след като унищожих и последното растение в градината, зачаках с едва сдържано нетърпение луната да се скрие, за да започна да действувам.

През нощта от гората задуха силен вятър и бързо разпръсна облаци-те, които блуждаеха из небето; поривите му нарастваха мощно, лавино-образно и разгоряха в душата ми някакво безумие, което отнесе всички прегради на разума и мисълта. Запалих сухо клонче и заскачах около обречената къща с очи, вперени на запад, в хоризонта, до който луната почти се докосваше. Най-после част от нейния диск се скри и аз замахнах с факела си, а когато изцяло залезе, изкрещях диво и запалих сламата, сухия мъх и съчките, които бях натрупал. Вятърът раздуха огъня и скоро пламъците обхванаха цялата къща, прегърнаха я, погълнаха я с раздвоените си пагубни езици.

Щом се убедих, че нищо вече не е в състояние да спаси дори част от постройката, аз напуснах мястото и се скрих в гората.

Пред мен беше целият свят – накъде да тръгна? Реших да бягам далеч от местата, където толкова бях изстрадал. Ала за мен, омразния и презрения, всеки край еднакво криеше ужаси. Най-после се сетих за теб. От дневника ти бях научил, че ти си моят баща, моят създател, а към кого можех да се обърна в такъв момент, ако не към този, който ми бе дарил живота? Географията не правеше изключение от уроците, които Феликс преподаваше на Сафи. От тях бях научил приблизителното разположение на различните страни в света. В дневника си ти споменавах Женева като свой роден град и именно натам реших да се отправя.

Но как да се ориентирам? Знаех, че трябва да пътувам в югозападна посока, за да стигна целта си, но слънцето бе единственият ми пътеводител. Не ми бяха известни названията на градовете, през които щях да мина, нито можех да получа сведения от някой човек, но не се отчаях. Единствено от теб можех да очаквам помощ, макар и да изпитвах само омраза. Безчувствен, безсърдечен създател! Ти ме дари с чувства и страсти, а после ме захвърли на произвола, като ме превърна в предмет на всеобщо презрение и отвращение. Но само от теб можех да изисквам съчувствие и грижи и реших да търся при теб справедливостта, която

напрасно се опитвах да намеря у другите същества, наричащи себе си хора.

Пътешествието ми бе дълго и страдах непоносимо. Беше късна есен, когато напуснах местата, където така дълго бях живял. Пътувах само нощем, от страх да не срещна някой човек. Природата около мен вехнеше, слънцето престана да грее, огромните реки замръзнаха, земята се втвърди, стана ледена и гола и никъде не намирах подслон. О, земя! Колко често прокллинах причината за съществуването си! Всички добри чувства ме напуснаха, изпълних се със злоба и горчивина. Колкото повече приближавах родните ти места, толкова по-силно усещах как в гърдите ми се разгаря духът на отмъщението. Падна сняг и водите замръзнаха, но аз не спирах никъде. Случайни знаци ми служеха за ориентир, а и в ръцете ми попадна карта на страната, но ме един път значително се отклонявах от пътя си. Силните чувства на омраза не ми даваха да си отдъхна и всичко подхранваше моята ярост и отчаяние.

Особено ме ожесточи една случка, която стана вече в пределите на Швейцария, когато слънцето започна да црипича, а земята се раззелени.

Обикновено през деня почивах и тръгвах на път едва когато нощта напълно ме скриваше от човешки погледи. Една сутрин обаче, като се убедих, че пътеката минава през много гъста гора, аз се осмелих да продължа пътешествието си и след изгрев слънце; денят, един от първите пролетни дни, подеждува ободрително дори на мен – така ярко светеше слънцето и толкова ароматен бе въздухът. Усетих как в гърдите ми се съживяват нежни и радостни чувства, които отдавна мислех за умрели. Изненадан от тези нови усещания, аз си позволих да им се отдам и забравил самотата и грозотата си, осмелих се даже да бъда щастлив. Тихи сълзи отново оросиха бузите ми и дори благодарно вдигнах влажен взор към това благословено слънце, дарило ме с толкова радост.

Дълго кръжих по горските пътеки, докато най-после стигнах края на гората, където течеше дълбока и бърза река. Над нея бяха свели клонови безброй дървета, целите напълнили през свежия сезон. Спрях и започнах ха се колебая по коя пътека да продължа, но в този миг дочух човешки гласове, които ме накараха веднага да се скрия зад един кипарис. Едва успях да сторя това и към укритието ми дотича със смях младо момиче, което, изглежда, се криеше от някого. То продължи да тича по стръмния бряг на реката, но внезапно се подхлъзна и падна в бързия поток. Изскочих от укритието си, спасих я с огромно усилие поради силното течение и я измъкнах на брега. Беше в безсъзнание и аз направих всичко възможно да я съживя, но ме прекъсна появата на един селянин,

вероятно същия, от когото тя бягаше на шега. Щом ме видя, той се впусна към мен, изтръгна момичето от ръцете ми и забързано се отправи навътре в гората. Аз ги последвах, без да съзнавам защо, но като ме видя, мъжът насочи срещу мен пушката, която носеше, и стреля. Аз паднах, а ранилият ме още по-бързо се скри в гората.

Ето каква бе отплатата за моята доброта. Бях спасил човек от сигурна смърт и за награда се гърчех в ужасни болки – изстрелът бе разкъсал мускула и раздробил костта ми. Удоволствието, което изпитвах само минути преди това, бе изместено от бесен гняв и аз заскърцах със зъби. Обезумял от болка, дадох клетва за вечна омраза и мъст към цялото човечество. Но болезнената рана ме омаломощи, пулсът ми замря и аз припаднах.

Няколко седмици влачих жалко съществуване в гората, като се опитвах да излекувам раната. Куршумът бе попаднал в рамото ми и не знаех дали е още там, или е излязъл; във всеки случай нямах начин да го извадя. Страданията ми се отежняваха от подтискащото чувство за несправедливост и неблагодарност. Всеки ден се кълнях в смъртно отмъщение, което единствено можеше да ме възнагради за всички мъки и оскърбления.

След няколко седмици раната зарасна и аз продължих пътя си. Яркото слънце и свежият полъх на пролетта не можеха вече да облекчат трудностите, който изпитвах; всички радости ми се струваха подигравка, която обиждаше неутешимата ми душа и ме караше да страдам още по-мъчително, че не съм създаден за Щастие.

Ала трудният ми път приближаваше своя край и след още два месеца найближих околностите на Женева.

Свечеряваше се, когато пристигнах и реших да ношувам в близките ниви, за да обмисля по какъв начин да се обърна към теб. Налегнаха ме умора и глад и съвсем не бях в настроение да се наслаждавам на нежния вечерен полъх или на гледката, която представляваше залязващото слънце зад грамадните върхове на Юра.

Леката дрямка ми помогна да почина от мъчителните мисли, но ме сепна появата на прелестно дете, което се втурна в укритието ми с устрема на възрастта си. Погледнах го и ми хрумна една мисъл – а именно че това малко същество е все още непредубедено и е живяло прекалено кратко време, за да се ужасява от грозотата. Следователно, ако успее да го хвана и да го направя свой другар и приятел, няма да съм вече така самотен на тази населена земя.

Поддадох се на това хрумване, хванах момчето, като минаваше

покрай мен, и го придърпах към себе си. Щом обаче ме съзря, то закри лицето си с ръце и започна да пищи сърцераздирателно; аз махнах ръцете му насила и казах:

– Защо викаш, момче? Нищо лошо няма да ти направя, само ме изслушай.

То започна отчаяно да се съпротивява.

– Пусни ме! – викаше то. – Чудовище! Гаден изрод! Ти искаш да ме изядеш, да ме разкъсаш на парчета. Ти си човекоядец! Пусни ме или ще кажа на татко!

– Момченце, ти никога вече няма да видиш баща си. Ти трябва да дойдеш с мен.

– Гадно чудовище! Пусни ме! Баща ми е съдия – той се казва Франкенщайн и ще те накаже. Не смей да ме държиш!

– Франкенщайн! Значи, ти си от лагера на моя враг, на когото съм се заклел вечно да отмъщавам. Ти ще си първата ми жертва.

Детето продължаваше да се съпротивява и да ме нарича с какви ли не слова, които ме изпълваха с отчаяние. Хванах го за врата, за да го накарам да млъкне, и миг след това то се отпусна мъртво в краката ми.

Гледах жертвата си и сърцето ми се преизпълни с чувство на дяволско тържество и възбуда; плеснах с ръце и възкликнах:

– Аз също мога да сея разруха, врагът ми не е неуязвим, тази смърт ще го доведе до отчаяние и множество други нещастия ще го изтерзаят и смажат.

Както гледах детето, изведнъж на гърдите му забелязах нещо блестящо. Взех го в ръце: оказа се портрет на една прекрасна жена. Въпреки бушуващата в мен злоба, той ме привлече и смекчи чувствата ми. Няколко мига наблюдавах с удоволствие тъмните очи, оброчени с гъсти мигли, прекрасната уста. Но яростта ми скоро се възвърна: спомних си, че съм лишен от радостите, които са способни да дарят такива красиви създания, и че ако тази, която съзерцавах, би ме видяла, божествената й доброта би се сменила с отвращение и ужас.

Чудно ли е тогава, че тези мисли ме хвърляха в гняв? Едно само не разбирам – как в този момент, вместо да изразявам чувствата си само с болезнени възклицания, не се нахвърлих върху човечеството и не загинах, опитвайки се да го унищожа.

Обладан от тези чувства, аз напуснах мястото, където извърших убийството, и потърсих по-уединено убежище; попаднах в един хамбар, който ми се видя празен. Върху сламата спеше жена – млада и макар и не така красива като жената на портрета, който държах в ръката си, с

много приятна външност, цветуща в своята прелестна младост и здраве. Ето, помислих си, една от онези, чиито усмивки даряват радост на всички, но не и на мен. Наведох се над нея и прошепнах: „Събуди се, красавице, твоят любим е тук и е готов да даде живота си само за един твой ласкав поглед – събуди се, любима!“

Спящата се размърда; прониза ме тръпка на ужас. Ами ако наистина се събуди и ме види, а после ме прокълне и разобличи като убиец? А сигурно щеше да постъпи именно така, ако сънените ѝ очи се отворят и ме съзрат. Тази мисъл ме вбеси и в мен се събуди демонът – не аз, тя ще страда, тя ще плати за убийството, което извърших, защото завинаги съм лишен от всичко, което тя може да даде. Коренът на престъплението може да се потърси в нея – нека тогава тя изтърпи наказанието. Благодарение на уроците на Феликс и кървавите закони на човечеството аз знаех как се върши зло. Наведох се и поставих портрета на сигурно място в една от гънките на роклята. Тя пак се размърда и аз побягнах.

Няколко дни бродих около местата, където се разиграха тези събития; понякога ми се искаше да те срещна, а друг път решавах да напусна завинаги този свят на страдания. Най-накрая се качих в планината и сега бродя из тази пустош, разяждан от бушуващи страсти, които само ти можеш да уталожис. Ние няма да се разделим, докато не ми обещаеш да изпълниш искането ми. Аз съм самотен и нещастен, хората не желаят да общуват с мен, но едно същество, също толкова безобразно, колкото съм и аз, няма да ме отблъсне. Моята другарка трябва да е съвсем като мен, със същите недостатъци. Ти трябва да я създадеш.

ГЛАВА XVII

Чудовището млъкна и впери в мен очи в очакване на отговор. Ала аз бях изненадан, объркан и не можех да си събера мислите, за да разбера какво точно иска от мен. Той продължи:

– Трябва да ми създадеш жена, за да живея с нея в любов и съгласие, без които не мога. Само ти можеш да направиш това. Имам право да го изисквам от теб и ти не можеш да ми откажеш.

Последната част от историята му с нова сила възбуди моя гняв, потухнал, докато ми разказваше за мирния си живот сред семейството на дъо Ласей; затова, като чух тези думи, не можах да овладее своята ярост.

– Отказвам категорично – отговорих аз – и никакви мъчения не са в състояние да изтръгнат съгласието ми. В твоите възможности е да ме направиш най-нещастния човек, но не можеш да ме накараш да падна в собствените си очи. Да създам подобно на теб същество, та двамата със съвместни усилия да опустоши-те света! Махай се! Това е моят отговор; можеш да ме подложиш на изтезания, но съгласието ми няма да изтръгнеш.

– Ти си несправедлив – отвърна чудовището, – но вместо да те заплашвам, аз съм готов да те убеждавам. Аз съм зъл, защото съм нещастен. Та нали всички бягат от мен и ме ненавиждат! Самият ти, моят създател, си готов с удоволствие да ме разкъсаш на парчета; помисли за това и ми отговори – защо трябва да изпитвам жал към някой човек, след като мен никой не ме жали? Ако ти можеше да ме блъснеш да падна в една от тези ледени пропасти и да ме унищожиш – мен, собственото си творение, нямаше да наречеш това убийство. Защо да шадя хората, след като те ме презират? Нека живеят с мен в мир и съгласие и тогава, вместо да им вредя, аз ще ги обсия с всички възможни блага и със сълзи на очи ще им благодаря, че ги приемат. Но това е невъзможно; човешките чувства са непреодолима преграда за такъв съюз. Аз обаче не мога да се примиря с това като покорен роб. Аз ще отмъстя за обидите – щом не мога да внуша любов, тогава ще предизвикам страх. Кълна се, че ще стоваря неугасимата си омраза главно върху теб, моя заклет враг, защото си ме създал. Пази се! Ще направя всичко, за да те унищожа, и няма да спра, докато не опустоша сърцето ти и не прокълнеш часа, когато си се родил!

Тези думи той произнесе с дяволска злоба. Лицето му се сгърчи в най-мерзка гримаса, която човешки поглед не би могъл да понесе; но след малко се поуспокои и продължи:

– Исках да те убедя. Тези силни чувства могат само да ми навредят в твоите очи, защото не желаеш да разбереш, че именно ти си причината за тях. Ако някой се отнесе добре с мен, аз бих му се отплатил стократно и само заради него бих се помирил с човешкия род. Но това са неосъществими мечти. Докато от теб искам нещо разумно и скромно – нужно ми е същество от другия пол, ала също така отвратително като мен. Радостта от това не е кой знае колко голяма, но е единственото, на което смея да се надявам, и затова ще се задоволя с малко. Да, ние ще бъдем чудовища, откъснати от света, но това само ще ни привърже още по-силно един към друг. Животът ни няма да е щастлив, но зло никому няма да сторим и няма да страдаме, както страдам сега аз. О, създателю, направи ме щастлив, накарай ме да ти бъда признателен за тази единствена милост! Позволи ми да повярвам, че мога да събудям съчувствие поне в едно-единствено същество, не отхвърляй молбата ми!

Това ме трогна. Потреперах при мисълта за възможните последствия, ако се съглася, но съзнавах, че в доводите му има нещо справедливо. Разказът му и чувствата, които сега изрази, показваха, че е надарен с доброта. Не му ли дължах като негов създател малкото щастие, което бях в състояние да му дам? Той забеляза промяната в настроението ми и продължи:

– Ако се съгласиш, то нито ти, нито кой да е друг човек някога ще ни види – аз ще замина за необятните простори на Южна Америка. Храната ми не е като вашата – няма да убия нито агне, нито козле, за да заситя апетита си, стигат ми жълдите и дивите плодове. Моят другарка ще бъде като мен и ще се задоволява със същото. За легло ще ни служат сухите листа, слънцето ще ни свети, както свети за всички хора, и лъчите му ще карат храната ни да зрее. Картината, която ти рисувам, е мирна и човечна и ти не може да не почувствуваш, че да я отхвърлиш, значи да проявиш излишно властолюбие и жестокост. Колкото и да си безжалостен към мен, сега чета в очите ти съчувствие; дай ми да се възползувам от благоприятния момент и да те накарам да ми обещаеш това, което така пламенно желая.

– Ти обещаваши – отговорих аз – да напуснеш населените места и да отидеш да живееш в пустини, където само дивите зверове ще ти бъдат дружина. Как можеш ти, който така жадуваш за човешка любов и съчувствие, да останеш завинаги в изгнание? Ти ще се завърнеш и ще

потърсиш отново добротата им и отново ще се сблъскаш с омраза. Злобата ти ще се възроди, а този път ще имаш и помощник за разрушителните си страсти. Това не бива да се случи – престани да настояваш, не мога да се съглася.

– Колко са непостоянни чувствата ти! Преди минута само ти бе трогнат от моите доводи – защо се ожесточи отново срещу жалбите ми? Кълна ти се в земята, на която живея, и в теб, който си ме създал, че заедно с моята другарка, която ще ми дадеш, ще напусна хората и ще се задоволя с живота в най-дивите места! Злобните страсти ще ме оставят, защото ще имам някой да ме обича. Животът ми ще потече спокойно и в предсмъртния си час не ще прокълна създателя си.

Думите му имаха върху мен странно въздействие. Съчувствувах му и понякога изпитвах желание да го утеша, но щом го погледнех и видех отвратителната безформеност, която се движеше и говореше, в мен всичко се преобръщаше и чувствата ми се изместваха от ужас и ненавист. Опитвах се да заглуша тези усещания; казвах си, че след като не мога да поправа нищо, то нямам право да му откажа поне малкото щастие, което бях в състояние да му дам.

– Заклевах се да не причиняваш зло – казах аз, – но нали ти вече показва на какво озлобление си способен – как да повярвам на думите ти? Откъде да знам, че и това не е притворство, което ще допринесе за твоето тържество, след като ти предоставя още по-широк простор за отмъщение?

– Какво искаш да кажеш? С мен шега не бива – искам отговор! Ако нямам близък и любим човек, ще се отдам на омраза и порок; обичта на друго същество ще премахне причината за моите престъпления и аз така ще изчезна от света, че никой никога няма да чуе за мен. Моите злодеяния са плод на принудителната ми самота, която ненавиждам; а добродетелите ми неминуемо ще разцъфтят, щом започна да живея в разбираемост с равен на себе си. Аз ще усещам привързаността на едно мислещо същество и ще се превърна в звено от веригата на живота и събитията, от която сега съм изключен.

Помълчах малко, за да размисля над думите му и всички негови доводи. Помислих си за добродетелите, показани от него в началото на жизнения му път и за това как всичко е било изличено от погнусата и презрението, с които са се отнесли към него покровителите му. Не забравих също и за силата и заплахите му: едно същество, научено да живее в ледените пещери и да бяга от преследвача си по ръба на непристъпна пропаст, притежава способности, с които е невъзможно да се

пребори човек. След дълги размисли стигнах до извода, че справедливостта, която дължа както на него, така и на ближните си, изисква да изпълня молбата му. Затова се обърнах към него и казах:

– Ще изпълня желанието ти, ако ми дадеш тържествена клетва да напуснеш завинаги Европа и всяко населено място веднага щом ти предам жена, която да сподели изгнанието ти.

– Кълна се – извика той – в слънцето, в синьото небе, в огъня на любовта, пламтящ в гърдите ми, че ако изпълниш молбата ми, няма да ме видиш, докато те съществуват. Връщай се у дома и започни работа – аз ще следя как напредваш с неопишуемо напрежение и знай едно – щом свършиш, ще се появя.

Като произнесе тези думи, той веднага изчезна, сякаш се страхуваше да не променя решението си. Видях как се спусна надолу по планината по-бързо от летящ орел; след малко се изгуби сред вълнистото море на ледовете.

Разказът му бе продължил през целия ден и когато си тръгна, слънцето вече залазваше. Знаех, че трябва незабавно да слеза в долината, за да не ме завари нощта, но на сърцето ми беше тежко и това забавяше вървежа ми. Потънал в мисли за станалото през деня, с голямо усилие преодолявах лъкатушните тесни пътечки, като внимавах да не стъпя накриво. Беше вече дълбока нощ, когато стигнах до мястото за почивка по средата на пътя и приседнах до чешмата. Между разкъсаните облаци проблясваха звезди, зад гърба ми се издигаха черни ели, а тук-таме на пътя се търкаляха съборени дървета. Беше сурова и величествена картина, която ме наведе на странни мисли. Заплаках горчиво, скръстих ръце в отчаяние и възкликнах: „О, звезди, облаци и ветрове – вие се надсмивате над мен! Ако наистина ви е жал за мен, лишете ме от чувства и памет, превърнете ме в нищо, ако ли не – изчезнете и ме оставете в пълна тъмнина!“

Това бяха несвързани и мрачни мисли, но не мога да ви опиша колко ме гнетеше вечното проблясане на звездите и как се вслушвах във всеки полъх на вятъра, като че беше злокобен *сироко*, заплашващ ме с гибел.

Съмна се, преди да стигна в село Шамуни, и без да си отдъхна, продължих за Женева. Дори самият аз не бях наясно с чувствата в гърдите ми – те ми тежаха като планина и тяхната огромност притъпяваше дори страданията ми. В такова състояние се прибрах у дома при близките си. Измъченият ми вид и обезумелият поглед силно ги разтревожиха, но аз не отговорих на въпросите им, а и почти нищо не казах. Имах

чувството, че над мен тегне проклятие, че нямам право да търся съчувствието им, че никога вече няма да се наслажда на тяхното общество. Ала дори и в такъв един момент ги обичах до самозабрава и реших, за да ги спася, да се посветя на омразната задача. Перспективата за тази работа караше всяка друга страна от живота да ми изглежда като сън – само тази мисъл ми се струваше реална.

ГЛАВА XVIII

Минаваха ден след ден, седмица след седмица, откак се завърнах в Женева, а все не можех да събера достатъчно смелост, за да се заловя за работа. Страхувах се от отмъщението на демона, излъган в надеждите си, но въпреки това не бях в състояние да преодоля погнусата си от натрапената ми задача. Оказа се, че не мога да създам жена, без отново да посветя месеци на обстойни проучвания и изследвания. Бях чул за някакви открития, направени от английски учени; сведенията за тях можеха да се окажат от съществено значение за успеха на моята работа и често си мислех да помоля баща ми да даде съгласието си да посетя с такава цел Англия. Ала се залавях за всеки предлог само и само да отложя първата крачка към едно начинание, чиято спешност започна да ми се струва все по-съмнителна. В мен наистина бе настъпила промяна – здравето ми, силно разклатено от всичко преживяно, се бе възстановило, а духът ми, непомрачаван от спомена за злополучното обещание, съответно се извисяваше. Баща ми наблюдаваше с удоволствие тази метаморфоза и започна да мисли за едно: как най-добре да изтръгне остатъците ох моята печал, която се връщаше от време на време на пристъпи и закриваше изгриващото слънце с безпросветен мрак. В такива моменти търсех убежище в пълна самота. Прекарвах по цели дни на езерото, сам в малката си лодка, мълчалив и безучастен, съзерцавах облаците, заслушан в плисъка на вълните. Но свежият въздух и яркото слънце почти винаги ми възвръщаха душевния покой и когато се прибирах у дома, отговарях на поздравите на близките си с по-широка усмивка и олекнало сърце.

Веднъж, когато се завърнах у дома след една такава разходка, баща ми ме дръпна настрана и се обърна към мен със следните думи:

– С радост забелязвам, мили синко, че се връщаш към предишните си любими занимания и отново идваш на себе си. Обаче все още си нещастен и избягваш общуването с нас. Известно време недоумявах какви са причините за това ти поведение, но вчера ми хрумна една догадка и ако съм прав, моля те да го признаеш. Сдържаност в подобен случай е не само безполезна, но може да навлече на всички ни тройно по-големи нещастия.

Аз целият се разтреперах от това встъпление, но той продължи:

– Признавам, сине, че винаги съм гледал на брака ти с нашата мила

Елизабет като на завършек на семейното ни щастие и опора за моите старини. Вие сте привързани от най-ранно детство, заедно учихте и изглеждахте напълно подходящи един за друг по склонности и вкусове. Но човешкият опит е дотолкова сляп, че това, което смятаме за най-добър път към осъществяването на моя план, може изцяло да го е провалило. Вероятно гледаш на нея като на сестра и не изпитваш никакво желание да я направиш своя жена. Нещо повече – възможно е да си срещнал друга, която обичаш, и смятайки се обвързан с Елизабет с честната си дума, се бориш с чувствата си и това ти причинява мъчителните страдания, които явно изживяваш.

– Успокой се, татко. Обичам братовчедка си нежно и искрено. Не съм срещнал жена, която да събуди по-горещо възхищение и обич от Елизабет. Всичките ми бъдещи надежди и планове се упоават на нашия предстоящ съюз.

– Скъпи Виктор, твоите думи по този въпрос ми доставиха радост, каквато отдавна не съм изпитвал. Щом чувствата ти са такива, то ние ще бъдем щастливи въпреки неотдавнашните печални събития. Но аз искам да разсея тъкмо този мрак, обвинил душата ти. Отговори ми дали имаш нещо против да обявим незабавно предстоящата сватба? Сполетяха ни големи нещастия и тава, което се случи, наруши спокойствието, подобаващо на моята възраст и здравословно състояние. Ти си по-млад, но аз не мисля, че при твоето богатство един ранен брак би попречил на бъдещите ти планове да се отличиш и да служиш на хората. Не мисли обаче, че възнамерявам да ти налагам щастие или че забавянето от твоя страна сериозно ще ме обезпокои. Изтълкувай правилно думите ми и, моля те, отговори ми искрено и с доверие в мен.

Изслушах мълчаливо баща си и дълго време не бях в състояние да му дам отговор. Безброй мисли се въртяха в главата ми и аз се опитвах да стигна до някакво решение. Уви! Мисълта за незабавен брак с Елизабет ми внушаваше ужас, объркваше ме. Бях обвързан с тържествено обещание, което нито бях изпълнил, нито смеех да наруша, защото в такъв случай невъобразими беди щяха да се стоварят върху мен и обреченото ми семейство. Можех ли да празнувам сватба с този смъртоносен товар на шията си, който ме теглеше към земята? Бях длъжен да изпълня задължението си и да дам на чудовището възможност да изчезне заедно с другарката си и чак тогава да се насладя на щастие в женитба, от която очаквах мир и покой.

Мислех също така за неотложната необходимост да замина за Англия или да завържа продължителна кореспонденция с тамошните учени,

чиито знания и открития ми бяха крайно нужни за предстоящата работа. Вторият начин да се добера до желаните сведения беше бавен и незадоволителен; освен това изпитвах непреодолимо отвращение при мисълта да се заема с гнусната си задача в бащината къща, при постоянното общуване с любимите ми хора. Знаех, че са възможни хиляди нещастни случайности, и дори най-незначителната от тях можеше да разкрие една тайна, която би накарала всички свързани с мен хора да се разтреперят от ужас. Съзнавах също, че често ще губя самообладание и способността да прикривам мъчителните чувства, които ще ме терзаят по време на нечестивата ми работа. Трябваше през това време да се откъсна от всички любими същества. Веднъж като започна, всичко ще приключи бързо и ще мога да се завърна в семейството си в мир и щастие. Изпълня ли обещаното, чудовището завинаги ще изчезне. Или (както си представяше безразсъдната ми фантазия) може да го сполети нещо, което да го унищожи и да сложи край на моята робия.

Тези чувства продиктуваха отговора ми. Изразих желание да посетя Англия, но скрих истинските подбуди за тази молба и я прикрих зад обстоятелства, които не предизвикаха подозрение, а същевременно така настоявах за необходимостта от това пътуване, че баща ми бе принуден да даде съгласието си. Той с радост откри, че съм в състояние да извлека удоволствие от мисълта за предстоящото пътешествие след такъв дълъг период на мрачно униние, което по сила и последствия приличаше на безумие; надяваше се, че промяната в обстановката и разнообразните впечатления ще ме възстановят изцяло още преди завръщането у дома.

Продължителността на моето отсъствие бе предоставена на собствената ми преценка; предположихме, че ще остана там няколко месеца, най-много година. Баща ми прояви нежна грижа, като ми осигури спътник. Без да ме предизвести и действайки в съгласие с Елизабет, той уредил в Страсбург към мен да се присъедини Клервал. Това нарушаваше уединението, към което така жадно се стремях, за да изпълня задачата си; но, от друга страна, поне в началото на пътуването присъствието на моя приятел нямаше по никакъв начин да ми бъде пречка и аз искрено се зарадвах, че така ще ми бъдат спестени много часове на дълги и мъчителни размисли. Нещо повече – Анри можеше да послужи като преграда между мен и врага ми. Ако бях сам, нямаше ли той от време на време да ми натрапва противното си присъствие, за да ми напомня за поетото задължение или да следи неговото изпълнение?

И така, аз тръгнах за Англия и решихме бракът ми с Елизабет да бъде сключен веднага след завръщането ми. Пред вид старостта си баща

ми с голяма неохота се съгласяваше на каквото и да било отлагане. Що се отнася до мен самия, аз си обещавах една награда за ненавистния тежък труд, една утеха за непоносимите страдания – надеждата, че ще настъпи денят, когато, освободен от омразното си робство, ще мога да поискам ръката на Елизабет и в съюза си с нея да забравя миналото.

Заех се с подготовката за пътуването; но ме преследваше едно чувство, което ме изпълваше със страх и тревога. По време на отсъствието си оставях близките си, неподозиращи за съществуването на техния враг, незащитени от неговите нападения, понеже моето заминаване можеше да го хвърли в ярост. Той обаче обеща да ме следва навсякъде – дали нямаше да ме придружи и до Англия? Това бе страшно само по себе си, но успокоително, що се отнася до безопасността на моите близки. Изтръпвах при мисълта за възможността да се случи обратното. През цялото време, докато бях роб на своето създание, аз действах под влияние на моментния инстинкт, а той ми подсказваше, че демонът ще ме последва и няма да подложи семейството ми на опасност.

Септември бе към края си, когато отново напуснах родната страна. Пътуването беше моя собствена идея и затова Елизабет не възрази, но бе изпълнена с безпокойство при мисълта, че далеч от нея мъката отново може да ме завладее. Благодарение на нейните грижи имах спътник в лицето на Клервал и все пак мъжете си остават слепи за хилядите житейски дреболии, изискващи нежно женско внимание. Толкова й се искаше да ме помоли по-бързо да се завърна, но множеството противоречиви чувства я караха да онемее, когато мълчаливо се сбогува с мен, със сълзи на очи.

Аз скочих в каретата, която трябваше да ме отведе далеч, без да съзнавам къде отивам и безразличен към всичко около мен. Спомних си само, и то с горчива болка, за химическите си апарати и се разпоредих да ги опаковат и сложат в багажа. Изпълнен с безрадостни мисли, преминавах през множество красиви и величествени местности, но очите ми, приковани в една точка, не виждаха нищо. Единствено можех да мисля за целта на пътуването и за работата, която трябваше да погълне цялото време на моя престой.

След няколко дни на апатия и бездействие, през които изминах много левги, пристигнах в Страсбург, където останах два дни в очакване на Клервал. Най-сетне той се появи. Господи, колко огромен бе контрастът помежду ни! Той се вдъхновяваше от всяка нова гледка, радваше се на красотите на залязващото слънце, а още повече на неговия изгрев и на настъпващия ден. Сочеше ми сменящите се цветове на пейзажа и

небето.

– Прекрасно нещо е животът! – възкличаваше той. – Колко се радвам, че съществувам. Но ти, мили Франкенщайн, защо си така подтиснат и унил?

Аз действително бях налегнат от мрачни мисли и не забелязвах нито залеза на вечерницата, нито златния изгрев, отразен в Рейн. И вие, приятелю мой, бихте получили далеч по-голямо удоволствие от прочитането на дневника на Клервал, който умееше да чувства природата и да ѝ се възхищава, отколкото от моите разсъждения. Аз съм един нещастник, преследван от проклетие, затворило всички пътища към радостта.

Решихме да се спуснем с лодка по Рейн от Страсбург до Ротердам, където можехме да се качим на кораб за Лондон. По време на това пътуване минахме покрай множество островчета, обрали с върби, и видяхме няколко красиви градове. Спряхме за един ден в Манхайм, а на петия ден от отплуването от Страсбург пристигнахме в Майнц. След Майнц бреговете на Рейн стават много по-живописни. Реката – по-забързана, вие се сред невисоки, но стръмни и красиво очертани хълмове. Видяхме много развалини на замъци върху склоновете на непристъпни, отвесни пропасти, обкръжени от тъмни гори. В тази част на Рейн пейзажът действително е изумително разнообразен. Тук се издигат скалисти хълмове и разрушени крепости, надвиснали над страшни урви, на чието дъно се носят тъмните води на Рейн, а зад внезапно изникналия завой се появяват цветущи лозя с полегати зелени брегове и многолюдни градове.

Пътувахме по гроздобер и плъзгайки се по водата на лъкатушешката река, чувахме песните на селяните. Даже аз, смазан от скръб и вечно обладан от мрачни чувства, ги слушах с удоволствие. Лежах на дъното на лодката и загледан в безоблачното синьо небе, попивах този покой, който тъй дълго ми беше чужд. А след като дори аз се чувствавах така, кой може да опише чувствата на Анри? Той сякаш беше в приказна страна и се опиваше от щастие, каквото рядко се дава на човека.

– Аз видях – казваше той – най-красивите гледки на собствената си страна. Посетих езерата Люцерн и Ури, където снежните планини се спускат почти перпендикулярно до техните води и хвърлят върху им тъмни, непроницаеми сенки, от които всичко наоколо би изглеждало мрачно и тъжно, ако не бяха радващите окото весели, зелени островчета; видях езерата по време на буря: вятърът вдигаше над тях водни вихрушки, които ми напомниха смерчове в просторите на океана; а вълните се разбиваха яростно в подножието на планината, където някога

снежна лавина настигнала свещеника и любовницата му и казват, че предсмъртните им викове още се чуват във воя на нощния вятър; видях планините Ла Вале и Пейи дьо Во; и все пак тукашният край, Виктор, ми харесва повече от всички тези чудеса. Швейцарските планини са повеличествени и необичайни, докато бреговете на тази неземна река са очарователни по несравним начин. Виж този замък над пропастта или онзи на островчето, почти скрит от листата на чудните дървета; погледни тези селяни, които се зададоха откъм лозята си, и онова селце, наполовина скрито в гънките на планината. Явно духът-пазител на тези места притежава душа, по-съзвучна с човека, отколкото онези духове, които трупат ледници или витаят сред непристъпните планински върхове на собствената ни страна.

Клервал! Любими приятелю! Дори сега с удоволствие си спомням твоите думи и ти поднасям възхвала, която ти така достойно заслужаваш. Той бе същество, създадено от „самата поезия на природата“. Неговата буйна и възторжена фантазия се обуздаваше от чувствителното му сърце. Душата му преливаше от горещи чувства, а в приятелството си проявяваше преданост и щедрост, каквито житейската мъдрост ни учи, че съществуват само във въображението. Но даже човешката привързаност не бе достатъчна да запълни ненаситния му дух. Той страстно обичаше природата, на която другите само се любуват:

Гърмящият водопад
го преследваше като страст; скалата висока,
планината и гората – потайна и гъста, –
с багри и форми разпалваха в него
ненаситна любов, чувство, което не търсеше
разумни доводи, за да се радва.
Това, което за очите бе празник,
затрогваше душата.¹⁴

Къде ли е той сега? Нима това прекрасно, благородно създание изчезна безследно? Нима този възвишен ум, препълнен от идеи, това неизтощимо и прекрасно въображение, което създаваше светове, зависещи от живота на твореца си – нима са загинали? Нима живеят само в паметта ми? Не, това не е възможно – твоето тяло, така божествено свършено, е станало на прах, но духът ти все още посещава и теши нещастния

---

14. Из поемата на Уърдсуърт „Тинтърнското абатство“. – Б. пр.

ти приятел.

Извинете ме за тези скръбни излияния; с тези бледи думи само отдавам незначителна почит на безпримерните достойнства на Анри, но те успокояват сърцето ми, което се изпълва с мъка при спомена за него. Ще продължа разказа си.

След Кьолн се спуснахме към равнините на Холандия и решихме останалата част от пътя да преминем по суша, тъй като вятърът бе насрещен, а течението прекалено слабо, за да ни помогне.

Тук от гледна точка на пейзажа пътуването ни стана по-безинтересно, но след няколко дни бяхме в Ротердам, откъдето потеглихме с кораб за Англия. Беше ясна утрин в последните дни на декември, когато за пръв път съзрях белите скали на Британия. Бреговете на Темза представляваха съвсем различна гледка – плоски, но плодородни и почти всеки град беше забележителен с някакво предание. Видяхме Тилбъри Форт и си спомнихме за испанската армада, после Грейвсенд, Улидж и Гринидж, за които бях чувал още в моята страна.

Най-сетне пред погледа ни се откриха множеството камбанарии на Лондон, над които се извисяваха „Свети Павел“ и Тауър – тъй прочут в английската история.

ГЛАВА ХІХ

Нашата цел беше Лондон и ние решихме да останем няколко месеца в този удивителен и прославен град. Клервал искаше да се срещне със знаменити за времето си хора, но за мен това бе второстепенно; занимаваше ме мисълта как да се добера до сведенията, необходими за изпълнението на поетото обещание, и незабавно представих препоръчителните писма, които носех със себе си, адресирани до най-изтъкнатите естественици.

Ако това пътешествие бе извършено по време на щастливите дни на моето учение, то би ме изпълнило с неизразимо доволство. Но животът ми бе прокълнат и аз посещавах тези учени единствено за да получа информация по тъй силно интересувашия ме проблем. Присъствието на хора ме отегчаваше; насаме можех да запълня ума си с природни картини; гласът на Анри ме успокояваше и залъгваше с краткотрайната илюзия на покоя. Ала чужди лица, загрижени, любопитни или весели, отново ме хвърляха в отчаяние. Виждах как между мен и останалите се издига непреодолима преграда, споена с кръвта на Уилям и Жюстин; всякакъв спомен, свързан с тези имена, бе за мен тежка рана.

В Клервал виждах отражение на предишното си „аз“; той бе любознателен и нетърпеливо се домогваше до знания и опит. Различието в нравите, които наблюдаваше, бе за него поучително и занимателно. Той също преследваше цел, към която отдавна се стремеше. Намерението му бе да посети Индия, уверен, че със своите познания за различните ѝ езици и начин на живот ще може да допринесе съществено за напредъка на европейската колонизация и търговия. Само в Англия можеше да ускори осъществяването на проектите си. Беше вечно зает и единствената спънка, която му пречеше да се чувства прекрасно, бе моето тъжно и подтиснато настроение. Опитвах се, доколкото е възможно, да крия това от него, за да не го лишавам от удоволствия, естествени за човек, който едва навлиза в ново поприще на живота, необременен от грижи и горчиви спомени. Често отказвах да го съпровождам, оправдавайки се с други ангажименти, защото държах да остана сам. Вече бях започнал да събирам материали за новото си създаване, а това бе за мен равностойно на изтезанието с капки вода, равномерно падащи върху главата. Всяка мисъл, посветена на новата задача, ми причиняваше непоносими страдания, а всяка дума, дори и косвено свързана с нея, караше устните ми да

треперят, а сърцето ми да бие ускорено.

Бяхме прекарвали няколко месеца в Лондон, когато ни писа един човек от Шотландия, гостувал ни преди в Женева. Той описваше красотите на своята страна и питаше дали това не е достатъчна съблазън, за да продължим пътуването си на север до Пърт, където той живееше. Клервал копнееше да приемем поканата, а на мен, макар и да избягвах хората, силно ми се прииска отново да видя планини, реки и всички удивителни творения, с които природата е украсила любимите си кътчета.

В Англия пристигнахме в началото на октомври, а сега беше февруари. Така че решихме да се отправим на север към края на следващия месец. Нямахме намерение да тръгнем за Единбург по главния път, а да посетим Уиндзор, Оксфорд, Матлок и Къмбърландските езера, за да достигнем крайната цел на пътуването към края на юли. Опаковах химическите си апарати и материалите, които бях събрал, като смятах да завърша работата си в някой уединен кът на северните шотландски плата.

Напуснахме Лондон на 27 март и останахме няколко дни в Уиндзор, като пребродохме прекрасната му гора. За нас, планинците, това бе необичайна природа – величествените дъбове, изобилният дивеч и стадата горди елени – всичко бе ново.

Оттам продължихме за Оксфорд. На влизане в града в нас нахлуха спомени за събитията, разиграли се там преди повече от едно столетие и половина. Тук Чарлс I е събрал войските си. Градът му остава верен, след като цялата страна се отрича от него и застава до знамето на парламента и свободата. Споменът за този нещастен крал, за сподвижниците му – добродушния Фолкланд, надменния Горинг, кралицата, неговия син – придаваха особен интерес на всяка част от града, където те вероятно бяха живели. Тук се усещаше дъхът на старото и ние с удоволствие го вдишвахме. Но даже ако въображението, вдъхновявано от тези чувства, не бе намерило тук изобилна храна, то сам по себе си градът беше достатъчно красив, за да спечели нашето възхищение. Колежите са старинни и живописни, улиците – прекрасни, а чудната Айсис тече покрай града през зелени ливади, широко и спокойно разлива водите си, в които се отразява величествен ансамбъл от кули, камбанарии и куполи, обкръжени от вековни дървета.

Наслаждавах се на пейзажа, но все пак радостта ми бе помрачена както от спомените за миналото, така и от мислите за бъдещето. Аз бях създаден за мирно щастие. Като юноша не познавах недоволството; а ако понякога ме налягаше скука, то съзерцаването на природни красоти

или изучаването на прекрасните и възвишени творения на човека винаги намираха отклик в сърцето ми и издигаха духа ми. Но аз съм вече ударено от гръм дърво – мълнията е изпепелила душата ми; още тогава чувствувах, че краят ми приближава, че ще се превърна само в подобие на човек, жалка картина, бъдеща състрадание у хората и непоносима за самия мен.

Доста време прекарахме в Оксфорд в разходки из неговите околности и в опити да разпознаем всяко кътче, което можеше да има някакво отношение към най-оживената епоха от историята на Англия. Нашите малки откривателски екскурзии често се удължаваха от успешното откриване на забележителности. Посетихме гроба на славния Хамдън и бойното поле, където е паднал. За кратко време душата ми се изтръгна от низките и жалки страхове, за да се полюбува на възвишените идеи за свобода и саможертва, увековечени в тези места. За миг се осмелих да отхвърля оковите и да се огледам наоколо със свободен и възвисен дух, но железото се бе впило в плътта ми и пак се сгромолясах, разтреперан и обезверен, в предишното си нещастно „аз“.

Напуснахме Оксфорд със съжаление и продължихме към Матлок – следващата спирка. Местността около това село ни напомни до голяма степен швейцарските пейзажи, но всичко бе в умален мащаб. На зелените хълмове им липсваше короната от далечните бели Алпи, която винаги украсява обраслите с борове планини на моите родни места. Посетихме удивителната пещера и миниатюрните музеи по естествена история, където редките екземпляри са разположени по същия начин, както в колекциите на Серво и Шамуни. При това име, което ми припомни ужасното изживяване, потръпнах и побързах да напуснем Матлок.

От Дарби продължихме на север и прекарахме два месеца в Къмбърланд и Уестморланд. Там можех дори да си представя, че се намирам сред швейцарските планини. Малките пространства, покрити със сняг, задържал се по северните склонове на планините, езерата, бурното течение на планинските потоци – всичко това бяха познати и мили гледки. Тук също завързахме познанства, които почти успяха да ме залъжат, че съм щастлив. Удоволствията, които изпитваше Анри, бяха много по-големи от моите; умът му блесна в обществото на талантиливи хора и той откри в себе си повече способности и заложби, отколкото бе предполагал, че притежава, докато се въртеше сред хора, по-низкостоящи от него.

– Бих могъл да остана тук до края на живота си – каза той. – Сред тези планини едва ли ще ми липсват Швейцария и Алпите.

Ала Анри намираше, че животът на пътешественика е придружен, наред с удоволствията, от много неудобства. Той постоянно е в напрежение, а започне ли да се отпуска, отново е принуден да остави местата, към които е успял да се привърже, и да търси нещо ново, което пак изисква внимание и което пак ще изостави заради други гледки.

Едва посетихме разнообразните езера на Къмбърланд и Уестморланд и се сдружихме с някои от техните жители, и ето, че датата на нашата среща с шотландския ни приятел наближи и ние ги напуснахме, за да продължим пътуването си. Аз самият не се огорчих. От известно време бях занемарил обещанието си и ме плашеха последствията от гнева на разочарования демон. Възможно бе да е останал в Швейцария и да стовари отмъщението си върху близките ми. Тази мисъл ме преследваше и измъчваше дори в моменти, които при други обстоятелства бих посветил на покой и отдиш. С трескаво нетърпение очаквах писмата: ако се забавея, бях нещастен и ме обзеаха безкрайни страхове, а когато пристигаха и виждах адреса, написан с ръката на Елизабет или баща ми, едва се осмелявах да ги прочета и да науча съдбата си. Понякога ми се струваше, че чудовището ме следва и може да отмъсти за забавянето, като убие спътника ми. Когато ме нападаха подобни мисли, не оставях Анри сам ни за секунда, следвах го като сянка, за да го предпазя от въображаемата ярост на убицеца му. Имах чувството, че съм извършил тежко престъпление, мисълта за което не ме оставяше на мира. Бях невинен, но действително бях навлякъл върху себе си страшно проклетие, смъртоносно като истинско злодеяние.

Пристигнах в Единбург в състояние на пълна апатия, а това е град, който би могъл да заинтересува и най-нещастното същество. На Клервал той се хареса по-малко от Оксфорд – старинността на последния, му допаднаше повече. Обаче красотата и архитектурното планиране на новия Единбург, романтичният му замък и околностите – по-възхитителни от които няма по света, креслото на Артур, кладенецът на свети Барнард, Петландските възвишения, поправиха първото впечатление и го изпълниха с жизнерадостен възторг. Ала аз няхах търпение да стигнем целта на пътуването.

След една седмица потеглихме от Единбург, минахме през Кюпар и Свети Андрюс и покрай бреговете на Тей до Пърт, където ни очакваше нашият приятел. Но аз не бях в настроение да разговарям и да се веселя с когото и да било, нито да се съобразявам с любезностите, които се очакват от един гост; затова заявих на Клервал, че възнамерявам сам да обиколя Шотландия.

– Ти се забавлявай – казах му аз, – а накрая нека се срещнем тук. Може да отсъствам месец или два, но не ми пречи, моля те – остави ме за известно време на мира и насаме, а когато се върна, надявам се да бъда весел и да споделя настроението ти.

Анри се опита да ме разубеди, но като се увери в моята непреклонност, престана да настоява. Помоли ме да му пиша по-често.

– Бих предпочел да съм с теб в самотните ти разходки – каза той, – отколкото с тези шотландци, които не познавам. Затова постарай се да се върнеш по-бързо, приятелю, за да се почувствувам отново като у дома си – нещо невъзможно в твоё отсъствие.

След като се разделих с моя приятел, реших да замина за някое отдалечено кътче на Шотландия и там, в самота, да завърша работата си. Не се съмнявах, че чудовището ме следи и ще се появи веднага щом свърша, за да получи другарката си.

Стигнах до това решение, когато прекосих северните плата и избрах за работна площадка един от най-отдалечените Оркнейски острови. Мястото беше подходящо за подобни дела – висока скала, в която постоянно се разбиваха вълните. Почвата бе неплодна, тревата едва стигаше за няколко жалки крави, а овесът – за жителите, всичко на всичко петима; техните изнемощели, измъчени тела сами говореха за нещастната им участ. Зеленчуци и хляб, когато си позволявах такъв лукс, а дори и прясна вода си набавяха от Острова, който бе на пет мили разстояние.

На островчето имаше само три мизерни колиби, една от които заварих необитаема. Взех я под наем. Състоеше се само от две стаи с крайно беден и окаян вид. Сламеният покрив бе пропаднал, стените – неизмазани, вратата – откачена. Наредих да направят ремонт, купих някои мебели и се нанесох. Моята постъпка би предизвикала удивлението на местните жители, ако чувствата им не бяха притъпени от крайната бедност. Така че заживях, без те да ми обръщат внимание, без да ме безпокоят и почти без да ми благодарят за храната и дрехите, които им раздавах – ето как мизерията задушаваше в човека дори най-елементарните чувства.

В това свое убежище се посветих на работата в сутрешните часове, а вечер, когато времето позволяваше, се разхождах по скалистия морски бряг, заслушан в грохота на вълните, които се разбиваха в краката ми. Картината бе еднообразна и въпреки това непрекъснато се менеше. Мислех си за Швейцария: колко се различава тя от този неприветлив, мрачен пейзаж. Нейните хълмове са покрити с лозя, из долините ѝ са пръснати множество къщи. Дивните ѝ езера отразяват ведрото синьо небе, а когато вятърът ги вълнува, това прилича на детска игра в

сравнение с рева на огромния океан.

Така разпределих времето си веднага след пристигането, но щом напреднах с работата, тя с всеки изминат ден започна да става все по-страшна и тягостна. Понякога не можех да си наложам с дни наред да стъпя в лабораторията, а друг път се трудех денонощно, за да свърша по-бързо. И действително заниманието ми беше отвратително. По време на първия експеримент бях заслепен от някакво възторжено безумие и не си давах сметка колко е страшно това, което върша; мисълта ми бе устремена изцяло към крайната цел и затова затварях очи пред ужасните подробности. А сега пристъпих към работа най-хладнокръвно и неведнъж ми призляваше, като знаех какво правя.

Този начин на живот, омерзителната работа, пълната самота, при които нищо не отвличаше дори за миг вниманието ми от естеството на моя труд – всичко това направи настроението ми променливо, станах нервен и неспокоен. Всеки миг очаквах да срещна преследвача си. Понякога седях с поглед, впит в земята, и се боях да вдигна очи, за да не би да съзра този, от когото изпитвах такъв ужас. Боях се да се отдалеча от хората, за да не ме завари сам и да си поиска другарката.

А междувремевно продължавах да работя и много напредвах. Очаквах завършването на работата с трепетна и нетърпелива надежда. Но не смеех да споделя дори със самия себе си, че тази надежда бе примесена със зловобни предчувствия, от които сърцето ми замираше в гърдите.

ГЛАВА XX

Една вечер седях в лабораторията си; слънцето бе залязло, а луната току-що се бе подала над морето; светлината бе недостатъчна и затова седях, без нищо да правя. Чудех се дали да продължа чак на сутринта, или да ускоря завършването чрез неотгълчна работа. Както седях така, изведнъж се замислих за възможните последствия от това, което вършех. Преди три години в резултат на същата тази работа бях създал демон, чиято безпримерна жестокост опустоши душата ми и я изпълни завинаги с най-горчиви угризения. А ето, че всеки момент сякаш да сътворя друго същество, за чиито склонности нищо не ми беше известно – тази жена можеше да се окаже хиляди пъти по-зла от другаря си и да черпи удоволствие от самоцелни убийства и злосторства. Той се закле да напусне населените места и да се скрие в пустините, но тя не е давала такава клетва; тя, която вероятно ще се окаже мислещо и разумно същество, може да не се съгласи да изпълни договор, сключен преди появата ѝ на бял свят. Може даже да се възненавидят един друг; живеят демон вече мразеше собственото си уродство – нямаше ли да се задуши от още по-голямо отвращение, когато се види в женски образ? Тя също може да се отвърне с омерзение от него, след като съзре красотата на човека – може да го напусне и той пак да остане сам, разтреперан от новото оскъбление, че е изоставен от себеподобно същество.

Дори да заминат от Европа и да заживеят в пустините на Новия свят, първият жадуван от демона резултат от тази близост ще бъде създаването на потомство и на земята ще се разплоди цяла раса от изроди, които ще поставят в опасност и ще изпълнят с ужас съществуването на човека. Имах ли право заради собствените си интереси да навлека това проклетие върху идните поколения? Бях се трогнал от софизмите на създаденото от мен същество, бях изгубил ума и дума от неговите зверски заплахи и едва сега си представих цялата безнравственост на даденото обещание; изтръпнах при мисълта, че бъдещите поколения ще ме прокълнат като свой унищожител, който от егоизъм не се е поколебал да си откупи спокойствието с цената на вероятната гибел на цялото човечество.

Разтреперах се и усетих как сърцето ми спира да бие; а като вдигнах очи, съзрях на лунната светлина демона да наднича през прозорчето. Устните му се кривяха в отвратителна усмивка, като ме

наблюдаваше как се дя и се трудя над поставената от него задача. Да, той ме бе следвал навсякъде, бе пребродил горите, бе се крил из пещери или из безкрайните пустинни степи, а сега бе тук, за да проследи докъде съм напреднал и да изиска изпълнението на поетото задължение.

Лицето му в този момент изразяваше крайна степен на злоба и коварство. Аз усещах, че полудявам при мисълта за обещанието да създам още едно такова същество, и обзет от силни страсти, разкъсах това, над което се трудех. Извергът видя, че разрушавам създаването, с което той свързваше всичките си надежди за бъдещо щастие, и с писък на нечовешко отчаяние и омраза изчезна.

Излязох от стаята, заключих вратата и се заклек тържествено пред самия себе си никога да не възобновявам работата, след което с несигурна стъпка тръгнах към спалнята си. Бях сам, нямаше кой да разпръсне мрака, обвинил душата ми, и да ме освободи от непоносимата тежест на кошмарните мисли.

Изминаха няколко часа, а аз продължавах да се дя до прозореца, заледан в морето; то беше почти неподвижно, тъй като вятърът бе утихнал, и цялата природа си почиваше, огряна от спокойната луна. Само няколко лодки плаваха из водата и от време на време лекият полъх донасяше до слуха ми човешки гласове, когато рибарите се викаха един друг. Чувствувах тишината, макар че едва ли съзнавах колко безкрайно е дълбока, докато до слуха ми внезапно достигна Плясъкът на гребла и някой слезе от лодка недалеч от моя дом.

След няколко минути вратата изскърца, сякаш тихо се опитваха да я отворят. Разтреперах се от главата до петите, предчувствието ми подсказа кой идва и изпитах желание да разбудя селянина, който живееше в съседната къщурка; но бях смазан от чувство за безпомощност, което така често спохожда нашите кошмари – когато напразно се опитваш да избягаш от надвисналата опасност, а си прикован към земята.

В следващия миг чух стъпки в коридора, вратата се отвори и на прага се появи този, от когото така се страхувах. Той затвори след себе си вратата, приближи се до мен и каза задъхан:

– Ти унищожи започнатата работа, какво означава това? Нима ще нарушиш обещанието си? Аз преминах през такива лишения и болка – напуснах Швейцария след теб, пълзах покрай бреговете на Рейн, край обраслите му с върби островчета, през планинските върхове. Месеци наред живях из голите равнини, на Англия, сред пустошта на Шотландия. Търпях умора, студ и глад – нима ще се осмелиш да разбиеш надеждите ми?

– Махни се! Да, аз отказвам да изпълня обещанието си – никога не ще създам друго подобно същество, безобразно и зло като теб.

– Жалък роб, до този момент те убеждавах, но ти се оказа недостоен за снизхождение. Спомни си колко съм силен; ти се мислиш за нещастен, но аз мога така да те съсипя, че ще намразиш и дневната светлина. Ти си моят създател, ала аз съм твоят повелител – покори се!

– Мина времето на моите колебания и краят на твоята власт настъпи. Заплахите ти не са в състояние да ме накарат да извърша нещо недостойно, те само затвърдяват моята решимост да не ти създам съдружник в злодеянията. Как мога най-хладнокръвно да пусна на бял свят един изверг, чието удоволствие е да сее смърт и разруха? Махай се! Аз съм непреклонен и думите ти само ще усилят моята ярост.

Чудовището прочете на лицето ми решителност и заскърца със зъби в безсилна злоба:

– Всеки мъж си има жена, всяко живо същество си има самка, единствено аз съм сам. Изпитвах обич, а в отговор срещнах отвращение и неприязън. Човече! Ти можеш да ме мразиш, но пази се! Дните ти ще бъдат изпълнени със страхове и страдания и скоро върху теб ще се стовари удар, който завинаги ще погуби надеждите ти за щастие. Нима очакваш да бъдеш щастлив, когато аз се гърча в неизразими мъки? Ти можеш да ме лишиш от всички страсти, но отмъщението ще остане и отсега нататък то ще ми е по-скъпо от светлината и храната. Аз може да умра, но преди това ти, моят тиранин и мъчител, ще прокълнеш слънцето, свидетел на твоите неволи. Пази се, аз не познавам страха и това ме прави всевластен! Ще дебна с хитростта на змията и ще изчакам възможността смъртно да те ужиля. Човече! Ти ще се разкаеш за злото, което ми причини.

– Стига, дяволе! Не трови въздуха с тези злобни звуци! Аз ти обявих решението си и не съм страхливец, за да се изплаша от заканите ти. Остави ме – аз съм непреклонен!

– Добре. Тръгвам си, но запомни – ще бъда с теб през брачната ти нощ!

Направих крачка към него и извиках:

– Злодей! Преди да подпишеш смъртната ми присъда, гледай самият ти да бъдеш в безопасност.

Щях да го сграбча, но той се изплъзна и стремително се втурна навън. След малко го видях в лодката, която се стрелна по водата и бързо се изгуби сред вълните.

Отново потънах в мълчание, а думите му отекваха в ушите ми.

Изгарях от яростно желание да се впусна подир убиеца на моя покой и да го хвърля в океана. Закрачих бързо и разтревожено напред-назад из стаята си, а въображението ми чертаеше хиляди картини, които ме измъчваха и тормозеха. Защо не го подгоних и не се вкопчих в него на живот и смърт? Позволих му да си отиде и той се отправи към Острова. Изтръпвах при мисълта кой ще бъде поредната жертва на ненаситната му мъст. И тук си спомних думите му: „Ще бъда с теб през брачната ти нощ.“ Значи, това ще бъде смъртният ми час. Тогава ще умра и с това ще засия и погася злобата му. Тази перспектива не ме изплаши, но като си помислих за моята любима Елизабет, за нейните сълзи и неутешима мъка, когато разбере, че любимият ѝ е изтръгнат злодейски от обятията ѝ, за пръв път от много месеци от очите ми потекоха сълзи и аз реших да не се дам на врага без жестока борба.

Нощта отмина и слънцето се издигна над морето; нервите ми се успокоиха, ако изобщо може да се говори за спокойствие, когато неистовата ярост се превръща в бездънно отчаяние. Напуснах къщата, където предишната нощ се разигра страшният двубой, и излязох на брега на морето, което ми се струваше почти като непреодолима преграда между мен и останалите хора; в мен дори се промъкна желанието това действително да е така. Искаше ми се да прекарам остатъка от живота си на тази гола скала, в лишения, но поне далеч от внезапни бури и бедствия. Ако си замина оттук, ще падна жертва на демона или ще видя как загиват от ръката на създаденото от мен чудовище най-обичните ми хора.

Бродех из острова като неспокоен призрак, разделен от тези, които обичах, и нещастен поради раздялата. Когато по пладне слънцето се издигна високо, аз полегнах върху тревата и потънах в непробуден сън. Не бях мигвал предишната нощ, нервите ми бяха опънати, а очите – възпалени от безсъние и мъка. Сънят, който сега ме събори, ме освежи и когато се събудих, отново почувствувах, че принадлежа към човешкия род, и започнах по-спокойно да размишлявам над случилото се; но въпреки това думите на чудовището кънтяха в ушите ми като погребален звън, сякаш насън, но ясни и подтискащи като наяве.

Слънцето се бе спуснало ниско, а аз продължавах да седя на брега, залъгвайки мъчителния глад с овесена питка; в този момент близо до мен доплува рибарска лодка и един от моряците ми донесе пакет; в него имаше писма от Женева и едно от Клервал, който ме молеше да се присъединя към него. Пишеше, че само си пилее времето там, където е, че приятелите, които си спечелил в Лондон, го молели да се върне, за да завършат започнатите преговори във връзка със заминаването му за

Индия. Не можел да отлага повече и тъй като било вероятно след пристигането си в Лондон да отпътува по-рано, отколкото се предвиждаше, той ме молеше да прекарам с него по възможност повече време. Поради това настояваше да оставя самотния си остров и да се срещнем в Пърт, за да продължим заедно на юг. Това писмо донякъде ме върна към живота и аз реших след два дни да напусна острова.

Преди да си тръгна обаче, трябваше да свърша една работа, при спомена за която целият потреперах: да опаковам химическите си апарати, като за целта се налагаше да вляза в стаята, където се занимавах с омразния труд, да се докосвам до инструментите, само при вида на които ми призляваше. На другата сутрин при изгрев слънце събрах достатъчно кураж и отключих вратата на лабораторията си. Парчетата от полузавършеното същество лежаха разпръснати на пода и почти имах чувството, че съм разкъсал плътта на жив човек. Спрях се за миг, за да събера сили, и влязох. С треперещи ръце изнесох инструментите, но веднага си помислих, че не е редно да оставя следи от работата си, които щяха да предизвикат ужаса и подозрителността на селяните; затова събрах всичко в една кошница, а отгоре натрупах камъни, като реших още същата вечер да я изхвърля в морето; а междувременно приседнах на брега и започнах да почиствам и подреждам химическите си апарати.

Нищо не можеше да бъде по-внезапно от промяната, настъпила в чувствата ми от нощта, когато се появи демонът. Преди това се отнасях към обещанието си с мрачно отчаяние, като към нещо, което, независимо от последствията, трябва да се изпълни; а сега имах чувството, че пелена е паднала от очите ми и че за пръв път виждам ясно. Идеята да възобнова работата не ми се мярна нито за миг; произнесените заплахи ми тежаха, но не допусках, че съм в състояние съзнателно да направя нещо, за да ги предотвратя. Бях решил, че създаването на втори изрод би било продиктувано от най-долен и жесток егоизъм и прогоних от главата си всякаква мисъл, която можеше да доведе до други изводи.

Между два и три часа сутринта изгря луната; тогава сложих кошницата в една малка лодка и отплувах на около четири мили от брега. Беше безлюдно: няколко лодки се завръщаха на брега, но аз обърнах платната в обратна посока. Имах чувството, че върша страшно престъпление и с ужас избягвах всяка среща с хора. По едно време луната, ясна до този момент, се скри зад тъмен облак и аз се възползувах от мрака, за да хвърля кошницата в морето: прислушах се в бълбукането, след което се отдалечих от това място. Небето се покри с облаци, а въздухът бе чист, макар и хладен от североизточния бриз. Той обаче ме освежи и ме

изпълни с такива приятни усещания, че реших да поостана още в морето и като нагласих кормилото в права посока, аз се изтегнах на дъното на лодката. Луната бе забулена в облаци, наоколо бе тъмно, чуваше се само плясъкът на вълните под лодката; този шум ме унесе и не след дълго съм заспаз дълбоко.

Не знам колко време съм спал, но когато се събудих, слънцето бе вече доста високо. Вятърът се беше усилил и вълните заплашваха безопасността на малката ми лодка. Духаше откъм североизток и сигурно ме бе отнесъл далеч от брега, от който тръгнах. Опитах се да променя курса, но веднага ми стана ясно, че ако повтoря този опит, лодката веднага ще се напълни с вода. При това положение единственият изход беше да се оставя да ме носи вятърът. Признавам, че ме достраша. Не носех компас и бях толкова слабо запознат с географията на тази част от света, че ориентирането по слънцето не би ми помогнало. Можеше да ме отнесе в открития Атлантически океан и там да позная мъките на гладната смърт или да бъда погълнат от огромните вълни, бушуващи около мен. Вече бях дълги часове в морето и изпитвах изгаряща жажда – прелюдия към по-нататъшните ми страдания. Погледнах нагоре към небето, забулено с облаци, които вятърът гонеше и сменяше с други. Погледнах към морето – то щеше да бъде мой гроб. „Дяволе! – извиках аз. – Заплахата ти вече е изпълнена!“ Помислих за Елизабет, за баща ми и за Клервал – оставях ги сами и чудовището можеше да обърне срещу тях безмилостните си кръвожадни страсти. Тази мисъл ме хвърли в отчаяние, тъй безнадеждно и страшно, че дори сега, когато скоро за мен ще свърши всичко земно, потрепервам от спомена за нея.

Така минаха няколко часа; но постепенно, докато слънцето бавно се скланияше към хоризонта, вятърът утихна до лек бриз, а огромните вълни изчезнаха. Но затова пък започна мъртво вълнение: стана ми лошо и едва удържах кормилото, ала в този момент откъм юг забелязах високата линия на брега.

Макар и изтощен от умора и непоносимо напрежение, изпитвано в продължение на часове, неочакваната увереност, че ще се спася, ме заля като топла радостна вълна и от очите ми бликнаха сълзи.

Колко променливи са нашите чувства и колко странна е тази непреодолима любов към живота дори в минути на най-тежки страдания. С част от дрехите си направих нещо като второ платно и жадно започнах да направлявам лодката към брега. Той ми се видя див и каменист, но като се приближих, веднага забелязах, че е обитаем. Близко до брега имаше лодки и почувствувах, че съм се върнал в лоното на цивилизацията.

Внимателно огледах бреговата линия и с радост забелязах камбанария, която най-сетне се показа иззад един неголям нос. Тъй като бях крайно изтощен, реших да се отправя направо към града, където беше най-вероятно да си набавя храна. За щастие носех със себе си пари. След като заобиколих носа, пред очите ми израсна малко спретнато градче с добро пристанище, в което влязох с разтуптяно сърце, радостен от неочакваното спасение.

Докато завързвах лодката и спусках платната, около мен се струпаха няколко души. Изглеждаха много изненадани от моята поява, но вместо да ми предложат помощ, започнаха да разговарят помежду си шепнешком, ръкомахайки, което във всякакъв друг момент би събудило в мен някаква тревога. Но засега само си помислих, че говорят на английски и затова се обърнах към тях на този език:

– Приятели, бихте ли ми казали кой е този град и къде се намира?

– Скоро ще разбереш – отговори ми с пресипнал глас един от тях. – Възможно е нашият град да не ти бъде много по вкуса, но за това никой няма да те пита, бъди сигурен.

Стъписах се, като чух такъв неприязнен отговор от непознат човек; но не по-малко ме смутиха намръщените, зли лица на останалите.

– Защо ми отговаряте така грубо? – попитах аз. – Англичаните обикновено са по-гостоприемни към чужденците.

– Не знам какви са англичаните – каза мъжът, – но ирландците ненавиждат престъпниците.

Докато провеждахме този странен диалог, забелязах, че тълпата бързо нараства. Лицата на всички изразяваха смесица от любопитство и гняв, което ме ядоса и донякъде разтревожи. Попитах къде има странноприемница, но никой не ми отговори. Тогава тръгнах напред, а тълпата ме заобиколи и последва с глух ропот; някакъв мъж с неприятен вид се приближи до мен, хвана ме за рамото и каза:

– Елате, господине, с мен при мистър Къруин, там ще дадете сметка за всичко.

– Кой е мистър Къруин? Защо трябва да давам сметка? Това не е ли свободна страна?

– Да, сър, свободна е за честните хора. Мистър Къруин е съдия, а сметка ще трябва да дадете за смъртта на един джентълмен, намерен убит снощи.

Тези думи ме поразиха; но след малко се съвзех. Бях невинен, това лесно можеше да се докаже; така че последвах придружвача си мълчаливо и бях отведен в една от най-хубавите къщи в града. Едва се държах

на краката си от умора и глад, но обкръжен от тълпата, счетох за благо-разумно да събера силите си, за да не изгълкуват физическата ми слабост като страх или признание за вина. Тогава още не подозирах бедата, която след минути само щеше да ме връхлети и потопа в такъв ужас и отчаяние, че щеше да избледнее страхът от безчестието и смъртта.

Ще спра за малко, защото трябва да призова на помощ цялата сила на духа си, за да си припомня подробностите около страшните събития, за които ще ви разкажа.

ГЛАВА XXI

Не след дълго ме въведоха при съдията – стар, добродушен човечец със спокойни и благи обноски. Той обаче ме погледна доста сурово, обърна се към придружвачите ми и попита кои са свидетелите по делото.

Около половин дузина хора пристъпиха напред; съдията посочи един и той разказа как предната нощ ловял риба в морето със сина си и зет си, Даниъл Нюджънт, когато около десет часа излязъл силен северен вятър и те решили да се приберат. Нощта била много тъмна, тъй като луната все още не била изгряла, и те не акостирали в пристанището, а както обикновено в едно заливче на две мили разстояние. Той вървял отпред и носел част от риболовните принадлежности, а другите двама го следвали на известно разстояние. Както стъпвал по пясъка, изведнъж се препънал в нещо и се проснал по очи на земята. Спътниците му се притичали на помощ и на светлината на фенера видели, че това, в което се препънал рибарят, бил трупът на млад мъж. Предположили, че е удавник, изхвърлен на брега от вълните, но като го разгледали, забелязали, че дрехите му не били мокри, а и тялото не било още изстинало. Веднага го отнесли в колибата на една старица недалеч от това място и напразно се опитвали да го съживят. Бил красив младеж на около двадесет и пет години. По всичко личало, че е удушен; нямало други следи от насилие освен тъмни отпечатащи от пръсти върху шията му.

Първата част от показанията изобщо не ме заинтересува, но когато споменаха за отпечатащи от пръсти, аз си спомних за убийството на брат ми и силно се развълнувах – крайниците ми се разтрепераха, а пред очите ми заплува мъгла и това ме принуди да се облегна на един стол, за да не падна. Съдията ме наблюдаваше с пронизателен поглед и, разбира се, поведението ми го накара да си направи неблагоприятен за мен извод.

Синът потвърди показанията на баща си, а когато разпитаха Даниъл Нюджънт, той се закле, че точно преди зет му да падне, забелязал лодка с човек в нея недалеч от брега и доколкото можел да различи на лунната светлина, това била същата лодка, с която аз съм пристигнал.

Една жена даде показания, че живеела близо до брега и стояла на прага на къщата си, очаквайки завръщането на рибарите, приблизително час преди да бъде открит трупът, когато забелязала лодка само с един

човек, която отплувала от мястото, където по-късно било намерено тялото.

Друга жена потвърди разказа на рибарите, занесли трупа в къщата ѝ – още не бил изстинал. Сложили го на леглото и започнали да го разриват, а Даниъл изтичал до града за лекар, но животът вече бил напуснал тялото.

Разпитаха още няколко души за моята поява и те всички бяха на мнение, че при силния северен вятър, излязъл предишната нощ, съществува голяма вероятност да съм се борел със стихията в течение на много часове и накрая да съм бил принуден да се върна обратно там, откъдето съм потеглил. Освен това смятаха, че съм пренесъл трупа от друго място и е много вероятно поради непознаване на брега да съм влязъл в пристанището, без да имам представа за разстоянието между град ... и мястото, където съм оставил тялото.

Мистър Къруин, след като изслуша всички показания, пожела да ме заведат в стаята, където лежеше покойникът, пригответен за погребение, за да видят какво впечатление ще ми направи неговият вид. Вероятно тази идея бе подсказана от силното ми вълнение при описанието на начина, по който е било извършено убийството. Така че съдията и още няколко души ме заведоха в странноприемницата. Не можех да не се развълнувам от странните съвпадения през изминалата напрегната нощ, но знаейки, че приблизително по същото време, когато е бил открит трупът, аз разговарях с няколко души на острова, бях съвършено спокоен за изхода на делото.

Влязох в стаята, където лежеше убитият, и ме накараха да се приближа до ковчега. С какви думи да опиша чувствата, които ме обзеха при вида му? И досега устните ми пресъхват от ужас и не мога да не си спомня за онзи момент без тръпка на болка. Разпитът, присъствието на съдията и на свидетелите – всичко изчезна като сън, щом съзрях безжизненото тяло на Анри Клервал. Въздухът не ми достигаше и като се хвърлих върху трупа, възкликнах:

– Нима престъпните ми ръце те лишиха и теб, скъпи Анри, от живот? Двама вече погубих, други жертви чакат реда си, но ти, Клервал, приятелю мой, благодетелю...

Човек не е в състояние да изтърпи мъки като моите и ме изнесоха от стаята в силни конвулсии.

След тях последва треска. Два месеца бях на границата между живота и смъртта: блънуването ми, както научих по-късно, навявало ужас в околните: наричал съм себе си убиец на Уилям, на Жюстин и на

Клервал. Понякога съм молел присъстващите да ми помогнат да разкъсам демона, който ме терзае, а друг път съм усещал пръстите му на шията си и съм пищял от болка и ужас. За щастие, тъй като съм говорел на родния си език, само мистър Къруин ме разбираше, но ръкомахането и отчаяните вопли били достатъчни, за да наплашат околните.

Защо не умрях? По-нещастен от който и да било смъртен, защо не изпаднах в забрава и покой? Смъртта отнася толкова цветущи дечица – единствено упование на любещи родители, а колко невести и млади възлюбени са днес в разцвета на силите и надеждите си, а утре са плячка на червеите и се разлагат в гробовете. От какво съм направен, че устоях на толкова удари, които непрекъснато възобновявах мъките като въртящо се колело?

Но съдено ми било да живея и след два месеца се събудих като от сън, изтегнат върху жалка постеля, заобиколен от надзиратели, ключалки, резета и всички мрачни атрибути на затвора. Спомням си, че беше утро, когато съзнанието се завърна в мен: бях забравил подробностите около случилото се, само знаех, че някакво голямо нещастие ме е сполетяло внезапно, ала като се огледах и видях решетките по прозореца и мръсната килия, всичко оживя в паметта ми и аз горчиво изстенах.

Становете ми събудиха старицата, дремеща на един стол до леглото ми. Тя се оказа жена на един от надзирателите, наета да ме гледа по време на болестта, и видът ѝ отразяваше всички отрицателни качества, характерни за този тип хора. Чертите на лицето ѝ бяха груби и неприветливи, черти на човек, привикнал да гледа без състрадание чуждите неволи. Гласът ѝ изразяваше крайно равнодушие и аз го познах, когато тя се обърна към мен на английски, защото неведнъж го бях чувал по време на боледуването.

– По-добре ли сте, господине? Отговорих с немощен глас на същия език:

– Струва ми се, да. Но ако всичко е истина, а не сън, то съжалявам, че съм още жив и усещам мъка и ужас.

– Така е, ако имате пред вид джентълмена, когото сте убили, по-добре да бяхте умрели, защото лошо ви се пише. Но това не е моя работа – наеха ме да се грижа за вас и да ви изправя на крака. Работата си върша съвестно – де да можеше всеки така да си върши своята.

Извърнах се с отвращение от тази жена, способна да отпрати такива безчувствени слова към човек, който е още на ръба на смъртта. Но бях слаб и не можех да мисля за случилото се. Целият ми живот ми се струваше сън. Понякога се съмнявах дали всичко това е било, защото

липсваше осезаемостта на реалната действителност.

Образите, мяркащи се пред погледа ми, станаха по-отчетливи, мен ме втресе, причерня ми пред очите и нямаше кой да ме утеши с ласкав глас, нямаше любима ръка да ме крепи. Дойде лекарят, предписа лекарства, а старицата ги приготви, но на неговото лице бе изписано пълно безразличие, а нейният израз бе белязан с жестокост. Кой се интересува от съдбата на убиеца освен палача, чакаш да прибере възнаградението си?

Това бяха първите ми мисли, ала скоро след това научих, че мистър Къруин бе проявил спрямо мен изключителна доброта. Той наредил да ми пригответ най-добрата килия в затвора (тази жалка стаичка действително се оказа най-доброто, с което разполагаха) и именно той се бе погрижил за лекар и болногледачка. Вярно е, че рядко ме навестявал, защото, макар да желаше горещо да облекчи страданията на всяко човешко същество, не му се искаше да бъде свидетел на болезнените бланувания на един убиец. Затова от време на време идвал да се убеди, че не са ме изоставили, но тези посещения били кратки и много редки.

Един ден – вече постепенно се възстановявах – седях на стола с полузатворени очи и мъртвешки бледо лице. Смазан от мъка и горест, аз често си мислех дали да не потърся смъртта, вместо да остана в един свят, в който ми е отредено само да страдам. По едно време даже се запитах дали да не се призная за виновен и да изтърпя наказанието, по-невинен дори от клетата Жюстин. Такива мисли се въртяха из главата ми, когато вратата на килията се отвори и влезе мистър Къруин. На лицето му бяха изписани съчувствие и състрадание; той придърпа един стол поблизо до мен и ми заговори на френски:

– Боя се, че ви е зле тук, мога ли да направя нещо, за да облекча вашата участ?

– Благодаря ви, но всичко ми е безразлично – нищо на този свят не е в състояние да ме облекчи.

– Знам, че съчувствието на един чужденец не може да бъде утеха за човек като вас, сразен от тежка беда. Но се надявам, че скоро ще напуснете това мрачно място, защото не се съмнявам, че с лекота можете да намерите доказателства, които да обезсилят обвинението.

– Това е последното нещо, което ме занимава. По стечение на най-невероятни обстоятелства аз станах най-нещастният от всички смъртни. След мъките и страданията, през които минах и на които все още съм подложен, нима смъртта може да ми се струва някакво зло?

– Действително, нищо не може да е по-ужасно и мъчително от

странните обстоятелства, на които бяхме неотдавна свидетели. Бяхте изхвърлен по някаква случайност на този бряг, известен със своето гостоприемство, арестуван и обвинен в убийство. Първото нещо, което се представи пред очите ви, бе мъртвото тяло на вашия приятел, убит по необясним начин и подхвърлен, сякаш от самия дявол, на вашия път.

Докато мистър Къруин произнасяше тези думи, въпреки вълнение-то, което ме обхвана при спомена за изживяното, не можах да не се изненадам до голяма степен от сведенията, с които той разполагаше за мен. Предполагам, че учудването е било изписано на лицето ми, защото той побърза да добави:

– Веднага щом се разболяхте, ми предадох намерените у вас документи; прегледах ги, за да открия някаква следа, по която да издира роднините ви и да ги известя за сполетялата ви беда и болест. Намерих няколко писма и измежду тях едно, което, съдейки по обръщението, е от вашия баща. Веднага писах в Женева и оттогава изминаха близо два месеца. Но вие сте болен, ето че треперите и в това състояние не бива да се вълнувате.

– Неизвестността е хиляди пъти по-мъчителна от най-страшното, което може да се случи. Кажете ми, каква нова смъртна драма се е разиграла и кого трябва да оплаквам?

– В семейството ви всичко е благополучно – каза мистър Къруин с много доброта, – а един от близките ви пристигна да ви посети.

Не знам защо, но изведнъж ми хрумна, че убиецът е дошъл да се надсмее над моето нещастие и да използва смъртта на Клервал като нов аргумент, за да ме накара да се съглася с пъклените му искания.

Закрих очите си с ръце и извиках в ужас:

– Махнете го, не искам да го видя. За бога, не го пускайте при мен.

Мистър Къруин ме гледаше объркан. Той неволно изтълкува думите ми като признание за виновност и сурово ме сгълча:

– Предполагах, млади човече, че присъствието на баща ви ще ви зарадва, вместо да предизвика такъв яростен протест.

– Баща ми! – извиках аз и всяко мускулче на лицето ми се отпусна и болката отстъпи място на радостта. – Наистина ли баща ми е пристигнал? Колко мило, колко безкрайно мило от негова страна. Но къде е той, защо не дойде веднага?

Промяната в отношението ми изненада и зарадва съдията; може би отдаде предишните ми възклицания на моментно възвръщане на треската, защото предишната благожелателност отново пролича в държането му. Той стана и излезе от стаята заедно с болногледачката и след минута

при мен влезе баща ми.

Нищо в този момент не можеше да ми достави по-голямо удоволствие от неговата поява. Аз протегнах ръка и възкликнах:

– Значи, сте живи – и Елизабет, и Ернест?

Баща ми ме успокои с уверенията си за тяхното благополучие и се опита да повдигне духа ми с подробности около така интересувашката ме тема. Но скоро усети, че затворът не е място за радост.

– В какво жилище се оказа ти, сине мой – каза той и огледа печално решетките по прозореца и жалкия вид на стаята. – Тръгна да търсиш щастието си, но злата съдба явно те преследва. А и горкият Клервал...

Името на нещастния ми убит приятел бе прекалено силна възбуда за отслабналия ми дух и изнемошяло тяло и аз се заплаках.

– Уви, татко, така е. Над мен е простряла криле някаква зла фаталност и аз трябва да живея, за да изпълня предначертаното, иначе щях да умра върху ковчега на Анри.

Прекъснаха разговора ни, тъй като състоянието ми налагаше да се вземат предпазни мерки, за да ми се осигури спокойствие. Господин Къруин влезе в стаята и настоя да не се подлагам на прекалено голямо напрежение. Но пристигането на баща ми бе като поява на ангел-хранител и аз постепенно започнах да оздравявам.

След като се преборих с болестта, бях завладян от мрачна, убийствена меланхолия, която нищо не бе в състояние да разпръсне. Образът на Клервал, мъртъв и зловещ, беше непрестанно пред очите ми. Често вълнението, предизвикано от тези спомени, караше приятелите ми да се страхуват от опасно възвръщане на болестта. Уви, защо се грижеха за нещастния ми живот, омразен на самия мен? Сигурно за да се изпълни моята съдба, която сега е към своя край. Скоро, много скоро смъртта ще угаси тези вълнения и ще ме освободи от смазващата тежест на страданията, която ме тегли към земята; присъдата ще бъде изпълнена и аз ще мога да почина в мир. А тогава смъртта само ми се мяркаше в далечината, макар и непрестанно да беше в мислите ми, и аз седях с часове неподвижен и безмълвен, жадуващ за някаква всеобща катастрофа, която да погребее в развалините си мен и моя погубител.

Наближаваше датата, когато щеше да се гледа делото. Три месеца бях лежал в затвора и въпреки че бях много слаб и под постоянната заплаха от възвръщане на болестта, наложи се да пропътувам близо сто мили до главния град на графството, където бе съдът. Мистър Къруин се погрижи за присъствието на свидетелите и организира моята защита. Беше ми спестен позорът от публична поява като престъпник, тъй като

делото ми не бе предадено в съда, от чието решение зависи животът или смъртта. Съдебните заседатели отхвърлиха обвинението, защото бе доказано, че в часа, когато е било открито тялото на моя приятел, аз съм се намирал на Оркнейските острови, така че две седмици след прехвърлянето ми бях пуснат на свобода.

Баща ми изпадна във възторг, като разбра, че съм освободен от това тежко обвинение и отново мога да дишам волен въздух и да се завърна в родината си. Аз не споделях тези чувства; еднакво омразни ми бяха и стените на затвора, и разкошът на някой дворец. Чашата на живота ми бе отровена завинаги и макар слънцето да светеше над мен по същия начин, както и над най-щастливите хора, аз виждах наоколо само непрогледен и ужасяващ мрак, в който не проникваше никакъв лъч освен блясъка на втрещените две очи. Понякога това бяха изразителните очи на Анри, изпълнени със смъртна болка – черни, полузатворени, с дълги тъмни мигли; а друг път виждах воднистите, мътни очи на чудовището, такива, каквито ги съзрях първия път в стаята си в Инголшат.

Баща ми се опитваше да възроди в мен чувства на обич. Говореше ми за Женева, където ми предстоеше да се завърна, за Елизабет и Ернест – ала тези думи само изтръгваха от мен дълбоки стенания. Понякога наистина в мен все пак се пробуждаше жажда за щастие и аз си мислех с меланхолична нежност за моята братовчедка или копнеех с мъчителна носталгия да видя отново синьото езеро и бързата Рона, тъй скъпи на моето детство – но обичайното ми състояние беше вцепеняваща апатия и тогава ми ставаше безразлично дали съм в затвора или сред най-божествената природна картина; и тези състояния се нарушаваха единствено от пристъпи на болка или отчаяние. В такива моменти често се опитвах да сложа край на омразното си съществуване и бе нужно постоянно бдение и внимание, за да ме възпрат от извършването на някакъв страшен акт на насилие над себе си.

И все пак имах едно задължение, споменът за което в края на краптата удържа победа над егоистичното отчаяние. Трябваше незабавно да се прибера в Женева, за да бдя над живота на онези, които така дълбоко обичах; да дебна за убица и ако някаква случайност ми открие неговото убежище или ако се опита отново да се появи пред мен, с нетрепваща ръка да сложа край на съществуването на чудовищния образ, когото бях дарил с подобие на душа, още по-уродлива от тялото. Баща ми все още искаше да отложим заминаването, страхувайки се, че няма да издържа уморителното пътуване, защото представлявах истинска развалина – човешка сянка. Силите ми бяха изчерпани. От мен бе останал само

един скелет, а тялото ми продължаваше да се топи от денонощна треска.

Обаче аз с такава тревога и нетърпение настоявах да напуснем Ирландия, че баща ми сметна за благоразумно да отстъпи. Взехме си билети за кораб, пътуващ до Авр-дю-Грас, опънахме платна при попътен вятър и отплувахме от бреговете на Ирландия. Беше полунощ. Лежах на палубата, загледан в звездите и заслушан в пляска на вълните. Радвах се на тъмнината, която скриваше Ирландия от погледа ми, а сърцето ми туптеше от радост при мисълта, че скоро ще видя Женева. Миналото ми се представяше в светлината на страшен кошмар, макар че корабът, на който плавахме, вятърът, който ни отнасяше от ненавистния ирландски бряг и морето около мен прекалено ясно ми говореха, че нищо не съм сънувал и че Клервал, моят приятел и скъп другар, загина по моя вина от ръката на създаденото от мен чудовище. Целият ми живот мина пред очите ми – спокойното щастие в Женева сред моето семейство, смъртта на мама, заминаването за Инголщат. Потръпнах при спомена за безумния ентузиазъм, който ме поведе към създаването на мерзкия ми враг, и съживих в паметта си онази нощ, когато му дадох живот. Оттук нататък не бях вече в състояние да следя мислите си, безброй чувства ме налегнаха и аз се разридах горчиво.

Откак се оправих от треската, ми стана навик да вземам всяка нощ известно количество опият; само с помощта на това лекарствено средство успях да си осигуря съня, необходим за запазването на живота ми. Подтиснат от спомените за преживените неволи, този път аз погълнах двойна доза и скоро след това съм заспал дълбоко. Но сънят не ми даде да си отдъхна от мъчителните мисли и хилядите образи, които танцуваха пред очите ми, ми внушаваха страшен ужас. На разсъмване ми се присъни кошмар – усетих на шията си ръцете на чудовището и не можех да се освободя от хватката му; в ушите ми звънтяха стонове и писъци. Баща ми, който бдеше до леглото ми, като видял как се мятам, ме събуди. Около нас шумяха вълните, небето бе облачно; демона го нямаше. Чувството за безопасност, усещането за примирие, установено между настоящия момент и неизбежното, страшно бъдеще, ми донесе някаква спокойна забрава, към която е особено податлив по своята природа човешкият разум.

ГЛАВА XXII

Пътуването ни по море беше към своя край. Слязохме на брега и потеглихме към Париж. Скоро ми стана ясно, че съм надценил силите си и преди да продължим, се наложи да отдъхна. Баща ми проявяваше неуморни грижи и внимание; но не му беше ясен коренът на моите терзания и затова се насочваше към погрешни начини да ме лекува от неизлечимата болест. Искаше му се да се развличам в общество. А на мен ми бяха противни човешките лица. О не, не противни! Те бяха мои братя, хора като мен и даже най-неприятният от тях ме привличаше като създание с ангелски характер и божествено устройство. Но имах чувството, че не е редно да споделям компанията им. Бях пуснал сред тях един изверг, който намираще радост в това да пролива кръвта им и да се наслаждава на стенанията им. Как ли биха ме възненавидели всички до един и биха ме прогонили от този свят, ако знаеха за нечестивите ми занимания и за злодеянията, чийто източник бях аз.

Баща ми най-сетне отстъпи на нежеланието ми да бъда сред общество и опита други начини да прогони мъката ми. Понякога му се струваше, че изживявам болезнено унижението от обвинението в убийство и се опитваше да ми докаже колко излишно е себелюбието.

– Уви, татко – отговарях му аз. – Колко малко ме познаваш. Хората, техните чувства и страсти действително биха били унижени, ако негодник като мен се осмеляваше да изпитва гордост. Жюстин, горката нещастна Жюстин, бе също толкова невинна и я осъдиха за същото. Тя загина, а причината за нейната смърт съм аз – аз я убих! Уилям, Жюстин и Анри – те всички паднаха от моята ръка.

По време на пребиваването ми в затвора баща ми често ме бе чувал да твърдя същото; когато се самообвинявах по този начин, очевидно понякога му се искаше да получи пояснение, а друг път, изглежда, смяташе, че всичко е в резултат на треската и че по време на болестта във въображението ми се е промъкнала подобна мисъл и споменът за нея се е съхранил след оздравяването. Избягвах всякакви обяснения и винаги си мълчах за създаденото от мен чудовище. Бях убеден, че ще ме сметнат за безумец, и това само по себе си можеше завинаги да ми затвори уста. Освен това не можех да разкрия тайна, която би вцепенила моя слушател и би вселила в душата му страх и нечовешки ужас. Затова обуздавах неутолимата си жажда за съчувствие и мълчах, а бих дал живота си

да можех да доверя на някого съдбоносната тайна. И все пак от мен неволно се отронваха от време на време подобни думи. Не можех да ги обясня, но правдата в тях донякъде ме облекчаваше за несподелената скръб.

Този път баща ми каза с безкрайно учудване:

– Скъпи Виктор, какви са тези мании? Ще те помоля, синко, никога да не повтаряш това твърдение.

– Аз не съм луд! – решително извиках аз. – Слънцето и небето, на които са известни моите дела, могат да свидетелствуват за истинността на тези думи. Аз съм убиецът на тези невинни жертви, те загинаха в резултат на моите деяния. Хиляди пъти бих пролял собствената си кръв, капка по капка, за да спася техния живот, но не можех, татко, повярвай ми, не можех да пожертвувам целия човешки род.

Краят на тази реч убеди баща ми, че разумът ми е помрачен и той незабавно промени темата на разговора, като се опита да даде друга насока на мислите ми. Искаше му се, доколкото е възможно, да зачеркне от паметта ми събитията, разиграли се в Ирландия, и никога не ги споменаваше и не ми позволяваше да говоря за негодите си.

Времето минаваше и аз се успокоявах; мъката се бе заселила трайно в сърцето ми, но вече не говорех несвързано за престъпленията си – достатъчно ми беше, че ги осъзнавах. С неимоверно усилие на волята обуздавах властния глас на скръбта, която от време на време се опитваше да оповести за себе си на целия свят; а и държането ми стана по-спокойно и съдържано от когато и да било след пътуването ми до леденото море.

Няколко дни преди да тръгнем от Париж за Швейцария, получих от Елизабет следното писмо:

„Скъпи приятелю, с голяма радост прочетох писмото на чичо от Париж. Ти вече не си на огромно разстояние от мен и мога да се надявам, че ще те видя след две седмици. Бедни ми братовчедо, колко ли си изстрадал! Очаквам да те видя по-болен, отколкото като напусна Женева. Тази зима бе много мъчителна за мен, защото се терзаех от страшната неизвестност; и все пак надявам се да прочета умиротворение върху лицето ти и да се убедя, че сърцето ти не е напълно лишено от утеха и спокойствие.

Въпреки всичко се боя, че тревогата, която те направи нещастен преди година, все още съществува или дори се е засилила с времето. Обаче разговорът, който проведох с чичо преди

заминаването му, налага да изясним някои неща, преди да се срещнем.

«Да изясним!» – ще кажеш ти може би учудено. Какво ли толкова има да изяснява Елизабет? Ако наистина си зададеш този въпрос, то това ще е и очакваният от мен отговор и ще се сложи край на всичките ми съмнения. Но ти си далеч и възможно е да се страхуваш от такова обяснение, а същевременно да го желаеш. В случай, че това е така, не бива да отлагам повече да ти пиша за нещата, които често съм искала да споделя с теб, но никога не ми е стигала смелост да започна.

Виктор, ти знаеш, че нашият брак е откоleshна мечта на твоите родители още от детските ни години. Обявиха ни това, когато бяхме съвсем млади, и ни научиха да гледаме на този съюз като на събитие, което със сигурност ще се състои. През детството си ние бяхме нежни другари в игрите и, надявам се, когато отраснахме – скъпи и близки приятели. Но често се случва брат и сестра да изпитват един към друг нежна привързаност, без да се стремят към по-голяма близост. Питам се, дали и нашият случай не е такъв? Кажи ми, скъпи Виктор. Заклевам те в името на нашето щастие да ми отговориш напълно искрено: не обичаш ли друга?

Ти много си пътувал, няколко години живя в Инголщат и трябва да призная, приятелю мой, че когато миналото лято те видях толкова нещастен, търсещ самота и избягващ компанията на всяко живо същество, неволно си помислих, че може би съжаляваш за нашата връзка, но се смяташ задължен да изпълниш волята на родителите си, дори това да е в разрез с твоите желания. Едно такова разрешение обаче е погрешно. Признавам ти, приятелю, че те обичам и в светлите ми мечти за бъдещето ти си винаги до мен, неразделен другар и спътник. Но аз ти желая щастие, както на самата себе си, и ти заявявам, че женитбата ни би ме направила завинаги нещастна, ако не е продиктувана от собствения ти свободен избор. Ето и сега плача при мисълта, че ти, смазан от най-жестоки несподи, може би задушаваш с думата чест всякаква надежда за любов и щастие, които единствено са в състояние да те направят отново това, което беше. Аз, която те обичам най-безкористно, може би ще увеличи десетократно мъките ти, ако се изпреча на пътя на твоите желания. О, Виктор, повярвай, твоята братовчедка и другарка в игрите те обича прекалено искрено, за да не страда от такова предположение. Бъди щастлив, приятелю

мой, и ако изпълниш тази моя единствена молба, бъди уверен, че нищо на света не ще наруши моя покой.

Нека това писмо не те разстройва; ако това ти е мъчително, не ми отговаряй утре или в друг ден, или даже преди пристигането си. Чичо ще ми изпрати известие за здравословното ти състояние и когато се срещнем, ако видя на устните ти усмивка, чиято причина съм аз, не ми трябва друго щастие.

Женева, 18 май, 17...

Елизабет Лавенца“

Това писмо оживи в паметта ми нещо, което бях успял да забравя – заканата на демона: „Ще бъда с теб през брачната ти нощ!“ Такава бе присъдата ми и през тази нощ той ще положи всички усилия да ме унищожи и да ме лиши от всяка надежда за щастие, което можеше донякъде да облекчи страданията ми. През тази нощ той бе решил да завърши престъпленията си с моята смърт. Е, нека бъде така; със сигурност ще има смъртна схватка и ако той излезе победител, аз ще си почина в мир и ще се сложи край на властта му над мен. Ако ли го победея, то отново ще бъда свободен. Уви! За каква свобода говоря? Същата, на която се радва селянинът, когато пред очите му са изклали цялото му семейство, изгорили са къщата му, опустошили са земите му и са го пуснали да си върви бездомен, доведен до просяшка тояга, самотен, а уж свободен. Такава ще бъде и моята свобода, ала поне в лицето на Елизабет ще спечеля едно съкровище. Обаче угризенията на съвестта и мъчителното чувство за вина ще тежат на другото блюдо на везните и ще ме преследват до самата ми смърт.

Мила, любима Елизабет! Четях и препрочитах писмото ѝ; в сърцето ми се промъкна нежност и се опита да нашепва блажени мисли за райска любов и радост, но ябълката е вече изядена и ръката на ангела ми отказва всякаква надежда. А бих дал живота си, само и само да я направя щастлива. Смъртта е неизбежна, ако чудовището изпълни заканата си, но аз си задавах въпроса: ще ускори ли женитбата ми моята съдба? Гибелта ми можеше да настъпи наистина няколко месеца по-рано, но ако мъчителят ми заподозре, че отлагам сватбата заради заплахите му, той ще намери друг и може би дори по-жесток начин да си отмъсти. Той се закле да бъде с мен през брачната ми нощ, но не смята, че тази заплаха го задължава междувременно да живее в мир. За да ми докаже, че още

не се е наситил на кръв, той уби Клервал веднага след като произнесе заканите си. Затова реших, че ако незабавната ми женитба с братовчедка ми ще дари на нея или на баща ми щастие, то аз нямам право да я отлагам нито час, независимо от кроежите на врага ми срещу моя живот.

В такова състояние на духа писах на Елизабет. Писмото ми беше спокойно и нежно. „Страхувам се, любимо мое момиче – писах аз, – че ни е останало малко щастие на този свят; но всичко, на което съм в състояние да се радвам, е съсредоточено в теб. Прогони напразните си съмнения – единствено на теб посвещавам живота си и стремежите си към щастие. Имам една тайна, Елизабет, страшна тайна, и когато ти я разкрия, кръвта ти ще замръзне от ужас в жилите и тогава няма вече да се учудваш на моята мрачност, а на това, че още съм жив след всичко, което ми е минало през главата. Ще ти поверя тази злощастна и ужасна тайна в деня след нашата сватба, защото, мила братовчедке, между нас трябва да съществува пълно доверие. Но дотогава, заклевам те, не ми напомняй за това. Моля те най-сериозно и знам, че ще се съгласиш.“

След около седмица от получаването на писмото от Елизабет ние се завърнахме в Женева. Милото момиче ме посрещна с топлина и нежност, но при вида на измършавялото ми лице и зачервените от треската бузи в очите ѝ се появиха сълзи. Тя също се бе променила. Бе отслабнала и бе изгубила до голяма степен онази възхитителна живост, която така ме очароваше по-рано; ала кротостта ѝ, състрадателните, изпълнени с мекота погледи я правеха още по-подходяща другарка за един свършен, злочест човек като мен.

Спокойствието ми не се оказа дълготрайно. Спомените ме подлудяваха; когато си мислех за изминалите събития, обземаше ме истинско безумие. Понякога горях от ярост и гняв, друг път потъвах в дълбоко униние. Нито разговарях, нито поглеждах някого, а седях неподвижен, затъпял от множеството струпали се отгоре ми нещастия.

Единствено Елизабет умееше да ме изважда от това състояние; нежният ѝ глас ме успокояваше, когато бях свръхвъзбуден, и събуждаше в мен човешки чувства, когато изпадах в състояние на вцепенение. Плачеше заедно с мен и заради мен. Когато разсъдъкът ми се връщаше, тя ме укоряваше и се опитваше да ми внуши смирение пред съдбата. О! Лесно му е на нещастника да се смири, но за престъпника няма покой. Мъките на гузната съвест отравят насладата, която човек намира понякога и в прекомерната душевна болка.

Скоро след завръщането ми баща ми заговори за незабавната ми женитба с Елизабет. Аз мълчах.

– Да нямаш друга любов?

– Никаква друга в целия свят. Аз обичам Елизабет и с радост очаквам женитбата ни. Затова нека определим деня – от него натам аз ще се посветя, жив или мъртъв, на щастието на братовчедка ми.

– Скъпи Виктор, не говори така. Ние изживяхме тежки удари, но именно поради тази причина трябва да държим още повече на това, което ни е останало, и да пренесем любовта си от онези, които загубихме, върху още живите. Нашият кръг ще бъде тесен, но здраво споен с взаимната ни любов и нещастие. А когато времето смекчи твоето отчаяние, ще се родят нови обекти на любов и грижи, за да заместят онези, от които така жестоко ни лишиха.

Така ме поучаваше моят баща. А аз все още помнех заплахата на демона. Не можете да се учудвате, че при неговото всемогъщество в кървавите дела аз го смятах непобедим и когато произнесе думите: „*Ще бъда с теб през брачната ти нощ*“, аз се примирих с надвисналата опасност като с непредотвратима съдба. Но за мен смъртта бе по-малко зло в сравнение със загубата на Елизабет; затова се съгласих с баща ми с удовлетворение и даже с радост, че ако братовчедка ми приеме, церемонията ще се състои след десет дни и с това, казах си аз, подписвам присъдата си.

Господи! Ако за миг само бях допуснал какъв е в същност пъкленият кроеж на моя злобен противник, по-скоро щях завинаги да напусна родната страна и да се скитам като изгнаник без приятели по белия свят, отколкото да се съглася на тази злополучна женитба. Ала чудовището, сякаш със силата на някаква магическа способност, ме бе направило сляп спрямо истинските си намерения; и когато мислех, че се готвя само за собствената си смърт, аз съм ускорявал гибелта на същество, далеч по-скъпо ми от самия мен.

С приближаването на датата, определена за сватбата, започнах да усещам как ми се свива сърцето – не знам дали от страх или от някакво предчувствие. Криех обаче опасенията си зад маска на веселие, която предизвикваше щастливите усмивки на баща ми, но едва ли успяваше да измами наблюдателния и по-остър поглед на Елизабет. Тя очакваше сключването на нашия брак с удовлетворение, примесено с известен страх под влияние на преживените от нас беди; това, което сега ни изглеждаше сигурно и осезателно щастие, можеше скоро да се стопи като сълзи и да не остави друга следа освен дълбоко и непреходно огорчение.

Направени бяха необходимите приготовления за предстоящото събитие; приемахме поздравителни визити и от всички страни сияеха

радостни усмивки. Аз затворих колкото можех по-дълбоко в сърцето си стаената тревога и весело и сериозно се включих в плановете на баща ми, макар че те може би щяха само да доведат моята гибел. Благодарение на старанията на баща ми австрийското правителство върна на Елизабет част от наследството ѝ. Сега тя притежаваше малко имение на бреговата на Комо. Разбрахме се веднага след сключването на брака да отпътуваме за вила Лавенца и да прекараме първите си щастливи дни край прекрасното езеро.

Междувременно взех необходимите предпазни мерки, за да се защитя, в случай че демонът се опита да ме нападне открито. Постоянно носех със себе си пистолети и кама и непрекъснато бях нащрек, за да предотвратя всякакво вероломство; това до значителна степен ме успокояваше. В същност с приближаването на сватбения ден заплахата започна да ми се струва нереална, незаслужаваща да си нарушавам спокойствието, докато щастието, което се надявах да получа в женитбата, ми изглеждаше все по-осезаемо с приближаването на тържествената дата и с непрекъснатите приказки, които слушах около себе си като за нещо решено, на което никакви случайности не могат да попречат.

Елизабет изглеждаше щастлива; моето спокойствие допринасяше много и за нейното успокоение. Но в деня, когато щяха да се осъществят желанията ми и да се реши моята съдба, тя се натъжи, обладана от някакво злокобно предчувствие; може би също така си мислеше за страшната тайна, която бях обещал да ѝ разкрия на другия ден. Междувременно баща ми не можеше да се нарадва и в суматохата на приготовленията отдаде тъжното настроение на снаха си на обичайната свенливост на младоженките.

След церемонията в къщата на баща ми се събраха много гости; бяхме решили, че двамата с Елизабет ще се отправим на сватбеното си пътешествие по вода, ще пренощуваме в Евиан, а на другия ден ще продължим. Денят бе чудесен, вятърът – попътен и всичко благоприятствуваше за нашето сватбено пътуване.

Това бяха последните мигове в живота ми, когато се насладих на чувството за щастие. Бързо се придвижихахме напред – слънцето печеше, но един навес ни скриваше от лъчите му и ние се наслаждавахме на красивата природа ту на единия бряг на езерото, където се виждаше Мон-Салев, прелестните брегове на Монталегр и в далечината – извисен над всичко – прекрасният Монблан и множеството снежни планини, които напразно се опитват да му съперничат; ту на отсрещните брегове, където могъщата Юра издигаше тъмните си склонове като преграда за

честолюбеца, намислил да напусне родината, или като непреодолима бариера за нашественика, който би намислил да я пороби. Взех ръката на Елизабет в своята.

– Ти си тъжна, любов моя. О, ако само знаеше какво съм изстрадал и какво може би ме очаква, би се постарала да ми дариш покой и поне през този ден да забравиш отчаянието.

– Бъди щастлив, мили Виктор – отговори Елизабет. – Надявам се, че не те заплашва беда, и искам да те уверя, че ако на лицето ми не е изписана радост, то сърцето ми поне е доволно. Нещо ми подсказва да не залагам прекалено много на бъдещето, което ни очаква, но аз няма да се вслушам в този злокобен глас. Гледай как бързо се движим и как облациите, които ту скриват, ту откриват купола на Монблан, правят тази красива гледка още по-прекрасна. Погледни също колко много риби плуват в прозрачните води и всяко камъче на дъното ясно се вижда. Какъв божествен ден! Колко щастлива и спокойна изглежда природата!

С тези думи Елизабет се опитваше да отвлече вниманието ми, а и своето, от всякакви тъжни мисли. Но настроението ѝ бързо се менеше – за няколко мига очите ѝ се озаряваха от радост, но тя непрекъснато се сменяше с безпокойство и замисленост.

Слънцето се спускаше все по-ниско; преминахме покрай устието на река Дранс и проследихме с поглед пътя ѝ покрай дефилетата във високите планини и в долините между ниските хълмове. На това място Алпите почти докосват езерото и ние се доближихме до амфитеатъра от планини, които го ограждат откъм изток. Островърхият Евиан блестеше сред обрамчилите го гори и струпалите се върху него планини.

Вятърът, който до този момент ни носеше с поразителна бързина, до залез слънце утихна и се превърна в бриз; нежният му полъх леко бръчкаше водната повърхност и приятно шумолеше в листата на дърветата, а когато наближихме брега, от него ни лъхна най-възхитителният аромат на цветя и сено. Когато слязохме на брега, слънцето тъкмо залезе зад хоризонта и аз усетих как в мен оживяват грижите и страховете, които скоро щяха да ме сграбчат и да ме задържат завинаги в плен.

ГЛАВА XXIII

Беше осем часът, когато слязохме на брега; известно време се разождахме и се радвахме на отмиращата светлина, след което се оттеглихме в хотела и се любувахме оттам на прекрасния изглед към езерото, горите и планините, скрити в мрака, но с все още релефни очертания.

Южният вятър утихна, но затова пък западният се надигна разярен. Луната достигна връхната си точка в небето и започна да се спуска; облаците се плъзгаха по нея по-бързи от грабливи птици и закриваха лъчите ѝ, а езерото отразяваше неспокойното небе и развълнуваната му повърхност го правеше да изглежда още по-разтревожено. Внезапно се изсипа проливен дъжд.

През целия ден бях спокоен, но щом нощта разтвори в мрака очертанията на предметите, в мен се надигнаха хиляди страхове. Бях възбуден и напрегнат, дясната ми ръка стискаше пистолета, скрит в пазвата. Всеки звук ме плашеше, но твърдо бях решил да продам живота си скъпо и да не бягам от борбата, докато не изгасне животът ми или този на моя враг. Елизабет наблюдава известно време вълнението ми, запазвайки плахо и боязливо мълчание, но, изглежда, нещо в погледа ми ѝ внуши ужас, защото ме попита разтреперана:

– Какво те тревожи, мили Виктор? От какво се страхуваш?

– О, спокойствие, спокойствие, любов моя! – отговорих аз. – Да ми не тази нощ, и всичко ще бъде наред. Но тази нощ е страшна, много страшна.

В такова състояние прекарах един час, но изведнъж си представих колко ужасен ще бъде за жена ми двубоят, който очаквах всеки момент да започне, затова настойчиво я помолих да си легне, твърдо решен самият аз да не лягам, докато не си изясня къде е врагът ми.

Тя се прибра в стаята, а аз продължих известно време да крача напред-назад по коридорите, като изследвах всяко ъгълче, в което би могъл да се скрие противникът ми. Ала не открих никакви следи от него и тъкмо започвах да си мисля, че се е намесила някаква щастлива случайност и му е попречила да изпълни заканата си, когато изведнъж дочух страшен, пронизителен вопъл. Той идваше от стаята на Елизабет. Щом го чух, прозрях истината, ръцете ми се отпуснаха и всяко мускулче на тялото ми се вцепени; усещах как кръвта ми тече по вените и оросява крайниците ми. Това състояние продължи само миг; писъкът се

повтори и аз се втурнах към стаята.

Боже мой! Защо не умрях тогава? Защо съм тук и разказвам за гибелта на най-светлата си надежда в най-чистото създание на този свят? Тя лежеше безжизнена и неподвижна, захвърлена напреки на леглото, с увиснала глава, а косата ѝ скриваше наполовина изкривените черти на лицето ѝ. Накъдето и да се обърна, пред очите си виждам винаги едно и също – безкръвните ѝ ръце и отпуснато тяло, захвърлено от убиеца върху брачното ложе. Как можах да остана жив след всичко това? Уви! Животът е упорит и колкото по-малко го желаем, толкова по-силно се вкопчва той в нас. За момент изгубих съзнание и паднах безчувствен на пода.

Когато дойдох на себе си, бях заобиколен от наемателите в хотела; лицата им изразяваха неопишваем ужас, но той бе само бледо подобие на чувствата, които ме разкъсваха. Втурнах се към стаята, където лежеше тялото на Елизабет – моята любов, моята съпруга, доскоро още жива, скъпа, така достойна за обич. Позата, в която я намерих, бе различна от тази, в която я оставих; сега лежеше с глава върху ръката си, а лицето и шията ѝ бяха покрити с кърпа; приличаше на заспала. Спуснах се към нея и пламенно я прегърнах, но безжизнената отпуснатост и студенина ми напомниха, че това, което държа в ръцете си, вече не е Елизабет, която толкова обичах и ценях. На шията ѝ ясно се виждаха следите от смъртоносните пръсти на демона в от устата ѝ вече не излизаше дихание.

Наведен над нея в безумно отчаяние, аз случайно погледнах към прозореца. Преди той беше затъмнен, а сега със страх забелязах, че през него проникваше бледата, жълтеникава светлина на луната и осветяваше стаята. Щорите бяха дръпнати и аз съзрях с неопишваем ужас до него най-уродливото същество на този свят. Лицето му бе изкривено в грозна усмивка и той сякаш се гавреше с мен, като сочеше с демонския си пръст трупа на жена ми. Аз изтичах до прозореца, извадих пистолета от пазвата си и стрелях; той успя да избегне куршума, скочи от мястото, където стоеше, хукна по-бързо от светкавица и се хвърли в езерото.

Изстрелът събра цяла тълпа в стаята. Посочих накъде изчезна и се спуснахме да го гоним с лодки; хвърляхме и мрежи, но напразно След няколко часа, загубили всяка надежда, ние се завърнахме и повечето от спътниците ми предполагаха, че всичко е било плод на въображението ми. Като излязохме на брега, те продължиха да оглеждат околностите, разделиха ее на групи и тръгнаха в различни посоки да претърсват гората и лозята.

Опитах се да ги придружа и се отдалечих на известно разстояние от хотела, ала ми се виеше свят, краката ми се преплитаха като на пиян и накрая изпаднах в крайно изнемощение; очите ми се замъглиха, а от високата температура усещах кожата си като обгоряла. В това състояние ме внесоха обратно в къщата и ме сложиха да легна; аз почти не съзнавах какво става с мен, погледът ми блуждаеше из стаята, сякаш търсех нещо, което съм изгубил.

След известно време станах и воден от някакъв инстинкт, допълзях до стаята, където лежеше тялото на моята любима. Около леглото ѝ плачеха жени, а аз се надвесих над нея и сълзите ми се смесиха с техните; през цялото това време в главата ми цареше хаос, мислите ми скачаха безразборно и аз объркано разсъждавах за нещастията си и за тяхната причина. Тънех в някакво море от почуда и ужас. Смъртта на Уилям, екзекуцията на Жюстин, убийството на Клервал и накрая на моята жена; даже в този момент не бях сигурен дали останалите ми приятели са в безопасност от злобния демон; може би баща ми се гърчи в смъртоносната му хватка, а Ернест лежи мъртъв в краката му. Тази мисъл ме накара да се разтреперя и ме подтикна към действие. Сkochих на крака и реших колкото може по-бързо да се върна в Женева.

Коне не можах да си набавя и се наложи да пътувам по езерото, ала вятърът не беше попътен и дъждът се сипеше на потоци. И все пак едва се развиделяваше и имаше надежда да стигна Женева до падането на нощта. Наех гребци и самият аз седнах зад едно весло, защото физическото усилие винаги е облекчавало душевните ми терзания. Ала този път прекалената мъка и възбуда ме бяха обезсилили; захвърлих греблото, облегнах глава на ръцете си и се отдадох на всички мрачни мисли, които ме сподобиха. Вдигнех ли взор, пред очите ми се изпречваха гледки от по-щастливи времена, на които само преди ден се бях любувал в компанията на тази, която сега вече беше сянка и спомен. Дъждът спря за малко и видях рибите, които си играеха във водата по същия начин, както и преди няколко часа; тогава ги наблюдаваше и Елизабет. Няма нищо по-болезнено за човека от рязката и внезапна промяна. Беше ми безразлично дали слънцето грее, или облаци се спускат ниско – вече нищо не можеше да ми изглежда както предния ден. Един изверг бе изтръгнал завинаги от мен всякаква надежда за бъдещо щастие; никой не е бил злощастен от мен – такива страшни събития се разиграват само веднъж в историята на човечеството.

Но няма да се спирам подробно на случилото се след това. Повестта ми и без това е изпълнена с ужаси – аз стигнах до тяхната

кулминация и всичко, което мога да разкажа оттук нататък, ще ви досади. Знайте само, че близките ми загинаха така един по един; аз останах сам. Силите ми ме напускат и мога само накратко да ви разкажа края на моята страшна история.

Пристигнах в Женева. Баща ми и Ернест бяха още живи, но първият бе смазан от новината, която донесох. Като сега го виждам – прекрасен, почтен старец. Не-виждащите му очи блуждаеха, защото бе изгубил най-съкровената си радост – своята Елизабет. Тя бе повече от дъщеря за него, безгранично я обичаше с цялата любов, на която е способен човек към края на живота си, когато вече държи на малко неща и затова още по-силно се вкопчава в това, което има. Проклет, проклет да е извергът, който стовари такива беди върху белите му коси и го обрече да изтлее от мъка! Той не преживя горестите, които ни се насъбраха, жизнените му сили пресъхнаха изведнъж – не можеше да става от леглото и след няколко дни издъхна в ръцете ми.

Какво се случи след това с мен? Не знам; загубих представа за действителността и единственото, което усещах, бе тежест и мрак. Понякога наистина сънувах, че бродя из покрити с цветя поляни и живописни долини с приятелите от детинството – ала се събуждах в някаква тъмница. Следваше пристъп на меланхолия, но постепенно започнах ясно да осъзнавам мъката си и положението, в което бях изпаднал; тогава ме пуснаха на свобода. Оказа се, че ме сметнали за луд и както разбрах, дълги месеци ме държали в единична килия.

Впрочем свободата би била безполезен дар, ако в мен заедно със завръщането на разума не се бе пробудила и жаждата за мъст. Когато си възвърнах спомените за изживяното, започнах да се замислям и над причинителя на всичко това – чудовището, създадено от мен, презрения демон, когото бях пуснал по белия свят за собствена гибел. При мисълта за него ме обземаше безумна ярост и аз желях, пламенно се молах да попадне в ръцете ми, за да стоваря върху проклетата му глава велика и справедлива мъст.

Ненавистта ми не можеше да се ограничава дълго време с безплодни желания; започнах да обмислям как да се добера до него; за целта около месец след излизането ми от болницата се обърнах към градския съдия по криминални дела и му заявих, че ми е известен убиецът на моите близки, срещу когото предяввам обвинение, и искам от него да употреби всичката си власт, за да бъде заловен.

Съдията ме изслуша внимателно и доброжелателно.

– Бъдете уверен, господине – каза той, – че няма да пожаля труд и

усилия, за да арестувам злодея.

– Благодаря – отвърнах аз. – Тогава изслушайте показанията ми. Историята е действително толкова странна, че се страхувам да не би да не ми повярват; ала в истината, колкото и невероятно да звучи, има нещо, което заставя хората да повярват. Разказът ми е прекалено свързан, за да бъде взет за плод на въображението ми, и нямам никакви причини да ви лъжа.

Всичко това произнесох спокойно и убедително; дълбоко в себе си бях взел решението да преследвам убиеца до смърт, а това уталожих болката и за известно време ме примири с живота. Така че сега му изложих накратко историята, твърдо и ясно, посочвайки точните дати и без нито веднъж да възкликна или изругая.

Отначало съдията се отнесе със съмнение, но постепенно започна да проявява по-голямо внимание и интерес; видях го да потреперва от ужас, а понякога лицето му изразяваше най-живо учудване без сянка на недоверие.

В заключение аз казах:

– Това е съществото, което обвинявам и за чието задавяне и наказание ви моля да упражните всичката си власт. Това е ваш дълг като съдия и аз вярвам и се надявам, че чувствата ви в дадения случай няма да попречат да изпълните задълженията си.

Това обръщение предизвика видима промяна в израза на моя събеседник. Той ме бе изслушал с онова половинчато доверие, с което се слуша разказ за свръхестествени и тайнствени явления; но когато бе призван да действува официално при такива обстоятелства, в него се върна цялата му недоверчивост. Все пак той ми отвърна меко:

– Охотно бих ви оказал всяко съдействие в преследването на престъпника, но както ми го описахте, по всичко личи, че това същество е в състояние да превърне в пух и прах всичките ми усилия. Кой може да преследва животно, способно да прекоси морето от лед, да обитава пещери и бърлоги, където никой човек не би дръзнал да проникне? Освен това изминаха месеци от извършените престъпления и никой не може да предположи накъде се е отправил и кои краища обитава.

– Аз не се съмнявам, че се навърта някъде наблизо; а ако наистина е намерил убежище в Алпите, то може да му се устрои лов като на планинска коза и да се унищожи като див звяр. Но аз чета мислите ви – вие не вярвате на разказа ми и не възнамерявате да преследвате моя враг и да го накажете според провиненията.

Докато казвах това, очите ми мятаха гневни мълнии; съдията се

смути.

– Грешите – каза той. – Аз ще направя всичко, което е по силите ми, да заловя чудовището и бъдете уверен, че то ще бъде наказано според престъпленията си. Но съдейки по разказа ви за неговите възможности, страхувам се, че това ще се окаже неосъществимо; така че въпреки всички взети мерки може да ви очаква разочарование.

– Това не може да се случи, но виждам, че е безполезно да ви убеждавам. Моята жажда за мъст не значи нищо за вас; и все пак, макар и да признавам, че това е лошо чувство, то е всепоглъщащата и единствена страст в душата ми. Не мога да изразя с думи яростта си при мисълта, че убиецът, когото създадох, е все още жив. Вие отказвате да задоволите молбата ми; остава ми само едно – аз посвещавам живота и смъртта си на неговото унищожение.

Докато произнасях тези думи, треперех от силна възбуда; в тях имаше безумие и вероятно нещо от надменната суровост, с която, казват, са се отличавали едновременните мъченици. Ала за женевския съдия, чиято мисъл бе заета с всичко друго, но не и с жертвоготовност и героизъм, такава приповдигнатост бе по-скоро признак на лудост. Той се опита да ме успокои, както дойката успокоява детето, и погледна на разказа ми като на последствие от делириум.

– О, хора! – изкрещях аз. – Колко сте невежи, като се мислите за мъдри! Спрете! Не знаете какво говорите!

Напуснах къщата му ядосан и разстроен и се оттеглих, за да обмисля други начини за действие.

ГЛАВА XXIV

Бях в състояние, в което не е възможно да се разсъждава разумно. Изпаднах в изстъпление и само стремежът за отмъщение ми даваше сили и успокоение; той ме караше да сдържам чувствата си и ми позволяваше да бъда пресметлив и хладнокръвен в моменти, когато ме заплашваше делириум или смърт.

Първото решение, което взех, бе да напусна завинаги Женева; родината ми бе скъпа, когато бях щастлив и обичан, но сега, в момент на несгода, ми стана омразна. Запасих се с пари, взех със себе си няколко скъпоценности, които принадлежах на някога на майка ми, и отпътувах.

Така започнаха скитанията ми, които ще свършат само с края на живота ми. Прекосил съм по-голямата част от земята и съм изпитал лишенията, на които са подложени обикновено пътешествениците в пустинните, диви места. Как съм оживял, не знам; неведнъж съм лягал изнемощял на земята и съм молил бога за смърт. Но жаждата за отмъщение поддържаше в мен живота; няхах право да умра и да оставя врага си да живее.

Първата ми грижа, след като напуснах Женева, бе да издиря следи-те на омразния демон. Няхах определен план; скитах се с часове из околностите на града и не знаех накъде да тръгна. На свечеряване се оказах недалеч от гробището, където почиваха Уилям, Елизабет и баща ми. Влязох и се запътих към гробовете им. Наоколо всичко тънеше в покой освен листата на дърветата, леко поклащани от вятъра; нощта бе почти непрогледна и дори за страничния наблюдател картината наоколо би била тържествена и вълнуваща. Духовете на мъртвите сякаш витаеха наоколо и хвърляха невидима, но осезаема сянка връз главата ми.

Дълбоката мъка, която това място събуди в мен отначало, бързо се смени с гняв и отчаяние. Те бяха мъртви, а аз живеех; убиецът им също беше жив и бях длъжен да влача жалкото си съществуване само за да го унищожа. Коленичих върху тревата, целунах земята и възкликнах с разтреперани устни:

– Кълна се в свещената земя, на която съм коленичил, в сенките, витаещи около мен, в дълбоката и неутешима скръб в гърдите ми, в теб, о нощ, и в силите, които те управляват, да преследвам демона, причинил всички нещастия, докато един от двама ни загине в смъртна схватка. За тази цел ще запазя живота си: да изпълня тази свята мъст, ще продължа

да гледам слънцето и да тъпча зелената трева, които иначе завинаги биха изчезнали за мен. Призовавам ви, души на мъртвите! И вас, бродещи духове на отмъщението, помогнете ми и ме направлявайте в това дело! Нека проклетото пъклено чудовище изпие до дъно чашата на горестта, нека изпита отчаянието, което сега терзае душата ми!

Бях започнал заклинанието си тържествено и със страхопочитание, които някак си ми вдъхнаха увереност, че сенките на убитите ми роднини са чули и одобряват моя обет; но към края фурните на отмъщението ме обладаха и яростта задави гласа ми.

В отговор от тишината на нощта долетя гръмък, дяволски смях. Той дълго и тежко звуча в ушите ми; планинското ехо го поде и аз имах чувството, че целият ад ме е обградил с подигравка и кикот. В тази минута, в пристъп на отчаяние, бих сложил край на нещастния си живот, ако не беше клетвата и убеждението, че тя е чула и ми е съдено да живея, за да я изпълня. Смяхът замря и тогава добре познатият, ненавистен глас прошепна ясно съвсем близо до ухото ми:

– Доволен съм – решил си да живееш, жалък несретнико, и затова съм доволен!

Втурнах се към мястото, откъдето се носеше шепотът, но дяволът ми се изплъзна. В този момент изгря пълната луна и освети уродливата, зловеща фигура, която бягаше със скорост, недостижима за един простосмъртен.

Аз се хвърлих да го гоня и от много месеци го преследвам. Попадах на слаба следа и се спуснах по кривините на Рейн, но напразно. Показа се синьото Средиземно море и по някаква странна случайност забелязах как демонът се скриха един кораб, отплаващ към Черно море. Взех си билет за него, но той се измъкна, не знам как.

Вървах по следите му из безкрайните равнини на Азия и Русия, но той все ми се изплъзваше. Понякога селяните, изплашени от вида му, ми даваха сведения накъде е тръгнал, а друг път самият той, от страх, че ако изгубя следите му, може да се отчая и да умра, ми оставяше някакъв знак да ми служи като указание. Падаше сняг и аз откривах върху бялата пелена отпечатъците от огромните му крака. Вие, който едва навлизате в живота и не познавате грижи и неволи, не можете да разберете какво усещам и продължавам да усещам. Студът, лишенията и умората бяха най-малкото зло, което ми се налагаше да понасям; нечиста сила ме бе проклела и носех в себе си вечен ад; и все пак някакъв добър дух ме следваше и направляваше стъпките ми; когато започвах най-силно да роптая, той внезапно ме избавяше от трудности, на пръв поглед

непреодолими. Случваше се тялото ми, победено от глада, да се предаде на изтощението и тогава намирах в пустинята трапеза, която възстановяваше силите ми и ми вдъхваше нови. Храната, разбира се, беше груба, каквато ядяха местните жители, но съм убеден, че ми я предлагаша духовете, които призовах да ми помагат. Често, когато всичко гинеше от суша, небето беше чисто и ме гореше жажда, изневиделица се появяваше малко облаче, проронваше няколко съживителни капки и изчезваше.

Където бе възможно, вървах по течението на реките, но демонът обикновено ги избягваше, тъй като те са най-гъсто населени. Другаде пък почти не се срещаха хора; хранех се с месото на диви зверове, пресекли пътя ми. Носех пари и печелех дружелюбното отношение на селяните, като им ги раздавах или им занасях убития дивеч, от който си вземах малко, а останалото винаги давах на онези, които ми предоставяха огън и всичко нужно, за да си приготвя храна.

Този живот ми беше много тягостен и единствено сънят ми доставяше радост. Благословен сън! Често, когато бях особено покрусен, заспивах и сънищата ми донасяха блаженство. Тези моменти, или по-скоро часове на щастие, ми бяха предоставени от моите духове-хранители, за да си запазя силите за странствуването. Ако не беше този отдих, трудностите щяха да ме смажат. През деня ме поддържаше и вдъхновяваше очакването на нощната почивка – защото само насън виждах приятелите си, жена си и любимата страна, отново гледах благото лице на баща си, чувах сребърните камбанки в гласа на Елизабет, любувах се на Клервал – в разцвета на своята младост и здраве. Често, изнемощял след непосилно труден преход, аз си внушавах, че това, което преживявам през деня, е сън, а на действителността ще се насладя с идването на нощта в прегръдките на моите близки. Каква обич изпитвах към тях! Как ги прегръщах, когато ми се явяваха понякога дори наяве, и сам себе си убеждавах, че са живи. В такива моменти пламтящата жажда за отмъщение умираше в гърдите ми и аз продължавах да преследвам демона по-скоро като по заповед отгоре, като воден от някаква неосъзната сила, отколкото по собствено страстно желание.

Не знам какво е изпитвал този, когото гонех. От време на време ми оставяше знаци по кората на дърветата, за да ме направлява и разпалва моя гняв. „Моето царство още не е свършило – гласеше един от тели надписи, – щом си жив, властта ми също е жива. Следвай ме, аз съм се запътил към вечните ледове на Севера, където ще страдаш от студ и мраз, към които из съм безразличен. Близо до това място, ако не забързаш много, ще намериш убит заек – хапни и се подкрепи. Хайде, враг

мой, предстоят ни още схватки на живот и смърт; но дотогава дълго ще се мъчиш.“

Нагъл демон! Кълна се отново, че ще ти отмъстя, отново те обричам, жалък изроде, на мъчения и смърт. Няма да преустановя преследването си, докато един от нас не падне мъртъв, и тогава с какъв възторг ще се присъединя към моята Елизабет и всичките ми близки, които вече ми готвят награда за непосилните несгоди на това ужасно странствуване.

Колкото по на север се движех, толкова по-дебела ставаше снежната покривка, а студът беше почти непоносим. Селяните се бяха изпокрили в колибите си и само най-издържливите се осмеляваха да излязат на лов, за да се спасят от гладна смърт, която ги гонеше навън да търсят дивеч. Реките се сковаха от лед, стана невъзможно да ловя риба и това ме лиши от основния източник на препитание.

Колкото по-трудно ставаше за мен, толкова повече ликуваше моят враг. Един от надписите гласеше: „Готви се! Твоите изпитания едва започват; увий се в кожи и си набави храна; скоро ще се отправим на такова пътуване, че мъките ти ще утолят даже моята неугасима ненавист.“

Тези подигравателни думи ми вдъхнаха мъжество и упоритост; твърдо реших да не се предавам; и като призовах небето на помощ, продължих с несъкрусима енергия през снежната пустиня, докато в далечината се появи океанът и затвори напълно хоризонта. О, колко не приличаше той на сините южни морета! Покрит със сняг, от сушата го отличаваше само неравната му повърхност. Някога гърците заплакали от радост, като видели от хълмовете на Азия Средиземно море, защото това означавало край на непосилно трудния им път. Аз не заплаках, но коленичих и с преизпълнено сърце благодарих на добрия дух, довел ме благополучно дотук, където се надявах, въпреки насмешките на противника си, да го срещна и да бъдем сразени или той, или аз.

Седмици преди това се бях снабдил с шейна и кучета и те ме носеха по снеговете с невероятна скорост. Не знам дали и демонът не се придвижваше по същия начин, но ми стана ясно, че докато по-рано с всеки изминат ден все повече изоставях от него, то сега бях започнал да го настигам – дотолкова, че когато за пръв път съзрях океана, той имаше само един ден преднина и аз се надявах да го догоня, преди да е стигнал брега. Затова бързах напред с удвоени сили и след два дни пристигнах в едно мизерно селце на брега на океана. Попитах жителите дали са виждали демона и те ми дадоха точни сведения. Чудовище с гигантски ръст, казаха те, се появило предишната нощ, въоръжено с пушка и множество

пистолети, и страшният му вид прогонил обитателите на една усамотена къщичка. Задигнал зимните им запаси от храна, натоварил всичко на шейна, откраднал кучешки впряг и още същата нощ, за радост на ужасените селяни, продължил през океана натам, където нямало никаква земя, затова предположили, че ще потъне, когато се пропука ледът, или ще замръзне от вечните студове.

Като чух това, в първия момент ме обзе отчаяние. Той ми се бе изпъзнал и ми предстоеше гибелен и почти безкраен преход през ледените планини на океана – при студ, на който не издържат дори и местните жители и при който аз, израснал в топла, слънчева страна, не се надявах да оживея. Но при мисълта, че демонът ще живее и ликува, яростта и жаждата за мъст отново пламнаха в гърдите ми и като мощен прилив удавиха всяко друго чувство. След кратка почивка, по време на която духовете на мъртвите витаеха наоколо и ме насърчаваха да продължа по трудния път на отмъщението, аз започнах да се готвя за пътуването.

Смених шейната си с друга, пригодена за преходи през Ледовития океан, и след като закупих големи запаси провизии, навлязох в морето.

Не знам колко дни са изминали оттогава; знам само, че понесох несгоди, които само справедливото чувство за възмездие, горящо в мен, ми помогна да издържа. Често на пътя ми се изпречваха огромни и неравни ледени планини и неведнъж чух под себе си грохота на вълните, които заплашваха да ме погубят. Но после студът пак сковаваше всичко и правеше пътя ми през морето по-сигурен.

Съдейки по количеството храна, което съм изразходвал, мога да предположа, че са изминали три седмици, откак тръгнах през океана. Измамената ми надежда често изтръгваше от очите ми горчиви сълзи на безсилие и мъка. Отчаянието ме овладя и в най-скоро време щях да се поддам на тази неволя. Веднъж, след като горките животни, които ме теглеха, преодоляха с неимоверни усилия стръмния склон на една ледена грамада и ме изкачиха на нейния връх, при което едното умря от прекомерно напрежение, аз се загледах с болка в безкрайния простор и изведнъж съзрях тъмно петънце върху потъващата в здрач ледена повърхност. Напрегнах зрението си, за да разбере какво може да бъде, и извирах тържествуващо: различих шейната и в нея добре познатата уродлива фигура. Живителната струя на надеждата отново се вля в сърцето ми. Топли сълзи изпълниха очите ми, но аз бързо ги изтрих, за да не ми пречат да виждам демона; въпреки това обаче горещата влага замъгляваше погледа ми, докато накрая се поддадох на вълнението и заплаках на глас.

Но време за бавене нямаше; освободих кучетата от мъртвия им другар и ги нахраних до насита; след едночасов отдых, който ми бе абсолютно наложителен, макар да ми се стори тягостно бавене, продължих гонитбата. Шейната все още се виждаше и вече не я губех от поглед освен когато отпреде ми се изпречваше някоя ледена скала. Аз явно я настигах и когато след близо два дни преследване видях врага си на не повече от миля разстояние, сърцето лудо заигра в гърдите ми.

И именно тогава, когато той беше почти в ръцете ми, надеждите ми рухнаха отново и аз изцяло изгубих следите му – нещо, което преди не ми се бе случвало. Дочу се мъртвото вълнение; все по-зловещо и по-силно ставаше бученето на вълните, които се плискаха и напиреха под мен. Аз продължих да се движа напред, но напразно. Вдигна се вятър, морето ревна, внезапно страшно се разтърси като при земетресение и се разцепи с оглушителен трясък. Всичко стана много бързо – след няколко минути между мен и врага ми бушуваше водна стихия и ме носеше върху откъснат леден блок, който непрестанно намаляваше, готвейки ми по този начин ужасна смърт.

Така изминаха много страшни часове; няколко от кучетата ми измряха, а и аз самият изнемогнах под бремето на неволите, когато съзрях кораба ви, застанал на котва и обещаващ надежда за помощ и спасение. Не бях допускар, че корабите навлизат толкова далеч на север, и тази гледка ме изуми. Бързо разглюбих част от шейната, за да си направя весла, и по този начин с мъчителни усилия можах да придвижа ледения си сал до вас. Бях решил, че ако се движите на юг, ще се доверя по-скоро на милостта на вълните, отколкото да се откажа от целта си. Надявах се да измоля от вас лодка, с която да продължа преследването. Но се оказа, че държите курс на север. Качихте ме на борда, когато силите ме бяха напуснали; изнемощял от лишенията, щях всеки момент да се предам на смъртта, от която все още се боя, защото задачата ми не е изпълнена.

О, кога моят ангел-хранител ще ме срещне с чудовището, та да намеря жадувания покой? Нима ще умра, а той ще продължи да живее? Ако стане така, закълнете се, Уолтън, че няма да позволите да се изпълзне, че ще го намерите и ще отмъстите за мен. Но какво е това? Нима се осмелявам да ви моля да продължите странствването ми и да изтърпите трудностите, през които минах? Не, не съм толкова себелюбив. И все пак, ако той се появи след моята смърт, ако духовете на отмъщението го доведат при вас, закълнете се, че няма да го оставите жив, та да тържествува над безбройните ми злощастия и да продължи списъка на черните си престъпления. Той е красноречив и убедителен; някога

думите му имаха власт над мен – но вие не му вярвайте. Душата му е уродлива като тялото и е изпълнен с коварство и пъклена злоба. Не го слушайте, повтаряйте си имената на Уилям, Жюстин, Клервал, Елизабет, баща ми и клетия Виктор и го промушете със сабята си право в сърцето. Духът ми ще е наблизо и ще направлява стоманеното острие.

ПРОДЪЛЖЕНИЕ НА ДНЕВНИКА НА УОЛТЪН

26 август, 17...

Ти прочете, Маргарет, тази странна и страшна история; усети ли как кръвта ти замръзва от ужас във вените както моята? Понякога внезапен пристъп на душевна мъка му пречеше да продължи разказа си, а друг път гласът му пресекваше, макар и да оставаше звучен, и той едва произнасяше изпълнените с отчаяние слова. Красивите му изразителни очи ту блясваха от негодувание, ту се замъгляваха от печал и гаснеха в безпределна горест. В някои случаи владееше израза на лицето си и гласа си и спокойно разказваше дори най-ужасните случки, подтискайки възбудата, а друг път лицето му внезапно като изригващ вулкан се изкривяваше от дива ярост и той крещеше проклетия по адрес на мъчителя си.

Разказът му е напълно последователен и прави впечатление на правдоподобен; и все пак ще ти призная, че писмата на Феликс и Сафи, които ми показва, и самото чудовище, което видяхме от кораба, ме убедиха повече в истинността на повествованието, отколкото неговите уверения, колкото и те да бяха сериозни и свързани. Значи, чудовището наистина съществува! Не мога да се съмнявам в това, ала въпреки всичко не преставам да се чужда и удивлявам. Понякога се опитвам да измъкна от Франкенщайн подробностите по създаването на чудовището, но по този въпрос той е непреклонен.

– Да не сте полудели, приятелю? – казва той. – Давате ли си сметка къде може да ви отведе безразсъдното ви любопитство? Нима и вие искате да създадете за себе си и целия свят демонски злобен враг? Учете се от моите несгоди и не се опитвайте да увеличите вашите.

Франкенщайн разбра, че съм водил бележки за разказа му; помоли ме да му ги покажа и сам поправи и допълни някои места главно там, където преразказвам разговорите му с демона.

– След като сте записали повествованието ми – каза той, – не бих искал да стигне до потомците в изопачен вид.

Цяла седмица слушах разказа му – най-странныя, който може да създаде човешкото въображение. Мислите ми и всички мои чувства бяха омагьосани от моя гост и обаяни от личността му и милите обноски. Искаше ми се да го утеша, но как мога да посъветвам един толкова

нешастен, лишен от всякаква надежда човек да продължи да живее? Не. Отсега нататък едничката радост за него ще бъде мигът, когато сломеният му дух намери спокойствие в смъртта. Сега му е достъпна само една утеха, породена от самотата и болезненото бълнуване: когато беседва насън с близките си и в това общуване намира облекчение за мъките или храна за своята мъст, той вярва, че те не са плод на въображението му, а действително му се явяват от онзи свят. Тази вяра придава осезаемост на сънищата му и ги прави за мен също толкова значителни и интересни, колкото и самата истина.

Историята на неговия живот и неволите му не са единствената ни тема за разговор. Той има неизчерпаеми литературни познания и пъргав, остър ум. Красноречието му е много убедително и той умее да трогва слушателя си; не мога да го слушам без сълзи, когато разказва някоя вълнуваща случка или се опитва да събуди в мен остра жал и съчувствие. Какъв великолепен човек е бил, по всичко личи, в дните на своето благоденствие, щом на прага на смъртта е тъй благороден и възвишен. И той, изглежда, съзнава някогашното си величие и дълбочината на своето падение.

– Като млад – каза той веднъж – смятах, че съм създаден за велики дела. Умеех да чувствавам дълбоко, но в същото време притежавах и трезв ум, необходим за големи подвизи. Това осъзнаване на собствените достойнства ме крепеше в случаи, които биха хвърлили друг в униние. Смятах, че е престъпно да прахосвам в безплодна печал таланти, които биха донесли полза на ближните. Като си помислех само какво съм успял да постигна – не друго, а създаването на мислещо и чувстващо същество, – не можех да не осъзная превъзходството си над всички останали хора. Ала именно тази мисъл, която ме окриляше в началото на моята кариера, ме кара сега още по-ниско да свеждам глина, Всичките ми стремежи и надежди отидоха напусто и също като архангелът, домогващ се до всевластие, окован във вериги, аз се намирам във вечен ад. Бях надарен едновременно с живо въображение и остър, аналитичен ум и съчетанието па тези качества ми позволи да роди идеята и да осъществи създаването на човешко същество. И сега не мога да си спомня без възмущение за какво мечтаех, докато още работех. В мислите си витаех из облаците, ликувах от съзнаването на собственото си могъщество, изгарях, като си представях последствията. Като дете още бях проникнат от големи надежди и благородни амбиции – а вижте сега какво падение! Ах, приятелю, ако ме бяхте срещнали по-рано, нямаше да ме познаете сега в това жалко състояние. Сърцето ми не знаеше униние, струваше

ми се, че всичко ме води към великата цел, докато не паднах и никога, никога вече не ще се надигна.

Нима ми е съдено да изгубя този забележителен човек? Така копнеех да имам приятел, който да споделя стремежите ми и да ме обича. И о, чудо – аз го открих и тази морска пустош, но боя се, че съм го спечелил, за да оценя достойнствата му и отново да го загубя. Бих искал да го примирая е живота, но той отхвърля всякаква мисъл за това.

– Благодаря ви, Уолтън – каза той, – за добрите намерения спрямо един жалък несретник, но когато ми говорите за нови връзки и чувства, мислите ли, че нещо е в състояние да ми замени тези, които ме напуснаха? Може ли някой да стане за мен нов Клервал? Коя жена ще може да бъде втора Елизабет? Приятелите от детинство дори когато не ни пленяват с никакви изключителни достойнства, имат над душите ни власт, каквато по-късни приятелства не могат да добият. Те познават детските ни наклонности, които, колкото и да се променят по-късно, никога не се изтръгват с корена; те могат по-правилно да съдят за постъпките ни, защото са наясно с искрените ни подбуди. Братът или сестрата няма никога да се заподозрат един друг в лъжа или измама освен ако не са проявили такива склонности още от ранни години, докато приятел, колкото и силна да е привързаността, понякога може неволно да възбуди подозрения. А аз имах приятели, любими не само по навик или поради роднинската връзка, но и заради собствените им достойнства; където и да съм, аз чувам успокояващите слова на моята Елизабет и в ушите ми шепти гласът на Клервал. Те са мъртви и едно-един-ствено чувство може да ме склони да продължа да живея в тази самота. Ако бях зает с важни задачи или планове, обещаващи изключителна полза на човечеството, бих пожелал да живея, за да ги осъществя. Но не ми е писано; длъжен съм да преследвам и унищожа съществото, на което дадох живот – тогава моята земна мисия ще е изпълнена и мога да умра.

2 септември

Любима сестро, пиша ти в момент, когато над нас са надвиснали опасности и не зная дали някога ще видя милата Англия и скъпите ми приятели. Обкръжени сме от ледени планини, които не ни позволяват да се измъкнем и всеки момент заплашват да смажат кораба. Смелчаците, които убедих да тръгнат с мен на път, очакват да им помогна, но какво мога да направя? Положението ни е ужасно, но мъжеството и надеждата

не ме напускат. И все пак изтръпвам при мисълта, че подложих на опасност живота на всички тези хора. Ако загинем, вината ще е в моите безумни проекти.

А ти какво ще си помислиш, Маргарет? Няма да научиш за моята гибел и нетърпеливо ще очакваш завръщането ми. Ще минават годините, от време на време ще имаш пристъпи на отчаяние, но надеждата ще продължава да те крепи. О, мила моя сестро, мисълта за мъчителното ти очакване е по-страшна за мен от собствената ми смърт. И все пак ти имаш съпруг и прелестни дечица и можеш да бъдеш щастлива – небето да те благослови и да ти дари щастие!

Бедният ми гостенин ме гледа с дълбоко съчувствие. Опитва се да ми вдъхне надежда и говори така, сякаш смята живота за най-ценен дар. Напомня ми колко често подобни премеждия са сполетявали мореплавателите, дръзнали да навлязат така навътре в морето, и въпреки волята си започвам да вярвам в щастливия изход. Дори моряците усещат силата на красноречието му – когато им говори, те забравят отчаянието; той им повдига духа и слушайки думите му, започват да вярват, че огромните ледени планини са само нищожни къртичини, които ще се стопят пред човешката воля. Но тези чувства са преходни; с всеки изминат ден излъганите очаквания увеличават страха им и аз се опасявам – отчаянието да не породи бунт.

5 септември

Току-що се разигра такава интересна сцена, че не мога да не я запиша, макар че този дневник едва ли ще стигне до теб.

Все още сме обкръжени от ледени планини и ни заплашва опасността, ако се сблъскаат, да ни смажат. Студът е непоносим и много от моите злочести другари вече намериха гроба си в тези сурови места. Здравето на Франкенщайн се влошава с всеки изминат ден: в очите му все така гори трескав огън, но той е изнемощял и ако му се наложи да направи някакво усилие, веднага изпада в състояние, близко до смърт.

В последното си писмо споменах, че се боя от избухването на бунт. Тази сутрин, докато наблюдавах изнуреното лице на моя приятел – очите му бяха полузатворени, а тялото отпуснато, безжизнено, – няколко моряци ме помолиха за разрешение да влязат в каютата. След това водачът им се обърна към мен. Каза, че той и другарите му са изпратени от останалата част от екипажа като делегация с молба към мен, която аз, по

справедливост, не мога да отхвърля. Зазидани сме сред ледовете и вероятно няма да можем да се спасим, но те се страхуват, че ако в леда се отвори пролука, аз ще проявя безразсъдство и ще продължа по-нататък към нови опасности, след като сме имали късмета да избегнем тази. Затова настояват да дам тържествено обещание, ако корабът се освободи от ледовете, да потегля на юг.

Тази реч ме смути. Не бях изгубил надежда и не мислех да се връщам, в случай че се освободя. Не можех ли по справедливост да откажа молбата им, макар да бе обвързана с много „ако“. Поколебах се с отговора; и в този момент Франкенщайн, който бе мълчал и на пръв поглед нямаше сили дори да слуша, се размърда; очите му святкаха, а бузите му пламнаха от моментния прилив на енергия. Той се обърна към моряците:

– Какво искате да кажете? Какво искате от капитана? Толкова ли лесно обръщате гръб на целта си? Нали вие наричахте тази експедиция славна! А защо беше такава? Не защото пътят ѝ обещавахе да бъде тих и гладък като в южните морета, а защото бе изпълнен с опасности и ужаси, защото на всяка крачка е нужна вашата твърдост и непрекъснатост трябва да проявявате мъжеството си, защото е изпълнена с прекеждия и смъртни заплахи, които трябва да гледате в лицето и да преодолявате. Затова беше славна, затова беше почетно начинание. Предстоеше ви да спечелите безсмъртие като благодетели на човешкия род, имената ви щяха да се повтарят с благоговение като имена на смелчаци, намерили смъртта за своя прослава и за благо на човечеството. А ето че при първите признаци на опасност или ако предпочитате да се изразя по друг начин, при първото по-сурово и страшно изпитание за вашата мъжественост вие се предавате и сте готови да минете за хора, неспособни да понесат студа и неволята – бедничките, те са намръзнали и се прибрали в топлите си огнища. Защо беше тогава цялата подготовка – нямаше нужда да се стига чак дотук и да посрамите капитана си като поразенец само за да докажете, че сте страхливци. Бъдете мъже или нещо повече – бъдете твърди и непоколебими като скали. Този лед не е несломим като сърцата пи – той се топи и няма да устои пред вас, стига да решите. Не се връщайте при близките си с клеймото на позора върху челата си. Върнете се като герои, които са се сражавали и са победили и не знаят какво значи да обърнеш гръб на врага.

Гласът му така изразително подчертаваше различните чувства, изказани в тази реч, в очите му блестеше толкова благородство и сърцатост, че не се учудих, когато моите хора се развълнуваха. Те се

споглеждаха и не знаеха какво да кажат. Тогава заговорих аз; наредих им да се приберат и да помислят над казаното, че няма да ги поведе още по на север, ако те решително се възпротивят, но се надявам, след като размислят, в тях да се върне смелостта.

Те си тръгнаха и аз се обърнах към моя приятел, но той лежеше отпуснат и почти безжизнен.

Как ще свърши всичко това, не знам. Но предпочитам да умра, отколкото да се завърна безславно, с неизпълнена задача. А боя се, че именно това ме чака: моряците, ако не са подтиквани от жажда за прослава и чест, няма никога да се подложат доброволно на лишенията, които изпитваме.

7 септември

Жребият е хвърлен; дадох съгласието си да се върнем назад, в случай че не загинем. Ето как малодушието и нерешителността погубиха надеждите ми – завръщам се разочарован, без да съм научил нищо. За да се понесе такава несправедливост, е нужна повече философска мъдрост, отколкото имам аз.

12 септември

Всичко е свършено: връщам се в Англия. Загубих надеждите си да се прославя и да принесе полза на хората – загубих и приятеля си. Но ще се постарая, сестричке, подробно да ти опиша горчивите минути и няма да се отчайвам, докато вълните ме носят към Англия и към теб.

На 9 септември ледът се раздвижи, ледените острови започнаха да се пропукват с грохот, напомнящ гръмотевици, във всички посоки. Заплашваше ни непосредствена опасност, но тъй като можехме само да изчакаме пасивно, вниманието ми бе ангажирано предимно с моя злочест гостенин, чиято болест се изостри до такава степен, че той не можеше да се помръдне от леглото. Зад нас ледът се пукаше и с огромна сила се носеше на север; откъм запад задуха вятър и на единадесети пътят ни на юг бе напълно свободен. Когато моряците видяха това и се убедиха, че завръщането в родината им е напълно осигурено, от тях се изтръгна мощен, вик на радост, силен и продължителен. Франкенщайн се събуди от полусънното си състояние и попита какъв е този шум.

– Радват се – отговорих аз, – че скоро ще се завърнат в Англия.

– Наистина ли се връщате?

– Уви, няма как. Не мога да устоя на исканията им. Не желая да ги поведат против волята им към опасностите, така че трябва да се върна.

– Връщайте се, щом сте решили. Но аз няма да дойда с вас. Вие можете да се откажете от целта са, но моята е предопределена отгоре и не смея да се противопоставя. Аз съм слаб, но духовете, които ми помагат в отмъщението, ще ми вдъхнат достатъчно сили.

С тези думи той се опита да стане от леглото, но усилието му струваше прекалено много; той падна назад и загуби съзнание.

Много време мина, преди да се съвземе; неведнъж си мислех, че животът е напуснал тялото му. Най-после той отвори очи; дишаше тежко и не бе в състояние да говори. Лекарят му даде нещо успокоително и ни нареди да не го тревожим. При това ми съобщи, че часовете на приятеля ми са преброени.

Присъдата бе произнесена и можех единствено да тъгувам и да чакам. Седях до леглото му и го наблюдавах; очите му бяха затворени и мислех, че спи, но след малко той ме повика със слаб глас, помоли ме да се приближа и каза:

– Уви, силите, на които се уповах, ме напуснаха. Усещам, че скоро ще умра, а той, моят враг и преследвач, вероятно още е жив. Не мислете, Уолтън, че в последните минути на живота си аз все още изпитвам онази изгаряща омраза и страстна жажда за мъст, конто някога изказах пред вас. И вярвам, че е оправдано да искам смъртта на противника си. През последните дни много размишлявах над предишното си поведение, но не го осъждам. В пристъп на безумен възторг аз създадох мислещо същество и бях длъжен, доколкото мога, да осигуря неговото щастие и благополучие. Това бе мой дълг – но аз имах и друг, по-висш. На първо място стоеше дългът ми спрямо моите събрата, защото ставаше дума за щастieto или злата участ на много хора. Ръководен от тези съображения, аз имах право да откажа да създам другарка за първото си творение. Тогава той прояви невиджана злоба и егоизъм – уби близките ми, хора с изгнчени чувства, щастливи и умни, и аз не знам къде ще го отведе стремежът му да отмъщава. Той е един несретник, но за да не направи нещастни и други хора, трябва да умре. Неговото унищожение бе моя задача, но аз не успях да я изпълня. Тласкан от злоба и стремеж към лично отмъщение, аз ви помолих да се заемете с недовършеното от мен и възобновявам сега молбата си, подбуден от разум и добродетелност.

Разбира се, не мога да искам от вас да се откажете от близки и

родина, за да изпълните тази задача; а и вероятността да го срещнете сега, след като се завръщате в Англия, е много малка. Предоставям обаче на самия вас да прецените всички доводи и да претеглите правилно онова, което смятате за свой дълг – моите мисли и способност да разсъждавам са вече замъглени от близостта на смъртта. Не смея да ви моля да постъпите така, както на мен ми изглежда правилно, защото все още може би ме ръководят страсти.

Тревожи ме мисълта, че той е жив и ще причинява злини, но, от друга страна, настоящият час, когато всеки момент очаквам своето освобождение, е най-щастливият от много години насам. Сенките на скъпите ми мъртъвци витаят около мен и аз се стремя към техните прегръдки. Сбогом, Уолтън, търсете щастие в спокойствието и стойте настрана от амбициите, дори от най-невинните на пръв поглед – като стремете се да се отличите в науката и научните открития. Но защо ли говоря всичко това? Самият аз претърпях неуспех, но друг може би ще сполучи.

Гласът му постепенно отслабваше, докато накрая, омаломощен от усилието, той млъкна. След около половин час отново направи опит да заговори, но не можа; едва стисна ръката ми и очите му завинаги се затвориха, а сянката на леката усмивка изчезна от лицето му.

Какво да кажа, Маргарет, за ненавременната гибел на този велик дух? Как да ти предам дълбоката си скръб? Каквото и да кажа, ще е бледо и недостатъчно. Сълзите ми текат, душата ми е помрачена от тежката загуба. Но аз пътувам към Англия и там може би ще намеря утеха.

Но ето че ме прекъсват. Какво ли означават тези звуци? Удари полунощ, духа свеж ветрец и дежурният на палубата с нищо не издава присъствието си. Ето пак: чувам човешки глас, но много дрезгав – той идва от каютата, където лежат тленните останки на Франкенщайн. Ще трябва да проверя какво става. Лека нощ, сестричке.

Боже мой! На какво станах свидетел преди малко! Все още съм замаян. Не съм сигурен, че ще мога да разкажа подробно случилото се, но повествованието ми няма да е пълно без този последен, изумителен епизод.

Влязох в каютата, където лежеше тялото на клетия ми, прекрасен приятел. Над него се бе надвесило някакво същество, което нямам думи да опиша: с гигантски ръст, но тромаво и непропорционално. Лицето му, наведено над ковчега, бе скрито от дълги, несресани коси. Виждаше се само огромна ръка, с кожа като на мумия. Като чу стъпките ми, той прекъсна горестния си плач и хукна към прозореца. Никога не съм

виждал нещо по-ужасно от това лице, от неговата отблъскваща и страшна уродливост. Неволно затворих очи и се опитах да си напомня, че имам дълг спрямо този убиец. Извиках му да спре.

Той спря и ме загледа учудено; но щом съзря отново безжизненото тяло на създателя си, сякаш забрави за мен и пак изпадна в дивата ярост на някакво неконтролируемо изстъпление.

– Той също е моя жертва! – възкликна чудовището. – С неговата смърт се затваря веригата на моите престъпления. Нещастното ми съществуване приключи. О, Франкенщайн! Благороден, самоотвержен човек! Каква полза, че сега ти искам прошка! Аз, който те погубих, като убих любимите ти хора. Уви, той е студен и безмълвен.

Гласът му се задави, а първият ми порив, подсказан от дълга да се подчиня на предсмъртната молба на моя приятел и да унищожа врага му, бе разколебан от смесено чувство на любопитство и жал. Приближих се към чудовището, но не посмях да вдигна поглед към лицето му – толкова зловеща и нечовешка бе неговата грозота. Опитах се да кажа нещо, но думите застинаха на устните ми. А той продължи да издава безумни, несвързани упреци към самия себе си. Най-сетне събрах сили и в една пауза между страстните му изблици се обърнах към него:

– Твоето разкаяние вече е безполезно. Ако се бе вслушал в гласа на съвестта и бе усетил нейните укори, преди да дадеш воля на пъклената си мъст, Франкенщайн щеше да е жив.

– Какво си мислите – извика демонът, – да ме би да не чувствавах мъките на разкаянието? Той – и тук посочи към мъртвия, – умирайки, не е изпитал и една десетхилядна от терзанията, които преживях, докато го водех към гибелта. Гласкаше ме някакво чудовищно себелюбие, а в същото време сърцето ми бе отровено от съзнанието за вината. Да не мислите, че стонове на Клервал ми звучаха като музика? Аз бях създаден за обич и състрадание, но когато несгодата ме обърна към ненавист и зло, това насилствено преобразяване ми струваше неописуеми мъки.

След убийството на Клервал се завърнах в Швейцария, смазан и подтиснат. До болка ми беше жал за Франкенщайн, а себе си мразех. Но когато разбрах, че той, моят създател и виновник за неизразими мъки, се осмеляваше да мечтае за щастие и докато ме е хвърлял в отчаяние и злочестие, е търсел удоволствие в чувства и страсти, от които завинаги бях лишен, безсилната завист и горчивото негодувание ме изпълниха с ненаситна жажда за мъст. Спомних си заканата, която му бях отправил, и реших да я изпълня. Знаех, че готвя за себе си нетърпими мъки, но бях роб, а не повелител на страсти, които ненавиждах и на които не можех

да се противопоставя. И все пак, когато тя умря... Впрочем не, тогава не бях нещастен. Бях отхвърлил всякакво чувство, подтиснал всяка болка и бях стигнал до предела на отчаянието. От този момент злото стана мое-то добро. Отишъл така далеко, нямах друг избор, освен да се приспособя към една природа, която доброволно си бях избрал. Да завърша адския си замисъл – това стана мое съкровено възжелание. А сега всичко свърши – ето я последната ми жертва.

В началото се трогнах от отчаяните му слова, но си спомних какво каза Франкенщайн за неговото красноречие и умение да убеждава; хвърлих още един поглед върху безжизненото тяло на моя приятел и в мен отново пламна негодувание.

– Негодник! – извиках аз. – Дошъл си, значи, да хленчиш над нещастieto, което сам причини? Ти хвърли в къщата запален факел, а когато тя изгоря, седна съкрушен тук сред руините. Лицемерен дявол! Ако този, когото оплакваш, беше още жив, той отново щеше да стане прицел на твоята пъклена мъст и щеше да падне нейна жертва. Това, което изпитваш, не е жал – ти плачеш, защото жертвата е вече извън обсега на твоята злоба.

– О не, не е така, съвсем не е така – прекъсна ме съществото. – Но, изглежда, такова е впечатлението, което оставят като цяло моите постъпки. Ала в нещастieto си аз не търся състрадание. Никога не ще позная съчувствието. В началото го потърсих, за да споделя любовта си към добродетелите, чувствата на щастие и обич, които преизпълваха цялото ми същество. А сега, когато доброто се превърна в призрак, а любовта в горчива омраза и отчаяние, за какво ми е съчувствие? Докато съм жив, ми е съдено да страдам в самота, а като умра, знам, че паметта ми ще бъде покрита с безчестие и ненавист. Някога въображението ми се утешаваше с мечти за добродетели, слава и щастие. Напразно се надявах да срещна хора, които ще простят външния ми вид и ще ме заобичат за душевната ми доброта, която можех да проявя. Лелеех благородни мисли за чест и самоотверженост. А ето че престъпленията ме принизиха по-долу и от най-презряното животно. На света няма вина, злодеяние, мъки, които да могат да се сравнят с моите. Като прелиствам наум страшния списък на престъпленията си, не мога да повярвам, че съм същото същество, което някога бе изпълнено с възвишени и съвършени видения за красотата и величието на доброто. Но така е – падналият ангел се превръща в престъпен дявол. Дори врагът на бога и хората е имал приятели и спътници в нещастieto си, докато аз съм сам. Ти, който наричаш Франкенщайн свой приятел, изглежда, знаеш за моите

злодеяния и мъки. Но колкото и подробно да ти е описал всичко, не е предал ужаса на онези часове и месеци на неволя, когато изгорях в неудовлетворените си страсти. Защото, макар и да разбих надеждите му, аз не задоволих собствените си стремежи. Те си останаха все така жарки и ненаситни, все така копнеех за любов и приятелство и все така бях низвергнат. Нима това беше справедливо? Аз ли бях единственият престъпник, след като целият човешки род вършеше престъпление спрямо мен? Защо не мразите Феликс, който с презрение изхвърли от дома си един приятел? Защо не се възмушавате от селянина, който се опита да убие спасителя на детето си? О не, те са добродетелни и безупречни! А аз, жалкият и изоставеният, съм едно чудовище, от което се отвръщат, което бият и тъпчат. Даже сега кръвта ми кипва при спомена за тези неправди.

Но че съм негодяй, това е вярно. Аз убих прекрасни и беззащитни същества, душих невинните в съня им, стисках до смърт гърлата на хора, които никога не бяха причинили зло нито на мен, нито на друго живо същество. Аз обрекох на страдания създателя си – истински образец на всичко, достойно за любов и възхищение; аз го преследвах до самата му смърт. Ето го – лежи блед и студен. Вие ме ненавиждате, но омразата ви не може да се сравни с тази, която изпитвам към самия себе си. Гледам ръцете, извършили това злодеяние, мисля си за сърцето, родило подобен замисъл, и жадувам за момента, когато вече няма да виждам тези ръце, а споменът не ще преследва мисълта ми.

Не се страхувайте, че ще продължа да безчинствувам. Делото ми е почти завършено. За да доведе докрай отреденото ми на този свят, не ми е нужна нито вашата, нито ничия друга смърт – само моята собствена. Не мислете, че ще се бавя с принасянето на тази жертва. Ще напусна кораба ви на същия леден сал, който ме доведе тук, и ще се отправя за най-северната точка на земното кълбо; там ще си издигна погребална могила и ще превърна в пепел това злополучно тяло, за да не послужат останките ми на някой любопитен като ключ към създаването на друг подобен на мен. Аз ще умра. Никога вече не ще усещам мъките, които сега ме терзаят, няма да бъда жертва на неудовлетворени и същевременно ненаситни чувства. Той, който ми даде живот, е мъртъв, а когато и аз изчезна, споменът за нас двамата бързо ще се заличи. Вече няма да виждам слънцето или звездите, полъхът на вятъра няма да гали лицето ми. Светлина, чувства и усещания – всичко ще изчезне за мен и в това небиение трябва да потърся щастието си. Преди години, когато за пръв път ми се разкриха гледките на този свят, когато усетих ласкавата топлина на

тялото, чух шумоленето на листата и чуруликането на птиците, бих заплакал при мисълта за смъртта, но сега тя е единствената ми утеха. Осквернен от злодейства, разкъсан от най-жестоки угризения – къде другаде освен в смъртта ще намеря покой?

Сбогом! Напускайки вас, аз се разделям с последния човек, когото тези очи някога ще видят. Сбогом, Франкенщайн! Ако ти бе още жив и хранеше надежда да ми отмъстиш, тя би била по-добре задоволена, като ме оставиш да живея, отколкото ако ме убиеш. Но всичко беше иначе – ти търсеше смъртта ми, за да не причиня по-големи нещастия; и ако по някакъв неведом начин все още мислиш и чувствуваш, ти не би пожелал за мен по-жестоко отмъщение от това, което изпитвам. Колкото и да беше сломен, моите мъки си оставаха по-големи от твоите, защото отровното жило на разкаянието няма да престане да разкървавява раните ми, докато смъртта не ги излекува навеки.

Но скоро – извика той с тържествен глас – аз ще съм мъртъв и това, което чувствувам сега, ще изчезне. Скоро тези изгарящи мъки ще изгаснат. Аз гордо ще се изкача върху погребалния си огън и ще ликувам в болките на мъчителните пламъци. После огънят ще изтлее, вятърът ще отвее праха ми в морето, духът ми ще заспи спокойно или ако продължи да съществува, то няма да е по този начин. Сбогом!

С тези думи, той скочи от прозореца на каютата върху ледения сал, доближен до самия кораб. Вълните бързо го понесоха и той се изгуби в далечната тъма.

КРАЙ

© 1981 Жечка Георгиева, превод от английски

Mary Shelley
Frankenstein (Or, the Modern Prometheus), 1818

Сканиране: sig_Ivanhoe, 14 декември, 2007
Разпознаване и последна редакция: NomaD, 16 декември, 2007 г.

Публикация:
Издаелство „Народна култура“, 1981

Свалено от „Моята библиотека“ [<http://purl.org/NET/mylib/text/4618>]